

GÜNAY UZUN

ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ
ANABİLİM DALI

MART 2024

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK
LİSANS
TEZİ

ABD VE SSCB İLİŞKİLERİNİN KESKİN
KAVŞAĞINDA KÜBA DEVRİMİ

GÜNAY UZUN

ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ
ANABİLİM DALI

MART 2024

**T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ ANABİLİM DALI**

ABD VE SSCB İLİŞKİLERİNİN KESKİN KAVŞAĞINDA KÜBA DEVRİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
GÜNAY UZUN**

**DANIŞMAN
DOÇ. DR. ABDULLAH EROL**

VAN – 2024

KABUL VE ONAY

<p>Günay Uzun tarafından hazırlanan “ABD ve SSCB İlişkilerinin Keskin Kavşağında Küba Devrimi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.</p>	
Jüri Üyeleri	İmza
Danışman: Doç. Dr. Abdullah EROL Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.
Başkan: Doç. Dr. Abdullah OĞRAK Bursa Teknik Üniversitesi, Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.
Üye: Doç. Dr. Abdullah EROL Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.
Üye: Dr. Öğr. Üyesi Erden Kişi Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.
Yedek Üye: Unvanı Adı SOYADI Üniversite Adı, Anabilim Dalı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.
Yedek Üye: Unvanı Adı SOYADI Üniversite Adı, Anabilim Dalı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.
Tez Savunma Tarihi: 27/03/2024	
<p>Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum.</p> <p>..... Prof. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü</p>	

ETİK BEYAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarımı kabullendiğimi beyan ederim. (27/03/2024)

Günay UZUN

Yüksek Lisans Tezi

Günay UZUN

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Şubat, 2024

ABD VE SSCB İLİŞKİLERİNİN KESKİN KAVŞAĞINDA KÜBA DEVRİMİ

ÖZET

Soğuk Savaş, Hitler Almanya'sının teslim olmasının ardından ABD ile Sovyetler Birliği arasında başlayan uzun bir mücadele olmuştur. 1941'de Nazilerin SSCB'ye yönelik saldırganlığı, Sovyet rejimini Batı demokrasilerinin müttefiki haline getirmiştir. Ancak savaş sonrası dünyada giderek farklılaşan bakış açıları, bir zamanlar müttefik olanlar arasında uçurumlar yaratmıştır. 1947'den itibaren, ellerindeki tüm kaynakları gözdağı ve yıkım için kullanan iki düşman, değişen yoğunluktaki krizlerle noktalanmış uzun bir stratejik ve ideolojik çatışmada çatışmışlardır. Her ne kadar iki büyük güç hiçbir zaman doğrudan savaşırsa da birçok kez dünyayı nükleer savaşın eşiğine getirmişlerdir. Nükleer caydırıcılık, askeri bir çatışmayı önlemenin etkili yollarından biri olmuştur. İronik bir şekilde, bu "dehşet dengesi" altında silahlanma yarışı için bir teşvik görevi görmüştür. İki kamp arasındaki yumuşama anları veya gelişen ilişkiler arasında gerilim dönemleri değişiklik göstermiştir. Siyaset uzmanı Raymond Aron, Soğuk Savaş sistemini şöyle tanımlamıştır: "İmkânsız barış, ihtimal dışı savaş." Amerika Birleşik Devletleri ve SSCB yavaş yavaş kendi etki bölgelerini oluşturarak dünyayı iki karşıt kampa bölmüşlerdir. Dolayısıyla Soğuk Savaş, yalnızca ABD ile SSCB arasındaki bir mücadele değil, başta Avrupa kıtası olmak üzere birçok ülkeyi etkileyen küresel bir çatışma olmuştur. Bu süreçten etkilenen ülkelerden birisi de Latin Amerika ülkelerinden birisi olan Küba olmuştur. ABD'nin ve Latin Amerika'nın Küba üzerindeki çıkarıcı plânlarına karşılık SSCB'nin Küba'ya sağladığı destekler ve lider Fidel Castro'nun bağımsızlık mücadelesi dengeleri değiştirmiştir. Hâlihazırda ortaya çıkan önemli literatüre rağmen Soğuk Savaş dönemindeki uluslararası ilişkiler ve Küba devrimi hakkında öğrenilmesi gereken çok fazla bilginin olması bu alanda yapılacak çalışmaları değerli kılabilir. Yapılan bu çalışmanın amacı, Küba devrimi üzerinde etkili olan Soğuk Savaş dönemini ve çok taraflı ilişkileri geniş bir bakış açısı ele almak ve gelecekteki çalışmalara kaynak olabilecek bir kaynak oluşturmayı sağlamaktır. Yapılan literatür incelemeleri neticesinde Küba devriminin, Soğuk Savaş döneminde ve hatta Soğuk Savaş'tan sonraki dönemde bile Küba halkı üzerindeki etkilerinin yadsınamaz derecede önemli olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca ABD ve SSCB gibi iki süper gücün Küba üzerindeki politik ve ekonomik uygulamalarının, lider Castro ve bağımsızlığı benimseyen kesimler sayesinde dengeli bir şekilde yönlendirildiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: ABD, SSCB, Soğuk Savaş, Küba Devrimi.

Sayfa Sayısı: x + 79

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Abdullah EROL

M.Sc. Thesis

Günay UZUN

VAN YUZUNCU YIL UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

February, 2024

**CUBA REVOLUTION AT THE SHARP
JUNCTION OF USA AND USSR RELATIONS**

ABSTRACT

The Cold War was a long struggle that began between the United States and the Soviet Union after the surrender of Hitler's Germany. The Nazi aggression against the USSR in 1941 turned the Soviet regime into an ally of Western democracies. However, increasingly divergent perspectives in the post-war world have created rifts between once allies. Since 1947, the two enemies have clashed in a long strategic and ideological conflict punctuated by crises of varying intensity, using all the resources at their disposal to intimidate and destroy. Although the two great powers have never fought directly, they have brought the world to the brink of nuclear war many times. Nuclear deterrence has been one of the effective ways to prevent a military conflict. Ironically, this "balance of terror" actually served as an incentive for the arms race. There have been varying moments of détente or periods of tension between the two camps as relations improved. Political expert Raymond Aron defined the Cold War system as follows: "Impossible peace, improbable war." The United States and the USSR gradually created their own zones of influence, dividing the world into two opposing camps. Therefore, the Cold War was not only a struggle between the USA and the USSR, but also a global conflict that affected many countries, especially the European continent. One of the countries affected by this process was Cuba, one of the Latin American countries. In response to the self-interested plans of the USA and Latin America on Cuba, the support provided by the USSR to Cuba and leader Fidel Castro's struggle for independence changed the balance. Despite the important literature that has already emerged, the fact that there is a lot of information to be learned about international relations during the Cold War and the Cuban revolution may make studies in this field valuable. The aim of this study is to take a broad perspective on the Cold War period and multilateral relations that influenced the Cuban revolution and to provide a source that can be used as a resource for future studies. As a result of the literature review, it was understood that the effects of the Cuban revolution on the Cuban people during the cold war and even in the period after the cold war were undeniably important. In addition, it has been seen that the political and economic practices of two superpowers such as the USA and the USSR on Cuba were directed in a balanced way, thanks to the leader Castro and the groups that supported independence.

Key Words: USA, USSR, Cold War, Cuban Revolution.

Quantity of Page: x + 79

Supervisor: Assoc. Dr. Abdullah EROL

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	İV
İÇİNDEKİLER	V
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	VII
ÖN SÖZ.....	VIII
GİRİŞ	1
1. SOĞUK SAVAŞ ÖNCESİ DÜNYA SİYASETİ.....	3
1.1. Soğuk Savaş Öncesi Avrupa	5
1.2. Soğuk Savaş Öncesi ABD ve SSCB	8
1.3. ABD ve SSCB'nin Politik Hamleleri.....	11
1.3.1. Truman Doktrini.....	12
1.3.2. Marshall Plânı	13
1.3.3. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü	14
1.3.4. Varşova Paktı	15
1.3.5. Kominform.....	16
1.3.6. Comecon	17
2. SOĞUK SAVAŞ SÜRECİNDE ABD VE SSCB İLİŞKİLERİ	18
2.1. Yüzleşme Dönemi İlişkileri	19
2.1.1. Kore Savaşı	20
2.1.2. Berlin Krizi.....	22
2.1.3. Vietnam Savaşı.....	25
2.1.4. Küba Füze Krizi	26
2.2. Soğuk Savaş'ın Son Dönemlerindeki İlişkiler	27
2.2.1. Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı İşgali.....	29
2.2.2. Able Archer 83 NATO Tatbikatları	31
3. ABD VE SSCB İLİŞKİLERİNİN LATİN AMERİKA ÜLKELERİNE	
 ETKİSİ.....	34
3.1. Latin Amerika Ülkelerinin Durumu.....	35
3.1.1. Politik Durum.....	37
3.1.2. Ekonomik Durum.....	40
3.1.3. Askeri Durum.....	44

4. SOĞUK SAVAŞ SÜRECİNDE KÜBA DEVRİMİ.....	47
4.1. Küba Devletinin Tarihçesi	47
4.2. Küba Devrimi.....	49
4.2.1. Batista'nın Düşüşü (1952-1959)	49
4.2.2. 1959'dan 1970'e Devrim ve Soğuk Savaş	53
4.2.3. 1970'lerde Ekonomik Değişim	58
4.2.4. 1970'lerde Küba'nın Kurumsallaşma Süreci	61
4.2.5. 1970'lerde Küba, ABD ve SSCB.....	63
4.2.6. Soğuk Savaşın Son Eşiğinde Küba	66
5. SONUÇ.....	68
KAYNAKÇA	70
ÖZGEÇMİŞ	
TEZ ORJİNALLİK RAPORU	

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, alfabetik olarak açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

Açıklamalar

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Asst. Prof. Dr.	: Assistant Professor Doctor
CIA	: Central Intelligence Agency
Doç. Dr.	: Doçent Doktor
Dr. Öğr. Ü.	: Doktor Öğretim Üyesi
Ph. D.	: Doctor of Philosophy
Prof. Dr.	: Profesör Doktor
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
USA	: United States of America
USSR	: Union of Soviet Socialist Republics
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri

ÖN SÖZ

Bilimsel araştırmaların bazıları, geçmişte yaşanmış bazı büyük olayların günümüzdeki birçok yapıyı nasıl etkilediğini ve daha sonraki dönemlerde ne gibi etkiler yaratabileceğini öngörmeyi sağlayan değerli eserlerdir. Ülkeler, sürekli değişen bir sistemin içinde sosyal, ekonomik, politik vb. durumlarını bir adaptasyon çabası veya bir güçlendirme çabası içerisinde güncellemektedirler. Böyle bir gerekliliğin mevcut olduğu yapı içerisinde dünyanın büyük bir kesimini etkileyen geçmiş olaylardan ve olgulardan oluşan bilgileri derleyip belli sonuçlara erişmek ve geleceği öngörmeye çalışmak kuşkusuz faydalı olmaktadır. Dünyanın büyük bir bölümünü etkileyen olaylardan birisi de kuşkusuz Soğuk Savaş dönemidir.

Soğuk Savaş kavramının kendisi zaman içinde değişen ve değişen tarihsel bir yorum olarak görülmelidir. 1990 sonrası tarihsel araştırmalarda bunun dönemselleştirilme şekli, 1940'ların sonları ile 1980'lerin sonları arasındaki insanların deneyimlerini ve beklentilerini algılama biçimlerinden açıkça farklıdır. Birçoğu için ‘‘Soğuk Savaş’’, bu yüzleşmenin kendisinden ziyade, Doğu-Batı çatışmasının belirli aşamalarını ifade eden bir kavramdır. Soğuk Savaş, 1940'ların ortasında savaş zamanı Büyük İttifak'ın dağılmasıyla başlamış, 1950-1953 Kore Savaşı sırasında en yüksek noktasına ulaşmış ve 1950'lerin ortasındaki sözde ilk yumuşamayla sona ermiştir. İnsanların gördüğu gibi, Berlin'den Küba'ya kadar 1958-1962 krizleri dünyayı gerçek bir savaşın eşiğine getirmiştir.

Yapılan bu çalışma da Soğuk Savaş'ın etkin aktörleri olan ABD ve SSCB ülkelerinin o dönemdeki ilişkileri üzerinden Latin Amerika ülkesi olan Küba'nın devrimini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma boyunca birbirinden değerli akademisyenlerin bilgilerinden faydalanılmış ve çalışma literatüre katkı sunacak düzeyde tamamlanmıştır. Yapılan çalışma süresince gerekli bilgileri ve tecrübeleri şahsımla paylaşan değerli hocalarıma ve özellikle danışman hocam Doç. Dr. Abdullah EROL'a sonsuz teşekkür ederim.

Günay UZUN

GİRİŞ

Soğuk Savaş, 1948 yılının Nisan ayında Berlin'in blokaj edilmesiyle başlayan 1991 yılının Aralık ayında Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle sonlanan ve yaklaşık yarım asır süren bir dönemi kapsamaktadır. Josef Stalin ve Harry Truman'la başlayan Mikhail Gorbaçov ve Ronald Reagan'la sona eren mücadelede Amerika ve Rusya, nükleer silah hariç her türlü araçla birbirlerine saldırmış ve bu dönem, her yönüyle dünya tarihinde önemli bir yere sahip olmuştur. Soğuk Savaş, uzun sürmesi, harcanan büyük kaynaklar, yaşanan can kayıpları ve her kıtada sürdürülen bir savaş olması nedeniyle etkili bir savaş olmuştur (Okşas, 2009: 10). Dünya ülkeleri, Soğuk Savaş Dönemi'nde başta ABD ve SSCB olmak üzere Doğu ve Batı bloklarının mücadelelerini derinden yaşamıştır. Bu dönemde ABD ve SSCB, kendilerinin ve müttefiklerinin savunma sistemlerine yönelik tedbirler almış, askeri alanlarda ve psikolojik açıdan sürekli birbirlerini test etmişlerdir. Bu durumlar, füze teknolojisindeki rekabeti arttırmış, silahlanma yarışını beraberinde getirmiş ve hava üstünlüğü sağlamak adına savaşın uzaya taşınmasına neden olmuştur (Hasanov ve Katman, 2019: 1141-1142).

SSCB'nin Yugoslavya, Arnavutluk ve Çin ile yaşadığı sorunların yanı sıra, ABD de en yakın müttefiki olan İngiltere'nin yanı sıra Fransa ile yoğun anlaşmazlıklar yaşamıştır. Özellikle Fransa'nın Çin Hindi Bölgesi'nde ve Afrika'da yaptığı hareketler ve müdahalelere ABD, kimi zaman sessiz kalmışsa da kimi zaman da sert tepki göstermiştir. SSCB ile ABD arasında yaşanan U-2 Casus Uçağı Olayı ve Küba Krizi de bu şekilde görülebilir (Demir, 2006: 75-76).

Küba Devleti, 19.yüzyılda İspanya'nın ve ABD'nin sömürgesi altında kalmış, 20.yüzyılın başında, ABD kendi güdümündeki diktatörlerle Küba'da hâkimiyeti elde etmiş ve yaklaşık 60 yıl bu ada devleti, ABD'nin yatırım alanı olarak kullanılmıştır. Askeri bir darbeyle Küba'nın başına geçen son diktatör Fulgencio Batista, ABD'nin askeri, ekonomik ve politik desteğiyle uzun yıllar hâkimiyetini sürdürmüştür. Yönetimin baskıcı tutumunun yanı sıra yaşanan ekonomik sıkıntılar, Küba'da toplumsal tepkilerin oluşmasına neden olmuştur. Küba'da Amerikan karşıtı, aşırı milliyetçi silahsız ve Marksist olmayan öğrenci grupları, Batista'ya karşı direnmeye başlamış ve bu kitle, Fidel Castro isimli genç bir hukuk doktoru sayesinde ilk kez silahlandırılarak mücadeleye girişmişlerdir (Varlı, 2020: 5-6). ABD tarafından desteklenen Küba diktatörü Fulgencio

Batista, Fidel Castro tarafından Ocak 1959'da devrilmiştir. İlk zamanlar ABD yönetimi ve dönemin ABD Başkanı Dwight D. Eisenhower, Küba Devrimi'ni memnuniyetle karşılamış, Küba ile dostane, demokratik, istikrarlı, güvenilir işler yapabileceğini ve acil sosyal reformları hayata geçirmeyi düşünmüş, yalnız bu düşünce uzun sürememiştir. Çünkü yeni Küba hükümeti, ABD'yi ülkedeki sorunların kaynağı olarak görmüş, ABD varlıklarını kamulaştırmış, ekonomiyi millileştirmiş ve ABD, adadaki millet tarafından büyük bir nefretle anılmıştır (Turan, 2021: 371). Bu süreçte SSCB, Küba'ya desteğini artırırken, ABD de Küba'ya karşı düşmanca tutumunu arttırmıştır (Ekmen, 2021: 96). Castro, "Zafer Yürüyüşü"nü, Santiago'dan 1 Ocak 1959 günü başlatmış, başkent Havana'da 8 Ocak'ta tamamlamıştır. Castro, yargıç olarak görev yapan Urritia Lleo'u devlet başkanlığına atarken, kendisini de başkomutan ilan etmiştir. Castro, devrim lideri olarak yaptığı konuşmasında, "ulusal kurtuluş mücadelesinin önemli bir bölümünü kazandıklarını, bundan sonra Küba'nın bağımsızlık mücadelesinin başlayacağını" halka duyurmuştur (Varlı, 2020: 7).

Yapılan bu çalışma, geçmişte derin izler ve etkiler bırakan ve Soğuk Savaş'ı ve o dönemdeki ülkelerin siyasi yapısını ve görüşünü ortaya koyan bir çalışmadır. Soğuk Savaş döneminin önemli iki gücü olan ABD ve SSCB'nin Soğuk Savaş dönemindeki ilişkileri ve bu ilişkiler çerçevesinde gelişen olayların incelenmesi amaçlanmıştır, bağımsızlık mücadelesini en zor şartlarda bile sonuna kadar sürdüren Küba devletinin geçmişi irdelenmiştir. Çalışma temelinde geçmiş bir dönemin yaşattığı sancılı süreçlerin nasıl başladığı ve bittiği üzerine yapılan bir literatür araştırmasıdır. Söz konusu dönem ile ilgili bilgilerin incelenmesi ve gelecekte yapılacak benzer çalışmalara kaynak olabilmesi açısından çalışmanın önemli bir çalışma olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmanın birinci bölümünde, genel hatları ile Soğuk Savaş öncesi küresel siyasetin genel yapısı anlaşılmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde, Soğuk Savaş sürecinde ABD ve SSCB ilişkilerinin gelişimi analiz edilmiştir. Üçüncü bölümde, Latin Amerika ülkelerinde Soğuk Savaş yıllarının etkisi anlaşılmıştır. Son bölümde ise Küba Devrimi'nin günün şartları içerisindeki sosyo-politik önemi tartışılmıştır.

Çalışma sürecinde, literatür taraması yapılmıştır. Türkçe ve İngilizce bilimsel çalışmalardan elde edilen doneler, analiz edilerek çalışmaya eklenmiştir. Tüm analiz ve yorumlar eşliğinde çalışmamız, nihai haline varmıştır.

1. SOĞUK SAVAŞ ÖNCESİ DÜNYA SİYASETİ

Soğuk Savaş, ‘‘İkinci Dünya Savaşı’ndan galip çıkan ABD ve SSCB güçleri ile bu güçler etrafında kümelenen küçük devletlerin, birbirleri arasında yaşanan anlaşmazlıklar ve birbirlerine karşı silah kullanılmadan çatışmalarını sürdürdükleri tarihsel bir dönemdir’’ (Sander, 1998: 202). 1920’ler ve 1930’lar, imparatorluklar ve onların muhalifleri arasındaki mücadeleler aynı zamanda toplumsal devrim veya kapitalist gelişme fikirleri için de bir savaş alanını temsil etmekteydi. Avrupa’daki güçler, İkinci Dünya Savaşı’nda kendi kendilerini yok etmeyi tamamlarken, Üçüncü Dünya’daki devrimci hareketlerin çoğu, reşit olmaya başlamıştır. Üçüncü Dünya ülkelerinin çoğuna özgürlüklerini veren devrimler, Soğuk Savaş’ın zaten tam teşekküllü bir uluslararası sistem haline geldiği İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle, sömürgecilik karşıtı devrimci hareketlerin ve yeni Üçüncü Dünya devletlerinin oluşumu, zaman içinde Soğuk Savaş çatışması ve Soğuk Savaş ideolojileriyle ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır (Westad, 2018: 74).

Geç sömürge dönemi, Üçüncü Dünya’ya, tümü İkinci Dünya Savaşı sonrasında sömürgeci arındırılmış yeni ülkelerin inşasına taşınan bir dizi derin değişim süreci kazandırmıştır. Her şeyden önce, sömürge yönetiminin Üçüncü Dünya milliyetçiliklerini hem öznesi olan ulusu hem de birincil nesnesi olan modern devleti sağlayarak yarattığı söylenebilir. Sömürge proto-devletlerinin pek çok özelliği; büyük projelerin tercih edilmesi, kitlesel seferberlik ve sürekli ekonomik kalkınmanın mümkün ve arzu edilir olması gibi özellikler, ardıl rejimlerde de bulunmaktaydı. Ancak imparatorluklar, yerel elitlere büyük düşünmeyi öğretirken aynı zamanda çarpık, tek taraflı ekonomiler, katı sosyal tabakalaşma ve ırkçılık mirasını da bırakmışlardır. Adeta şeytani bir çevredeymiş gibi, bu sorunlarla uğraşmak zorunda olan yeni devletlerin etkinliği ve meşruluğu, her şeyden çok, sömürge sistemindeki kökenleri nedeniyle sıklıkla engellenmiştir (Abernethy, 2000: 366).

Birinci Dünya Savaşı, Üçüncü Dünya’daki sömürge yönetimine karşı yerel direniş hareketlerinin yaratılmasına yardımcı olduğu gibi, İkinci Dünya Savaşı da sömürge sisteminin yıkılmasına yardımcı olmuştur. İki savaş arası kriz yıllarında metropolde koloni kurmanın hem ideolojik hem de ekonomik gerekçelerinin çoğunun baskı altında olduğu iddia edilebilirken hem iradeyi hem de iradeyi yok eden şeyin Avrupa’daki ikinci savaş olduğuna dair çok az şüphe mevcuttur. Sömürgecilikten kurtulma süreçleri,

1940’larda başlamış ve 1970’lere kadar sürmüştür. Bu süreçlerde sömürgelelerden kurtulmak için ülkeler, bazen kanlı savaflara zorlanmış, bazen de paralar ödeyerek kurtulmuşlardır. Ancak savaşın hemen sonrasındaki yıllarda, Soğuk Savaş uluslararası alanda egemen bir özellik haline geldikçe, gelecekteki gelişmelerin yönü giderek daha net hale gelmekte ve Üçüncü Dünya’da sömürge yönetimi dönemi, hızla sona yaklaşmaktadır (Gilley, 2018: 172).

İkinci Dünya Savaşı’nın başlangıcında, Avrupalıların devletlerin, Avrupalı olmayan tek güç olan Japonya’nın elinde uğradığı yenilgiler de vardı. İngiliz emperyal gücünün kalesi olan Singapur’un düşüşü ve ardından Japonların 1942’nin başlarında Güneydoğu Asya’daki tüm İngiliz, Fransız, Amerikan ve Hollanda sömürge topraklarını büyük bir süpürmeyle ele geçirmesi, birçok Asyalıyı Avrupa sömürgeciliğinin yaklaşmakta olduğuna ikna etmiştir. Japonya’nın Asya’daki genel Avrupalıların en kötü üslubundaki sömürgeci zalim imajına rağmen, bazı milliyetçiler arasında, Japonya’nın Batı’ya karşı savaşı kazanması halinde sömürgelelere bağımsızlık vereceğine dair biraz naif bir fikir var olmuştur. Ne de olsa Japonların da Asyalı olmasından ve Avrupalılara karşı kazandıkları zaferlerin Asya silahlarının, örgütlenmesinin ve kararlılığının neler başarabileceğini göstermesine duyulan gurur çok daha yaygın olmuştur. Asyalı milliyetçilerin çoğunluğu, özellikle de yerli olanlar, “düşmanımın düşmanı dostumdur” tarzında, Japon yayılmacılığını kendilerine baskı yapan sömürgeci güce karşı başka bir potansiyel müttefik olarak görmüşlerdir. Hindistan Ulusal Kongresi’nde Gandhi ve Nehru ile birlikte öne çıkan Hintli lider Subhas Chandra Bose, önce Almanya’ya, ardından 1943’te Japonya’ya gitmiş ve burada sürgündeki bir hükümet ile 40.000 kişilik güçlü bir Hint ordusu kurmuştur (Westad, 2018: 87).

İkinci Dünya Savaşı’nın dünya güç dengesini bozması ve Avrupa’nın bir güç merkezi olarak dünya siyaset sahnesinden çekilmesi sonucu dünya, ABD ve Sovyetler Birliği önderliğinde iki kutuplu, ideolojilerin belirleyici olduğu bir döneme girmiştir. Savaştan her bakımdan harap çıkan Avrupa, ekonomik ve sosyal yapılanmasına ağırlık vermeye başlamıştır (Keskin, 2009: 17-18).

1.1. Soğuk Savaş Öncesi Avrupa

Avrupa merkezli güçlerin, askeri güç kullanarak uluslararası siyasal konjoktürü değiştirme girişimlerinin acı bilançosunu gözler önüne serdikleri 20. yüzyıl savaşları, öncelikle Birinci ve İkinci Dünya Savaşları, olmuştur (Oğultürk, 2005: 50).

İkinci Dünya Savaşı, yıkıma, kargaşaya, yokluğa, milyonlarca insanın ölümüne neden olan, insanlık tarihinin en korkunç savaşı olarak bilinmektedir. Savaşta ölen 40 milyondan fazla insanın yarısından çoğu Avrupa’da hayatını kaybetmiştir. Bunların; 4.3 milyonu Polonyalı, 4.2 milyonu Alman, 1.7 milyonu Yugoslav, 600 bini Fransız, 410 bini İtalyan, 390 bin İngiliz ve sayıları tam olarak bilinmeyen yaklaşık 6 milyon olarak tahmin edilen Yahudi, Çingene, Macar ve diğer halklardır (Çağrı, 1996: 259). İkinci Dünya Savaşı’nın sonu normale dönüş sinyali vermemiş; tam tersine yeni bir çatışmaya yol açmıştır. 1930’larda uluslararası sahnenin ön saflarında yer alan büyük Avrupalı güçler, savaş nedeniyle bitkin ve perişan haldeyken, iki yeni küresel süper güç ortaya çıkmıştır (Yılmaz, 2008: 45).

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra uluslararası sistemler, yeni arayışları denemek istemişlerdir. SSCB tarafından işgal edilen Almanya’nın bir bölümü SSCB tarafından üs olarak nitelendirilmiş ve bu durum Sovyet baskısının, Batı Avrupa ülkelerince hissedilmesine neden olmuştur. Ayrıca, Sovyetlerin, Yunanistan iç savaşında komünistleri desteklemeleri, Türkiye ile alakalı diplomatik ve topraksal nitelikteki arzuları, İran’dan çekilmekle alakalı problemler, Rusya’nın geleneksel politikası olarak nitelendirilen “açık denizlere inme” stratejisi gibi durumlar, Batı ülkelerinin güvenlik yönünden endişelerini arttırmıştır. Savaştan sonra Fransızlar, Almanlara karşı çok daha sert bir tutum sergilerken, Almanya, müttefik olmayı önemli bir amaç haline getirmiş ve Birinci Dünya Savaşı’nda yapılan hatanın tekrarlanmamasını istemiştir (Oral, 1998: 186).

Erdoğdu (2004) İkinci Dünya Savaşı sonrası, Soğuk Savaş’ı şekillendiren etkenleri aşağıdaki gibi belirtmiştir:

- Dünya iki kutuplu bir görünüm kazanmış, askeri ve politik yapılar değişmiştir,
- SSCB’nin politikalarından dolayı savunma ve güvenlik kavramlarının kapsamına “ideoloji” kavramı da dâhil olmuştur,
- Uluslararası politikalar, global bir değer elde etmiştir,
- En önemli faktörlerden birisi, nükleer güçler olmuştur,

- Güvenlik açısından yaşanan değişimler, uzay boyutu kavramını da gündeme getirmiştir,

- Tarihte hiç olmadığı kadar iktisadi problemler ağırlık kazanmış, iktisadi kalkınma başta olmak üzere, güvenlik, barış ve siyasi kuvvet dengesi konuları, çok daha önem arz etmiştir (Erdogdu, 2004: 76).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki ilk iki kaotik yılda, Batı Avrupalıların çoğunun kafasındaki acil soru, savaşın yarattığı ekonomik çöküşten nasıl kurtulacağı olmuştur. Bombalama, giderek artan borç seviyelerine varan kamu borçlanması, barajların ve kanalların çökmesi nedeniyle oluşan su baskını, zorunlu askerlik ve savaş endüstrilerine geçişin yol açtığı normal ekonomik faaliyetlerin bozulması, bunların hepsi nüfusta belirgin bir düşüşe yol açmıştır. Birleşik Krallık'ta borç Gayri Safi Milli Hasıla'nın 2,7 katı olmuştur. Daha önce işgal edilen ülkelerdeki hükümetleri yeniden organize etme gibi zorlu görev tamamlanır tamamlanmaz, devlet adamları enerjilerini ekonomik toparlanma çağrısına yöneltmişlerdir (Ojserkis, 2014: 20-21).

Uzun bir dönem var olan dengeler, İkinci Dünya Savaşı'ndan ötürü değişmiş ve Doğu Avrupa'nın kaderi de bu dönemle birlikte değişerek tarih sahnesinde belirmiştir. Nazi Almanyası'nın, İkinci Dünya Savaşı boyunca işgal ettiği Doğu Avrupa ülkelerinde farklı ideolojilere sahip olan direniş güçleri belirmiştir. Bu ülkelerden Arnavutluk ve Yugoslavya, işgallerden kendi başlarına kurtularak sosyalizmi benimsemişlerdir. SSCB orduları tarafından Almanyası'nın Elbe Nehri'nin doğusunda kalan kısımları, Çekoslovakya, Romanya, Bulgaristan, Polonya, Macaristan ülkeleri Nazi işgalinden kurtarılmış, fakat bu ülkelerde Sovyet yanlısı rejimler, Sovyet lideri Stalin'in politikasına uygun olarak yer almışlardır (Karadeli, 2020: 43-44).

Almanya 1945 Mayıs'ında tam anlamıyla bir harabe görüntüsündeydi. Yıkımı çok büyük olan bir savaştan sonra gelen mağlubiyet, fiziki açıdan ağır kayıplara uğrayan Alman halkını, psikolojik olarak da olumsuz etkilemiştir. Almanlar, akıbetlerinin ne olacağını, elleri kolları bağlı bekler durumda kalmışlardır. Almanya İngiltere, Fransa, SSCB ve ABD arasında dört işgal bölgesine ayrılırken, Berlin de dörde bölünmüştür. Reich'in başkentinde kurulan "Müttefik Devletim Konseyi", ülkeyi, kendi ortak çıkarları çerçevesinde yönetmek için oluşturulmuştur. Ancak daha başlangıçtan itibaren Müttefikler arasında aşılması zor gerginlikler ortaya çıkmaya başlamıştır. En büyük anlaşmazlık noktaları, Almanya'nın kömür ve çelik kaynaklarının hangi şekilde

kullanılacağı, Sovyetlerin, kendi işgal bölgelerinde ele geçirdikleri her türlü malzemeyi söküp ülkelerine taşıması ve başta Südetler olmak üzere, Sovyetlerce kurtarılan Doğu Avrupa topraklarından sürülen Almanların işsiz ve aç olarak Almanya'yı doldurması olmuştur. Ruhr bölgesinin geleceği de bir başka anlaşmazlık noktasını teşkil etmiştir. Hem Fransızlar hem de Sovyetler, İngiliz işgal bölgesinde yer alan Ruhr'un kaynaklarından yararlanmak istemiş, ancak İngilizler, Amerikalıların da desteğiyle buna karşı çıkmıştır (Çağrı, 1996: 266).

Savaş sonrası Fransa'daki ekonomik durumun kötü olması, artan enflasyon, işsizlik ve ticari durgunluk gibi nedenler, Sovyetler Birliği ile organik bağlar kurduğunu inkâr etmeyen Komünist Parti'nin giderek güçlenmesi sonucunu doğurmuştur. Komünist Parti'nin arkasındaki en büyük destek ise Fransa'daki işçi sendikaları olmuştur. Savaş sonrasında karışık siyasal ortam mevcut olan Fransa'da 4. Cumhuriyet'in ilk kabinesi Ocak 1947'de Paul Ramadier tarafından kurulmuş ve 4 Mayıs 1947'de ise Başbakan Ramadier tarafından komünistler kabineden uzaklaştırılmıştır (Özcan, 2019: 3).

İtalya ise 1943'de "Mihver"den ayrılarak galiplerin safına geçmesine rağmen ekonomik geleceği çok belirsizleşmiştir. İtalyan sanayisinin %80'i yok olmuştur. Fransa'da olduğu gibi İtalya'da da komünistler, 1946'dan itibaren çok önemli bir siyasi güç haline gelmişlerdir. 1946 yılında yapılan seçimlerde iktidarı Hıristiyan Demokrat'larla paylaşan komünistlerin artan gücü karşısında ABD'nin, endişeleri artmış ve Sovyetlerin, Avrupa'nın önemli bir bölümünü etkisi altına alacağını öngörmeye başlamıştır. Bu durum karşısında Amerikalılar, komünistlere karşı Hıristiyan Demokratlara destek vermişlerdir (Çağrı, 1996: 262).

İngiltere, savaş zamanında ABD Kongresi'nin 11 Mart 1941'de kabul etmiş olduğu "Ödünç Verme ve Kiralama Kanunu" verilen yaklaşık 31 milyar dolarlık yardımla ayakta durabilmiş fakat Japonya'nın Pasifik'te teslim olmasından sadece bir hafta sonra ABD Başkanı Harry Truman'ın o güne kadar 48.5 milyar dolar tutarında yardım yapılan Ödünç Verme ve Kiralama Kanunu'nu yürürlükten kaldırmasıyla İngiltere güç duruma düşmüştür. İngiltere'nin, savaş sonrasında diğer devletlerden belki de en büyük farkı, içeriden yükselen güçlü bir komünist akımın olmaması olmuştur (Özcan, 2019: 3).

1.2. Soğuk Savaş Öncesi ABD ve SSCB

Soğuk Savaş'ın ABD ile SSCB arasında muazzam bir çatışma dönemi olduğu bilinen bir gerçektir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında bu iki ülke “büyük güç” statüsünü “süper güç” statüsüne dönüştürmüş ve yeni bir iki kutuplu uluslararası ilişkiler sistemi oluşturmuştur. ABD, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya burjuvazisinin lideri haline gelirken, savaş sonrası dönemde Sovyetler Birliği'nin baş düşmanı haline gelmiştir. Sovyet yorumlarına göre Soğuk Savaş, ABD ve diğer emperyalist ülkelerin başta SSCB olmak üzere sosyalist devletlere yönelik politikalarıyla kışkırtılmıştır (Bessonova, 2010: 44).

Savaşın son dönemlerinde müttefikler içerisinde ortaya çıkan sorunların başında, savaşın bitiminden sonra da daha fazla güvenlik sağlayacak dengeli bir sistemin nasıl kurulacağı olmuştur. Gerekse Sovyetler Birliği, gerekse de Anglo-Amerikan koalisyonu, bu güvenliğin kendi konumunu güçlendirerek sağlanabileceğine inanmaktaydı. Roosevelt, uluslararası güvenliğin anahtarının Amerikan-Rusya işbirliği olduğuna inanırken aynı zamanda Amerika'nın ekonomik ve askeri gücüne de güvenmekteydi. Roosevelt, Japonya'ya karşı savaşta Sovyetler'in yardımını garanti altına almak için Sovyetlerle dostane ilişkileri sürdürmek, aynı zamanda savaş sonrası istikrarı sağlamak ve onların “gözde projesi Birleşmiş Milletler ile ilgili bir anlaşmayı engellememelerini” sağlamak istemekteydi (Hitchcock, 2004: 23).

Sovyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri etrafında iki blok oluşmuş ve diğer ülkeler iki kamp arasında seçim yapmak zorunda kalmıştır. SSCB savaştan toprak bakımından genişlemiş olarak ve Hitler Almanya'sı ile savaşmış olmanın getirdiği prestij havasıyla çıkmıştır. Stalingrad'daki zaferin bir örneği olan, düşmana karşı gösterdiği kahramanca direnişle ülkeye yeni bir yaşam şansı verilmiştir. SSCB aynı zamanda Avrupa'nın geri kalanına daha önce hiç olmadığı kadar yayılan bir ideolojik, ekonomik ve sosyal model de sunmuştur. Üstelik Kızıl Ordu, ABD ordusunun aksine savaşın sonunda terhis edilmemiş ve Sovyetler Birliği böylece insan gücü ve ağır silahlar açısından gerçek bir sayısal üstünlüğe sahip olmuştur (Yılmaz, 2008: 45).

İkinci Dünya Savaşı sonrası, uluslararası sistemi biçimlendiren gelişmeler hemen ortaya çıkmamış, bunun yanı sıra, bu dönem özellikleri açısından sona erdiği yıllara kadar çok farklı dönemler yaşanmıştır. Örneğin Soğuk Savaşın başladığı 1945'ten 1962 Küba bunalımına kadarki dönem, sıkı kutuplu uluslararası sistem özelliği gösterirken, sürecin

bitişine kadar olan dönem ise gevşek iki kutuplu sistemin özelliklerini taşımaktadır (Keskin, 2009: 18).

ABD İkinci Dünya Savaşı'ndan daha avantajlı çıkmıştır. Çünkü insani ve maddi kayıpları nispeten düşüktü ve ABD Ordusu, düşmanlıkların sona ermesinden birkaç ay sonra neredeyse tamamen terhis edilmiş olsa da, ABD dünyanın önde gelen askeri gücü olmaya devam etmiştir. Deniz ve hava kuvvetleri açısından rakipsiz olan Amerika, 1949 yılına kadar nükleer silah üretme kapasitesine sahip tek ülke olmuştur. Aynı zamanda hem ticaret hacmi hem de endüstriyel ve tarımsal üretim açısından dünyanın önde gelen ekonomik gücü konumunu da teyit etmiştir. ABD artık dünya altın rezervlerinin üçte ikisinden fazlasına sahipti ve dolar birincil uluslararası para birimi haline gelmişti. Yenedünya güçleri arasındaki çıkar çatışmaları giderek artmış, korku ve şüphe ortamı hâkim olmuştur. Her ülke diğer ülkelerin yeni keşfedilen gücünden korkar hale gelmiştir. Sovyetler, Batı tarafından kuşatıldıklarını ve tehdit edildiklerini hissetmiş ve ABD'yi "emperyalist yayılmaya" öncülük etmekle suçlamışlardır. Amerikalılar ise komünistlerin yayılmasından endişe duymuş ve Stalin'i özgür halkların kendi kaderini tayin etme hakkına ilişkin Yalta Anlaşmasını ihlal etmekle suçlamışlardır. Sonuç olarak, ABD ile SSCB arasında tam ölçekli bir savaşa yol açmadan zaman zaman yerel silahlı çatışmalara yol açan dramatik krizlerin serpiştirildiği uzun bir uluslararası gerilim dönemi olmuştur. 1947'den itibaren iki bloğa ayrılan Avrupa, iki süper güç arasındaki mücadelenin merkezinde yer alıyordu. Soğuk Savaş, Sovyetlerin Berlin'i abluka altına almasıyla ilk doruğa ulaşmıştır. 1949 yazında ilk Sovyet atom bombasının patlaması SSCB'nin dünya gücü rolünü güçlendirmiştir. Bu durum, Mart 1946'da Avrupa'yı ikiye bölen bir "Demir Perde"den söz eden ilk Batılı devlet adamı olan Winston Churchill'in öngörülerini doğrulamıştır (Yılmaz, 2008: 46).

Stalin, kısmen SSCB'nin savaş sırasında uğradığı muazzam kayıplar nedeniyle, ABD ile ittifakını da sürdürmek istemiştir. Bununla birlikte Sovyetler Birliği'nin batı sınırları boyunca güvenli bir tampon bölgesi inşa etmenin doğru olacağına inanmıştır. Bu yaklaşım, eski Rus askeri doktrininden; özellikle Napolyon yönetimindeki İmparatorluk Rusya'sı döneminde ve Birinci Dünya Savaşı sırasında türetilmiştir, çünkü Rusya'ya yönelik ana tehdidin Batı'dan geldiğine inanılmaktaydı. Churchill ise dünyanın nüfuz alanlarına bölünmesini tercih etmiştir. Aynı zamanda Britanya'nın Akdeniz hâkimiyeti de dâhil olmak üzere büyük güç konumunu yeniden kurmak ve Sovyetler

Birliği'nin Doğu Avrupa'ya boyun eğdirme Őansını engellemek istemiştir (Max, 2014: 40-41).

1945'teki Amerikan nūkleer silah tekeli "savaŐ sonrası gūc dengesini būyūk Őlĕūde deđiŐtirmiŐ ve ABD'nin kendi iradesini, dūnyanın geri kalanına dayatmasını en azından teknik olarak mūmkūn hale getirmiŐtir." Teknoloji ĕok yeni, karmaŐık ve sıklıkla son derece gizli olduđundan, Kongre'de, basında veya kamuoyunda ĕok az kiŐi atom konularında bilinĕli, demokratik politika kararları verebilmiŐtir. Truman Yūnetimi, Amerikan nūkleer politikasına yūnelik bilgilendirmenin, eđitimin ve desteđin geliŐtirilmesinin zaman alacađını ŐđrenmiŐtir. Daha da Őnemlisi, BaŐkan ve ekibinin atom politikasının hangi yūne gideceđine karar vermesi gerekmiŐtir. Bir politika seĕeneđinde ABD nūkleer tekeli mūmkūn olduđu kadar uzun sūre korumaya ĕalıŐabilmesi veya dūnyaya iyi niyet gūstergesi olarak, nūkleer silahlanma yariŐından kaĕınma kararlılıđını gūstererek kontrolū hızla uluslararası bir dūzenleyici kuruma bırakabilmesi alacađı kararlardan bazıları olmuŐtur (Kahn, 1988: 13).

Stalin ise hızlı iĕ sanayileŐmenin gerekliliđini ilan ederek partiye yeni ve kendi gūrūŐūne gūre daha uygun bir rol vermiŐtir. Bu Őekilde Stalin'in reformu, gerĕeklik ile ideoloji arasında artan uĕurumun kapatılmasına hizmet etmiŐ ve būylece ideolojinin gūvenilirliđinin korunmasına yardımcı olmuŐtur. Stalin, her ne kadar ūlkede yalnızca sosyalizmin mūmkūn olduđunu savunsa da Lenin'in savaŐların kaĕınılmazlıđı doktrinine bađlı kalmıŐtır. 1953'teki Őlūmūne kadar Stalin savaŐın kaĕınılmazlıđını ilan etmeye devam etmiŐ, ancak İkinci Dūnya SavaŐı'ndaki zafer doktrinin belirli bir dereceye kadar deđiŐtirilmesini gerekli gūrmūŐtur. Sovyetlerin Dođu Avrupa'da komūnist yūnetimi kurması, sosyalizmin artık tek bir ūlkede deđil, dūŐmanca ama iĕeriden būlūnmūŐ bir kapitalist "kamp" tarafından ĕevrelenen daha geniŐ bir alanda var olduđunu gūstermiŐtir. 1947'den sonra Stalin, SSCB'ye yūnelik emperyalist saldırının kaĕınılmazlıđını kūĕūmsemiŐtir. Daha saf Leninist olana, yani emperyalizmdeki klasik analizle tutarlı olan, "emperyalizm iĕi ĕeliŐkilere" ve kapitalist gūcūler arasındaki savaŐlara vurgu yapan yaklaŐıma geri dūnmūŐtur (YeŐilbursa, 2019: 217-218).

Almanya teslim olduktan sonra Berlin ve Almanya, Yalta'da sonraki dūnemlerde birleŐtirilmeyi kabul edecek Őekilde anlaŐmaya vararak nūfuz sahalarına būlūnmūŐtur. Daha sonra Sođuk SavaŐ'ın temsili būlūnmesini gerĕekleŐtirmek iĕin Sovyet kontrolūndeki būlgeler Dođu Sektūrū olarak, Fransa, İngiltere ve ABD'nin kontrolūndeki

bölgeler de Batı olarak isimlendirilmiştir. ABD, nüfuz sahalarını İngiltere'nin sahalarıyla birleştirip sanayi yatırımlarına girişirken, SSCB de 1946'da kendi kontrolü altındaki bölgelerde üretimi arttırmaya başlamıştır. ABD, Marshall Planı doğrultusunda 1947'de Avrupa ülkelerine mal ve para sağlamaya başlamıştır. 1948'de Almanya'nın birleşmesinin önünü açmak için Batı'da ki sektörlerin nüfuz sahalarını tamamen birleştirmek istenmiştir. Ayrıca Almanya'nın birleştirilip demokratik yollar ile seçimlerin yapılması yönünde Sovyetler'e öneriler sunulmuş, fakat Sovyetler, bu önerileri umursamamıştır. Alman Markından 10 kat daha değerli olan Yeni Alman Mark'ının Batılılar tarafından o dönemlerde piyasalara sürülmesine karşılık olarak Sovyetler, batıya açılan Batı Berlin yollarını kapatmıştır. Batılılar, kara yolları ile Batı Berlin'e giremedikleri için Berlin'e hava yolu kurmuş ve bu sayede 1949 yılının Mayıs ayına kadar Batı Berlin'e dev nakliye uçakları, yiyecek, giyecek ve kömür taşımışlardır. 1952'de Doğu ve Batı Almanya'nın kuruluşu gerçekleşene kadar Almanya'nın bu işgal durumu, devam etmiştir (Okşas, 2009: 8).

ABD'nin karşısına zorlayıcı bir güç olarak çıkan SSCB, o dönemde Doğu Avrupa'da oldukça etkin olmuştur. Bu etkinlik ise, ABD'nin yayılma politikası açısından önemli bir engel olmuştur. ABD açısından Avrupa'nın imarı ve kalkınması, öncelikli bir amaç olarak belirtilmiştir. Çünkü doğu tarafı hali hazırda Sovyet kontrolünde olan Avrupa'nın, Batı tarafı ise savaş nedeniyle harap olmuştur. Bu nedenle ABD, Avrupa'nın tamamen Sovyet kontrolüne girmesine izin vermemesi gerektiğini anlamıştır (Max, 2014: 42).

1.3. ABD ve SSCB'nin Politik Hamleleri

SSCB ve ABD arasında “Yüzdeler Anlaşması” olarak bilinen bir anlaşma yapılarak, Doğu Avrupa'nın net bir görünüme sahip olması amaçlanmıştır. İki ülkenin bu anlaşma sayesinde Doğu Avrupa'daki hangi alanlara sahip olacakları belirlenmiştir. Böylelikle SSCB ve ABD'nin stratejik hamlelerinin odak noktası, Avrupa olmuştur. ABD açısından yapılan hamleler; Truman Doktrini, Marshall Yardımları ve Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO)'nün kurulması olmak üzere üç başlık altında toplanabilir. Bu hamleler sayesinde ABD, SSCB'nin yayılma etkisini sınırlandırmak istemiş ve kendi çevreleme politikasını sağlamaya çalışmıştır. SSCB'nin bu politikalara karşı yaptığı

hamleler ise; Varşova Paktı, Kominform ve Comecon hamleleri olmuştur (Yiğenoğlu, 2016: 330).

1.3.1. Truman Doktrini

21 Şubat 1947'de İngiltere, ABD'ye savaştan sonra Yunanistan ve Türkiye'ye yaptığı ekonomik ve askeri yardımları Mart 1947'den itibaren keseceğini bildiren bir muhtıra sunmuştur. ABD bu durum karşısında SSCB'ye karşı Batı'nın savunulmasında Yunanistan ve Türkiye'nin önemini göz önünde bulundurarak yardımların devam ettirilmesi hususunda yeni bir sorumluluk almış ve Truman Doktrini'ni gerekli görmüştür (Bilge, 1992: 334). Harry S. Truman 1947'ye yurtiçinde ve yurtdışında siyasi üstünlük sağlama yolunda heveslenmiştir. Dolayısıyla Britanya'nın Yunanistan'a yaptığı yardımı geri çekme kararı, başkanın Kongre ve Amerikan halkı nezdinde kendisini yeniden savunması için ideal bir fırsat sağlamıştır. Durumun ciddiyetine ilişkin yönetimin iç anlaşmazlıklarına rağmen, icra başkanı, Washington'un Atina'nın güvenliğini Sovyet kaynaklı bir isyandan korumak için ihtiyaç duyduğu önermeyi hemen kabul etmiştir. Başkomutan, Balkanlar'daki komünist tehdidi abartarak ve Amerika'nın vereceği tepkinin kapsamını abartarak bu çabaya destek toplamıştır. Truman Doktrini olarak bilinen konuşması, Beyaz Saray'ın çevreleme stratejisinin bir devamını temsil etse de; argümanları ve sunumu, kamuoyunu ABD'nin Sovyetler Birliği'ne karşı uzun vadeli yeni bir dış politika başlatma niyetinde olduğuna ikna etmiştir (LaSala, 2016: 86).

Truman Doktrini ile temelde ekonomik yardım hedeflenmiş ancak doktrin, 1950'li yıllarla birlikte dünyayı iki bloğa ayıran ABD ve SSCB mücadelesini tetikleyen gelişmelerden biri olarak ortaya çıkmıştır. 1990 yılına kadar belirli yoğunluklarla devam eden Soğuk Savaş döneminde özellikle Balkanlardaki bölünme ile doktrin arasında yakın bir ilişki var olmuştur. Türkiye ve Yunanistan'ın doktrin ile ABD koruması altına girdiği düşünülmüştür (Akkor, 2017: 12). Doktrin'in kabul edildiği dönemde ABD kongresinde iki ülkeye yapılacak yardım miktarının 400 milyon dolar olması planlanmış ancak yardım, 337 milyon dolarla sınırlı kalmıştır. Paranın 268 milyon doları Yunanistan'a 69 milyon doları da Türkiye'ye verilmiştir. Verilen paranın Yunanistan'da %59'u, Türkiye'de ise %100'ü askeri amaçla kullanılmıştır (Esenbel, 2000: 58-59).

1.3.2. Marshall Plânı

Marshall Plânı yani Avrupa Kurtarma Programı'nın amacı, İkinci Dünya Savaşı sonrası umutsuz ve neredeyse iflas etmiş Avrupa'da ekonomik büyümeyi ve komünizmin (Demir Perde'nin ötesine yayılmasını önlemek için iddialı bir çaba) sağlıklı ve istikrarlı bir dünya ekonomisinin gelişmesini teşvik etmek olmuştur. Marshall Plânı, Dışişleri Bakanı George Marshall'ın 5 Haziran 1947'de Harvard Üniversitesi'nde yaptığı bir konuşmada, Avrupa'nın o dönemde kendisini içinde bulduğu kritik siyasi, sosyal ve ekonomik koşullara yanıt olarak önerilmiştir. Önemli bir yardım paketinin geliştirilmesinde kongre katılımının gerekliliğini kabul eden Marshall'ın konuşması, ayrıntılı ve somut bir program sunamamıştır. Kendisi yalnızca ABD'nin bir program taslağı hazırlamaya yardım etmeye istekli olacağını ve "bizim için pratik olduğu sürece" yardım sağlayacağını öne sürmüştür. Ayrıca Marshall, bu yardımın Avrupa ülkeleri tarafından başlatılan ve kabul edilen ortak bir çaba olması çağrısında bulunmuştur. Bu nedenle Marshall Plânının formülasyonu, başından beri Truman Yönetimi ile Kongre arasında ve ABD Hükümeti ile Avrupa hükümetleri arasında bir işbirliği çalışması olmuştur. Plânın hedefleri; Avrupa'da tarımsal ve endüstriyel üretiminin genişletilmesi, tek tek Avrupa ülkelerinde sağlam para birimlerinin, bütçelerin ve finansmanın yeniden sağlanması, Avrupa ülkeleri arasında ve Avrupa ile dünyanın geri kalanı arasında uluslararası ticaretin teşvik edilmesi şeklinde belirtilmiştir (Tarnoff, 2018: 1-2).

1947'de tasarlanan ve 1948'de uygulamaya konulan Marshall Plânı, hızla büyük ve canlı bir uluslararası girişime dönüşmüştür. İkinci Dünya Savaşı nedeniyle yoksullaşan milyonlar için bu, yiyecek, alet, çalışma şansı ve yeni bir umut kaynağı anlamına gelmiştir. Batı Avrupa'daki endişeli liderler, bunu, en acil iyileşme sorunlarıyla başa çıkılmalarını sağlayacak ölçekte bir yardımın güvencesi olarak görmüşlerdir. Avrupa dışındaki savaştan zarar gören bazı ulusların hükümetleri için bu, ekonomik istikrar ve yeni kalkınmaya yönelik yardım anlamına gelmiştir. Ancak sonuçta Marshall yardımını alan halklar arasında korkular ve umutlar birbirine karışmıştır. Bazı kesimler, Amerika'nın niyetinden emin olamamış, yeni bir yardımı kabul etmenin hareket özgürlüklerini tehlikeye atabileceklerinden ve muhtemelen başka bir dünya savaşının içine sürüklenebileceklerinden korkmuşlardır. Diğer bazı kesimler ise, Amerikan yardımı olasılığını dünya politikasında potansiyel bir faktör olarak ve Büyük İttifak'ın zaferinde

kaynakları ve gücü belirgin bir şekilde öne çıkan ulusun sorumluluğunu kabul etmesi olarak memnuniyetle karşılamışlardır (Price, 1955: 4-5).

1.3.3. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO), temel taşı Washington Antlaşması olan, Avrupa ve Kuzey Amerika'dan on iki üye olacak şekilde bir araya gelen siyasi ve askeri bir örgüttür (Çizik ve Novák, 2015: 1). Kuzey Atlantik Antlaşması, ABD, Kanada, İngiltere, Fransa, İtalya, Portekiz, Hollanda, Belçika, Lüksemburg, Danimarka, Norveç ve İzlanda tarafından imzalanarak kurulan, savaş veya barış zamanında üyelerine dışarıdan gelebilecek herhangi bir saldırıya karşı ortak hareket etme prensibine dayanan askeri bir ittifaktır (Ereker, 2019: 1).

Antlaşma, kurucu üyeler tarafından imzalanmış olup, örgütün temel ilkelerinin sıralandığı 14 maddeden oluşmaktadır. NATO, Sovyetler Birliği'nin yükselen gücüne karşı kolektif savunma örgütü olarak kurulmuştur. Batı Avrupa ülkeleri Sovyetler Birliği'nin konvansiyonel yeteneklerinin tehdit altında olduğunu hissettiklerinden, Amerika Birleşik Devletleri'nden İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra da Avrupa'daki siyasi ve askeri varlığını sürdürmesini istemişlerdir. Amerika Birleşik Devletleri ile Avrupa ülkeleri arasındaki müzakerelerin sonucu, 4 Nisan 1949'da NATO'nun kurulması olmuştur. NATO, ABD'yi kurumsal olarak Avrupa güvenliğine ve somut güvenlik garantileriyle bağlayan tek çok uluslu örgüt olarak ifade edilmiştir. İttifak caydırıcı olarak o kadar başarılı olmuştur ki, Soğuk Savaş sırasında hiçbir zaman 5. Madde'ye başvurulmamış veya önemli askeri güçleri kendi şemsiyesi altında konuşlandırmaya gerek kalmamıştır (Lindley-French, 2007).

Kuzey Atlantik İttifakı, üye devletler arasında kolektif savunma ve karşılıklı yardıma dayanmaktadır. Toplu savunma, İttifak'ın ana ilkesi veya temel taşı olarak kabul edilmiştir. Meşru müdafaa hakkı, her devletin temel hakkı olarak kabul edilmiş ve Birleşmiş Milletler Şartı'nın (1945) 51. Madde'sinde yer almaktadır. Madde, "Bu Şart'taki hiçbir şey, kolektif veya bireysel meşru müdafaa hakkına zarar veremez" şeklinde belirtilmiştir. Birleşmiş Milletler üyelerinden birine karşı silahlı bir saldırı meydana gelmesi halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli tedbirleri alana kadar savunma yapma hakkına sahiptir. Üyelerin bu meşru savunma hakkını kullanırken aldıkları önlemler derhal Güvenlik Konseyine bildirilir ve

yetkiyi hiçbir şekilde etkilemez ve Güvenlik Konseyi'nin, işbu Şart uyarınca, uluslararası barış ve güvenliğin korunması veya yeniden tesis edilmesi için gerekli gördüğü her türlü tedbiri her zaman alma sorumluluğu vardır. NATO kuruluşundan bu yana birçok değişime uğramak ve birçok zorlukla yüzleşmek zorunda kalmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılması İttifak'ın rolünün yeniden değerlendirilmesine yol açmıştır (Čizik ve Novák, 2015: 1-2).

1.3.4. Varşova Paktı

Varşova Paktı yani “Dostluk, İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Antlaşması”, Polonya'nın başkenti Varşova'da 14 Mayıs 1955 tarihinde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ile Avrupa'daki yedi sosyalist devlet (Arnavutluk, Bulgaristan, Çekoslovakya, Demokratik Almanya Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya ve Romanya) arasında imzalanan bir antlaşma ile kurulmuştur. Federal Almanya Cumhuriyeti'nin silahlandırılarak 1955'te NATO'ya üye kabul edilmesine yanıt vermek üzere, Sovyetler Birliği'nin inisiyatifiyle ortaya çıkan Pakt, Avrupa'daki siyasi, askeri ve ideolojik rekabetin daha da keskinleşmesine yol açmıştır. NATO ve müttefikleri bakımından “uluslararası barış ve güvenliğe yönelik en büyük tehdit” olarak değerlendirilen Varşova Paktı, özellikle Yumuşama sürecinde Sovyetler Birliği ile bazı üyeleri arasında yaşanan ciddi gerilimlere karşın varlığını bir süre daha koruyabildiyse de, 1980'lerin sonunda ortaya çıkan dramatik değişiklikler karşısında dağılmıştır (Embel, 2019: 1).

Varşova Paktı Sovyetler Birliği'nin hegemonik liderliği altındaki komünist devletlerden oluşan bir bloktan pek fazlası olamamıştır. Tüzüğüne göre Pakt'ın “tüm devletlere açık” olması gerekmektedir. 1956 ve 1968 olayları, Pakt üyelerinin “sosyalist gelişmenin ortak doğal yasalarına” uymaları gerektiğini açıkça ortaya koymuş; bu kanunlardan sapmanın, sosyalizmden saptmaya yol açabileceği belirtilmiştir.” Sovyetler Birliği, sosyalist gelişmenin ortak doğal yasalarından saptmaların izin verilen sınırları aştığı durumları belirleme hakkını kendisine saklı tutmuş ve Sovyet liderleri, “sosyalist kazanımları korumak” için gerektiğinde müdahale etmenin “kutsal bir görev” olduğunu ilan etmiştir. Pakt'taki karar alma süreçlerinde NATO'daki alış-veriş yaklaşımının çok daha az olması şaşırtıcı olmamıştır. Pakt'ın siyasi konseyleri uzun yıllar boyunca atıl durumda kalmış ve 1969'da yeni organlar kurulduğunda bile bunların ana amacı blok içindeki siyasi entegrasyonu kolaylaştırmak ve Sovyet ile Doğu Avrupa siyasi ve askeri

elitleri arasında ‘‘organik bağları’’ güçlendirmek olmuştur. Siyasi-askeri entegrasyon, fiilen gerçekleştiği ölçüde, her zaman Moskova merkezli olmuştur. Her ne kadar Doğu Avrupa devletleri 1940’ların sonlarında birbirleriyle ve SSCB ile ikili savunma anlaşmaları imzalamış olsalar da, gerçekten önemli olan tek ikili güvenlik ilişkisi, her birinin Sovyetler Birliği ile olan ilişkisi olmuştur. Doğu Avrupa devletlerinden hiçbirisi, Varşova Paktı çerçevesi dışında birbirleriyle ikili askeri bağları hiçbir zaman sürdürememiştir (Kramer, 2009: 118).

1.3.5. Kominform

Sovyetler Birliği 1947 yılının sonunda Doğu Avrupa’da istediği komünist rejimleri oluşturmuş ve ikili antlaşmalar yoluyla bu devletlerin kendilerine bağımlılığını taahhüt altına almıştır. 1947 yılında, kısa adı Kominform olan ‘‘Komünist ve İşçi Partileri Enformasyon Bürosu’’nun kurulmasıyla ideolojik bağ sıkılaştırılmıştır (Orallı, 2021: 350).

22 Eylül 1947’de Sovyetler Birliği Komünist Partileri, Polonya, Yugoslavya, Bulgaristan, Romanya, Macaristan, Çekoslovakya, İtalya ve Fransa’dan delegeler Varşova yakınlarında toplanmış ve Belgrad’da bulunan bir bilgi bürosu olan Kominform’u kurmuşlardır. Organizasyona verilen isimle Kominform, kamuya açık kayıtlara geçmek için yalnızca beş konferans düzenlemiştir. Daha sonraki toplantılar Belgrad’da (Ocak 1948), Bükreş’te (Haziran 1948), Budapeşte’de (Kasım 1949) ve son olarak Varşova’da yapıp burada Nisan 1956’da resmen feshedilmiştir (Black, 1988: 153). Kalıcı bir barış için, halkın demokrasisi için Komintern’in ‘‘yeniden canlandırılması’’ olarak sunulan Kominform, aslında SSCB’nin Batılı Komünist partiler üzerinde yakın kontrol sağlamasına yönelik bir araç olarak hizmet etmiştir. Amaç, Moskova çevresindeki safları sıklaştırmak ve Avrupalı komünistlerin Sovyet politikalarıyla aynı çizgide olmasını sağlamak olmuştur. Sapmacılıkla suçlanan Tito’nun Yugoslavya’sı bir süre sonra Kominform’dan çıkarılmıştır. Sovyet delegesi, Stalin’in sağ kolu Andrei Zhdanov, kurucu toplantıya katılanları, dünyanın artık iki uzlaşmaz kampa bölündüğü doktrinini onaylamaya ikna etmiştir. Bu doktrin, Truman Doktrini’ne Sovyetlerin tepkisi olarak gösterilmiştir. Zhdanov emperyalizmi ve sömürgeciliği kınamış ancak ‘‘yeni demokrasiyi’’ de savunmuştur. Dünya çapındaki antiemperyalist bloğun demokratik işçi hareketine, komünist partilere ve sömürge ülkelerdeki kurtuluş hareketlerine katılanlara dayandığını vurgulamıştır (Bland, 1998: 1-2).

1.3.6. Comecon

Comecon yani ‘‘Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi’’ 1949’da Sovyetler Birliği ve onun Doğu Avrupa’daki beş uydusu; Romanya, Polonya, Bulgaristan, Macaristan ve Çekoslovakya tarafından kurulmuştur. Sonraki yıllarda, yeni sosyalist ülkelerin katılmasıyla Comecon’un bileşimi değiştirilmiş, 1949 yılında Arnavutluk, 1950 yılında Doğu Almanya, 1962 yılında Moğolistan, 1972 yılında Küba ve 1978 yılında da Vietnam konseye dâhil olmuşlardır (Dumitriu ve Stefanescu, 2016: 2).

Sovyet Rusya tarafından, sosyalist ülkelerin ekonomilerini kendisine entegre etmek ve bu ülkeler üzerinde ekonomik hâkimiyet oluşturmak için kullanılan Comecon görünüşte ise sosyalist ülkeler arasında karşılıklı yardımlaşmayı gerçekleştirmek için kurulmuştur (Armaoğlu, 2010: 585). Comecon’un başlıca hedefleri; etkin bir dış politika, ileri seviyede üretim, tarım ve sanayi alanında işçi sınıfına yönelik katı düzenlemeler ve son olarak da üreten kesimin etkin üretim güçlerini devam ettirebilmesi amaçlanmıştır (Kavukçu, 2008: 5).

Comecon’un yaratılması aslında Joseph Stalin tarafından Kızıl Ordu tarafından işgal edilen ülkeler üzerindeki hâkimiyetine yönelik bir tehdit olarak algılanan Marshall Plânı’na karşı propaganda amaçlı bir tepki olmuştur (Leffler ve Westad, 2010). Aslında Joseph Stalin’in yaşamı boyunca Comecon kurumları, üyeler arasındaki ekonomik ilişkilerde oldukça es geçilmiştir. Ölümünden sonra halefleri Comecon’u dâhil ederek ekonomik koordinasyon ve uzmanlaşma hedeflerini ilan etmişlerdir. Bu hedeflere ulaşılması sosyalist planlama sisteminin verimsizliğinden etkilenmiştir (Balassa, 1992: 4). Üç Comecon üyesinin (Küba, Moğolistan ve Vietnam) en az gelişmiş ülkeler olmaları nedeniyle özel bir durumları olmuş, stratejik ve propaganda nedenleriyle ekonomileri diğer Comecon üyeleri tarafından desteklenmişlerdir. Sovyetler Birliği ile uyduları arasındaki ilişkiler zamanla gelişmiştir. 1970’li yıllardan itibaren Sovyetler Birliği, krizden etkilenen diğer Comecon üyelerine düşük fiyatlarla enerji ve hammadde sunarak onları sübvans etmek zorunda kalmıştır (Dumitriu ve Stefanescu, 2016: 2).

2. SOĞUK SAVAŞ SÜRECİNDE ABD VE SSCB İLİŞKİLERİ

SSCB ve ABD yıllarca birbiriyle çelişen ideolojilere sahip iki süper güç olmuştur. SSCB'nin etki alanı (Soğuk Savaş sırasında genellikle Doğu Avrupa olmak üzere) devlet kontrollü ekonomik politikalara ve eşitliği vurgulayan siyasi politikalara dayanmaktaydı. Bu politikalar, ABD'nin Batı Avrupa'daki nüfuz alanında teşvik ettiği serbest piyasa ekonomi politikaları ve kişisel özgürlük vurgusuyla çelişmekteydi. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra SSCB ve ABD, mağlup Almanya'da kendilerini ortak askeri otoriteye sahip bulmuşlar fakat işbirliği yapmakta zorlanmışlardır. Karşılıklı şüphe, Soğuk Savaş olarak bilinen bir gerilim durumuna dönüşmüştür. Soğuk Savaş 1947-1989 yılları arasında sürmüş ve ABD ile SSCB arasındaki yoğun rekabete damgasını vurmuştur. En fazla nükleer silaha sahip olmak için yarışmış, uzay yarışında birbirlerine rakip olmuş ve çatışmalarda karşıt tarafları desteklemekten her zaman mutlu olmuşlardır. İki süper güç, birbirleriyle hiçbir zaman doğrudan savaşmasa da rekabetleri dünya çapında yerel ve bölgesel çatışmaları körüklemiştir (Kissinger, 2002: 60).

Soğuk Savaş'ın temel nedeni, ABD'nin ve Sovyetler'in günün birinde karşı karşıya gelme ihtimallerini düşünmeleri olmuştur. Sovyet liderler, komünizmin mutlak galip geleceğine, Sovyetler'in bu komünist bloğun koruyucusu olacağına ve emperyalist batı ülkelerinin, tarih boyunca SSCB'yi düşman olarak göreceklerine inanmaktaydılar. Batılı liderler ise, Sovyetlerin komünizmle idare edilen bir dünya için yayılcı politikalar izleme hevesinde olduğunu ve gücünü genişletme çabası içerisinde olduğunu düşünmüşlerdir (Garthoff, 1994: 751).

1946-1947 yılları sırasında Sovyetler, etki alanını Doğu Avrupa'ya doğru genişletmiştir. Sovyetler Birliği, Türkiye'yi ve özellikle İstanbul'u kontrol altında tutup Akdeniz'e geçme yolunu kazanmak istemiştir. Başkan Harry Truman'ın İran ve Türkiye'nin politik bağımsızlığını ve sınır bütünlüğünü destekleme faaliyeti, Rus dış politikasının yarattığı bu ani krize karşı bir reaksiyon olmuştur. Sovyetler'in bu çabaları ABD'yi Amerikan politikasını yeniden değerlendirmek zorunda bırakmıştır. Bu durumda Churchill, Soğuk Savaş'ın başladığını ve Amerikalıların İngiliz-Amerikan-Rus ittifakından oluşan Birleşmiş Milletler rüyasından vazgeçmeleri gerektiğini vurgulamıştır (Spanier, 1992: 33).

2.1. Yüzleşme Dönemi İlişkileri

Müttefik güçlerin Alman bloğunu karşı karşıya getirerek yenmesini görmek dramatik bir gelişme olmuştur. Ancak ABD'nin Büyük Ekim Devrimi'nden bu yana Sovyetler Birliği'nin niyetleri konusunda şüpheleri mevcuttu. Moskova'nın Polonya sorununda, İran krizinde, Yunanistan iç savaşında tutumu ve Türkiye üzerindeki toprak iddiaları ABD'nin Sovyetler Birliği'ne yönelik şüphelerini arttırmıştır. 27 Haziran 1945'te Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan bir belgede komünizmin Amerika Birleşik Devletleri üzerindeki olası etkilerini açıklanmıştır. Bakanlık, dünyadaki komünist partilerin ılımlı bir konumda olmasına ve müttefiklerin zaferini desteklemesine rağmen, savaştan sonra tutumlarının değiştiğine inanmaktaydı. Üstelik Komünist Enternasyonaller Haziran 1943'te resmen feshedilmiş olsa da bu durum, müttefikler arasında daha iyi ilişkiler geliştirmek için sadece bir yanılsama olmuştur. Aslında Komintern'in faaliyetleri devam etmiş ve 1947 yılında resmi olarak yerini Kominform almıştır. Sovyetler, daha geniş çapta faaliyet göstermeye başlamıştır (Aslım, 2018: 86). Moskova'daki ABD Büyükelçiliği'nden George Kennan, 22 Şubat 1946'da Dışişleri Bakanı George Marshall'ı Sovyetler Birliği'nin yarattığı ideolojik ve güvenlik sorunları konusunda uyaran "Uzun Telgrafi" göndermiştir (Krieger, 1993). Bu iki metin esas olarak ABD'nin yeni Sovyet karşıtı politikasına gerekçe sağlamaktaydı. ABD'ye göre "özgür dünyaya" destek vermekle Sovyet'in yayılmacı hedefleri durdurulabilir ve liberal, ekonomik ve politik bir dünya düzeni oluşturulabilirdi. Ayrıca ABD'nin iddiası komünizme karşı mücadelenin ahlaki görevi olduğu yönündeydi. ABD, "özgür dünyayı" güvence altına alma iddiasının ardından Avrupa'da askeri, ekonomik ve siyasi örgütler kurmuştur. Truman Doktrini ve Marshall Planı'nın ilanından sonra ABD, 1949'da Sovyetler Birliği'ni kontrol altına almak için Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nü (NATO) kurmuştur. Truman Doktrini 12 Mart 1947'de ilan edilmiş olup, Yunanistan ve Türkiye'ye yönelik bir siyasi destek programı olmuştur. 1949'da iki önemli olay ABD'yi alarma geçirmiştir. Birincisi Sovyetler'in atom bombası yapma başarısı, ikincisi ise Çin'deki komünist başarısı ve 1950'de Sovyetlerle yapılan ittifak anlaşması olmuştur (Aslım, 2018: 86). Artan gerilimin ardından Milli Güvenlik Kurulu Belgesi no. 68 (NSC-68) üretilmiş ve Soğuk Savaş'ın ilk günlerinin en kritik karar belgesi olarak algılanmıştır. Milli Güvenlik Kurulu, Sovyetler Birliği'nin dünyaya hâkim olmayı planladığına

inanmaktaydı. Bunu durdurmak için ABD savunma harcamalarını artırmak zorunda kalmıştır (Gaddis, 1982).

Soğuk Savaş göreceli sakinlik ve yüksek gerilim döngülerine sahip olmuştur. Soğuk Savaş'ın başlangıcı ve gelişim dönemlerinde gerginliğin en çok arttığı olaylar Kore Savaşı, 1950-1953; Berlin Krizi, 1961; Vietnam Savaşı, 1959-1975; Küba Füze Krizi, 1962 olmuştur. Soğuk Savaş'ın sonuna doğru gerginliği en çok arttıran olaylar ise Afganistan'daki Sovyet Savaşı, 1979-1989 ve Able Archer 83 NATO tatbikatları olmuştur (Ataç, 2019).

2.1.1. Kore Savaşı

Sosyalist kampın bir üyesi olarak Kuzey Kore, kamp lideri olarak Sovyetler Birliği tarafından sıkı bir şekilde sınırlandırılmış ve Kuzey Kore, Sovyetler Birliği'ne ayak uydurmak zorunda kalmıştır. Şubat 1945'te Yalta anlaşması uyarınca Kore uluslararası vesayet altına alınmıştır (Shen, 2017). Bu süreçten itibaren Sovyetler Birliği, Kuzeydoğu Asya'daki Sovyet konumunu ve stratejik çıkarlarını pekiştirmek için askeri işgal bölgesi üzerinde nüfuz kullanmaya devam etmiştir. Haziran ayında, Sovyet Dışişleri Bakanlığı'nın İkinci Uzak Doğu Cephesi'nin Raporu, Kore'nin gelecekte Sovyetler Birliği'ne karşı saldırganlık için bir üs haline gelmesini etkili bir şekilde önleme ihtiyacına işaret etmiştir. Buna göre Sovyetler Birliği ile Kore arasında dostane ve yakın ilişkilerin kurulması sağlanacak, Kore'nin bağımsızlığını ve Sovyet Uzak Doğu'sunun güvenliğini etkili bir şekilde garanti altına alacaktı. Yalnız bu durumun, gelecekte Kore hükümetinin kurulmasına yansımaları gerekmekteydi (Weathersby, 1993). Ağustos ayında Sovyet birlikleri Kore yarımadasının kuzey kısmını işgal etmiştir. Sovyetler Birliği ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki işbirliğinin İkinci Dünya Savaşı sonrası durumunu sürdürmek ve Batı'nın şüphelerini gidermek için Sovyetler Birliği, işgal altındaki bölgelerde doğrudan komünist bir örgüt tarafından yönetilen bir hükümet kurmamış, çok partili bir hükümeti savunmuştur. Savunduğu hükümet ise geniş bir yelpazedeki Japon karşıtı gruplara dayanan burjuva koalisyon hükümeti olmuştur (Shen, 2015: 24). Ancak Soğuk Savaş'ın patlak vermesi ve Avrupa'da Sovyetler Birliği ile ABD arasındaki çatışmanın artmasıyla birlikte Sovyetler Birliği ve ABD, Kore konusunda işbirliği politikalarını değiştirmişlerdir. ABD'nin Güney Kore'de ayrı bir hükümet kurmaya hazırlanmasına yanıt olarak Sovyetler Birliği, kontrolü altındaki bölgelerde Sovyet odaklı

bir dizi değişikliğe dayalı bir Kore hükümetinin kurulmasını plânlamıştır. Ekonomik cephede Sovyetler Birliği, Kuzey Kore’de Sovyet modelini takip eden ekonomik sistemlerin kurulmasına yardımcı olmuştur. Örneğin, ekonominin bileşiminde devlet ekonomisinin hâkimiyetini sağlamak için toprak reformu, para reformu, sanayi, bankacılık ve ulaştırma sektörlerinin kamulaştırılmasını gerçekleştirmiştir (Xue, 2022: 2279). Siyasi cephede Sovyetler Birliği, Kore İşçi Partisi’ni kurup geliştirerek komünist güçlerin bütünleşmesine yardımcı olmuştur. Aynı zamanda çeşitli sektörlerde rehberlik sağlamak için birçok Sovyet uzmanı göndererek, Koreli liderlerin kamuya açık konuşmalarını denetleyip denetleyerek ve ordudaki kilit kadroları atayarak Koreli liderleri Sovyet etkisi ve kontrolü altına almıştır (Lankov, 2007). Bunların arasında Sovyet Uzak Doğu Askeri Bölgesindeki 88. Piyade Tugayı’nın tabur komutanlarından biri olan ve daha sonra Sovyet düzenlemeleri yoluyla komünist örgütlerin entegrasyonuna katılmak üzere Kore’ye dönen Kim Il-sung da yer almıştır (Zhou, 1991). Askeri cephede Sovyetler Birliği, Şubat 1948’de Kore Halk Ordusu’nun kurulması için gerekli olan bir subay okulu, bir deniz polisi akademisi ve konvansiyonel bir hava kuvvetinin kurulmasına yardım etmiştir. Sovyet odaklı dönüşüm tamamlandıktan sonra Eylül ayında Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti hükümeti kurulmuştur. Bu tarihi gerçekler, Sovyetlerin 1945’ten bu yana Kuzey Kore üzerinde nüfuz ve kontrol sahibi olduğunu göstermekteydi. Kuzey Kore’nin önemli kararlarının uygulamaya konulmadan önce Sovyetler Birliği ile müzakere edilmesi gerekmekteydi. Aslında Mart 1949’da Sovyetler Birliği’ne yaptığı ziyaret sırasında Kim Il-sung, Kore yarımadasının yeniden birleşmesi için askeri bir çözümden bahsetmiştir. Yine de Stalin, Kuzey Kore’nin askeri dezavantajını, Sovyetler Birliği ile ABD arasında 38. paralelde yapılan anlaşmayı ve ABD’nin müdahale edeceği endişelerini gerekçe göstererek bu fikri reddetmiştir (Xue, 2022: 2280). Ağustos ayında, Kim Il-sung bu tür bir fikri defalarca önermiş Stalin ise, ancak Güney Kore’nin Kuzey Kore’ye bir saldırı başlatması durumunda karşı saldırı yapabileceğine inanarak bu fikri bir kez daha reddetmiştir (Shen, 2013).

Kuzey Kore güçleri 25 Haziran 1950’de 38. paralel olarak nitelendirilen Güney Kore sınırını güç kullanarak geçmiş ve Soğuk Savaş bir anda Sıcak Savaş’a dönmüş ve böylelikle dünyada Soğuk Savaş’ın en büyük bunalımlarından başlamıştır. Amerika’nın uyarılarını başlangıçta kimse kaideye almamış, komünist bloğundakiler, saldırıların geri tepeceğini önceden kestirememiş ve Moskova basını savaşın başlangıcından itibaren

Pyong-Yang'dan gelen açıklamaları desteklemiştir (Okşaş, 2009: 12). Savaş başlangıcıyla birlikte bir günde Kuzey Kore'nin tankları, Seul'e ulaşmıştır. Önceleri Çin'in açık ve Sovyetler'in gizli müdahalesinin yanı sıra Birleşmiş Milletler'in ve ABD'nin askeri güçleri tarafından yapılan müdahaleler, atom bombası tehditleri şiddeti turmandırılmış, aralıklı dalgalanmalarla kızışan savaş, dört yıl sonra 27 Temmuz 1953 tarihinde imzalanan ateşkes anlaşmasıyla sonlanmış (Acar, 2007: 146).

2.1.2. Berlin Krizi

İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesinden sonra dünyanın düzenine yönelik ilk gündem konusu, Almanya olmuştur. Savaştan sonra Almanya'nın dört işgal bölgesine ayrılmasına yönelik kararlar da Potsdam ve Yalta'da ele alınmıştır. Alınan bu işgal kararlarına göre ülkenin güney bölgesini ABD, doğu bölgesini SSCB, Anglo-Amerikan işgal bölgesinin bir bölümünü Fransa ve kuzey ve batı bölgelerini ise İngiltere, işgal etmiştir (Ayan, 2007: 15).

Müttefikler, işgal güçlerinin Almanya'yı yeniden şekillendireceği konusunda anlaşmışlardır. Bu anlaşmaya göre; Alman ordusu dağıtılacak, silah endüstrisi ortadan kalkacak, Nazi partisi ve Nazi nüfuzunun hükümet, hukuk, kültür ve günlük yaşam üzerindeki tüm yönleri yok edilecek ve savaş suçluları cezalandırılacaktı. Ekonomik olarak, tarımın ve barışla ilgili endüstrilerin geliştirilmesine ağırlık verilecekti. Almanya tek bir ekonomik birim olarak yönetilecek ve kaynakların bölgeler arasında uygun şekilde dağıtılmasını sağlamak için kontroller yapılacaktı. Nazi savaş makinesinin yol açtığı dehşet için tazminat talep edilecek, ancak Alman halkının dışarıdan yardım almadan hayatta kalmasına yetecek kadar tazminat verilecekti. İşgal, tüm reformlar tamamlanana, tatmin edici bir anayasa yazılana ve denetimli seçimler yapılana kadar devam edecekti. Batılı ülkeler için Sovyet işgal bölgesinin derinliklerinde sektörler oluşturma kararı, 1948 Berlin Krizi'nin ortamını sağlamıştır (Miller, 1998: 3).

Almanya hızla Soğuk Savaş'ın tartışma alanı haline gelmiştir. İngilizler ve Amerikalılar, mağlup Almanya'daki işgal bölgelerini siyasi olarak yeniden düzenledikten sonra ekonomiyi canlandırmak istemişlerdir. Bu istek, radikal parasal reform anlamına gelmekteydi. 20 Haziran 1948'de Batılı Müttefikler, yeni bir hesap birimi uygulamaya koyulmuşlardır. Alman markası Deutsche Mark, tüm Batı bölgelerinde kullanılmaya başlanmış ve tüm değerini kaybeden Reichsmark'ın yerini almıştır. Bu parasal reform,

dükânların o zamana kadar yalnızca karaborsada bulunabilen mallarla bir kez daha dolmasını sağlamıştır (McCauley, 2008: 101). Komünistler, Doğu bölgesindeki neredeyse tüm komuta noktalarını ele geçirirken, eski müttefiklerin, Almanya'nın ekonomik ve siyasi organizasyonu hakkındaki fikirleri her geçen gün birbiriyle daha da çelişmiştir. Berlin'i Sovyet bölgesinin kalbinde bir arada tutmayı ümit eden ve Anglo-Amerikan istişarede bulunmadan hareket etme politikasını kınayan SSCB, bu girişime 24 Haziran 1948'de Berlin'in Batı kesimlerini tamamen ablukaya alarak tepki göstermiştir (Ayan, 2007: 16).

Moskova'nın yaptığı ablukanın amacı, her ne kadar Berlin'in birleşmesini engellemek olsa da ablukanın gerçekleştiği esnada fiilen Berlin ikiye bölünmüş, SSCB ve ABD arasında bağlar iyice hasar görmüş ve böylelikle de siyasi açıdan Almanya'nın bölünmesi hızlanmıştır (Ayan, 2007: 16). Buna karşılık, Aralık 1948'de Batı Berlin'de demokratik seçimler yapılmış ve sonuç, anti-komünist Sosyal Demokrat Parti'nin zaferi olmuştur. Berlin Hava İkmalinin başarısı, Batı kamuoyunun Almanya'nın kaçınılmaz bölünmesini kabul etmesini sağlamıştır. Demir Perde'nin her iki yanında bölünmüş Berlin şehri, Batı ve Sovyet modellerinin vitrini haline gelmiştir. Sovyet tehdidiyle karşı karşıya kalan Almanya'nın yeniden silahlanması ve bunun birleşik bir Avrupa yapısına entegrasyonu fikri Batılıların gözünde giderek daha hayati hâl almıştır (Bercean, 2018: 15).

Şehir Sovyet bölgesinde yer almaktaydı ancak Amerikalılar, İngilizler ve Fransızlar kendi bölgelerine yerleşmişti. Berlin'e karayolu, demiryolu ve deniz yoluyla erişim 12 Mayıs 1949'a kadar mümkün olmamış ve gıda ile elektrik kesintileri yapılmıştır. Deutsche Mark'ın Berlin'in Batı kesimlerine tanıtılması resmi neden olmuş, ancak Sovyetler Birliği muhtemelen İngiliz, Fransız ve Amerikalıların Berlin'i terk etmesini sağlayarak kapitalist adayı kendi işgal bölgelerinde ele geçirmek istemişti. İkinci duruma hızlı tepki verilmiş: General Lucius D. Clay tarafından başlatılan müttefiklerin hava ikmali, Amerika'nın uygun karşı önlemi olmuştur. Her gün binlerce uçak (toplamda 270.000'den fazla uçuş) kuşatma altındaki şehre yiyecek, yakıt ve diğer temel malzemeleri getirmiştir. Her gün toplamda 13.000 tonun üzerinde mal teslim edilmiştir. Berlin, Doğu ile Batı arasındaki ana çatışma alanlarından biri haline gelmiştir. Şehir Batı için özgürlüğün sembolü haline gelmiş, şehrin sakinleri artık cezalandırılacak eski

Naziler olarak değil, Sovyet tehdidinin kurbanları olarak görülmüşlerdir (Miller, 1998: 97).

Başlangıçta Batılı güçler, teslim olmak zorunda kalacaklarından korkmuş ve hatta iki milyon Batı Berlinli'ye hava yoluyla malzeme tedarik etme planlarına Sovyetlerin müdahalesini öngörmüşlerdir. Washington, bu ilk aşamalarda, sözde Sovyet gücü tarafından hipnotize edilmiş ve Stalin'in, sırf bir Batı Alman devletinin ortaya çıkmasını önlemek için -Sovyetler Birliği'nin neredeyse kesinlikle kaybedeceği- bir dünya savaşını riske atamayacağını farkında olamamıştır. Düşmanlıkların sona ermesi durumunda Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşik Krallık'ın çok az acil seçeneği olmuştur. Savaşın bitiminden bu yana ABD ve İngiliz muharebe güçlerinin azalması nedeniyle, Berlin ve çevresinde konuşlanmış Kızıl Ordu, Batı Müttefiklerinin askeri varlığını gölgede bırakmıştır. Amerika Birleşik Devletleri 26 Haziran'da "Vittles Operasyonu"nu başlatmış ve Birleşik Krallık da iki gün sonra "Plainfare Operasyonu"yla aynı şeyi yapmıştır. Soruna barışçıl bir çözüm bulunması arzusuna rağmen ABD, Birleşik Krallık'a nükleer silah taşıyabilen B-29 bombardıman uçaklarını da göndermiştir. Hava ikmalinin başlangıcı zor olmuş ve Batılı diplomatlar, Sovyetlerden çıkmaza diplomatik bir çözüm bulmalarını istemişlerdir. Sovyetler, Batılı Müttefiklerin Alman Markasını Batı Berlin'den çekmeleri halinde ablukayı kaldırmayı teklif etmişlerdir (Bercean, 2018: 14).

Müttefikler, Sovyetlerin teklifini geri çevirmesi ile Batı Berlin'in konumu istikrarsız kalmış ve bu anlaşmazlığın sahada siyasi sonuçları olmuştur. Örneğin; Sosyalist Birlik Partisi'nin, Alman Komünist Partisi ile birlikte Eylül 1948'deki yürüyüşü, bunun en büyük sonuçlarından biri olmuştur. Batı Berlinliler, Sovyet egemenliğine karşı olduklarını göstermek için Reichstag'da toplanmışlardır. Bu katılım Batı'yı hava ikmalini ve Alman Markı'nı korumaya ikna etmiştir. Sağlam bir duruş tercihleri büyük faydalar sağlamış ve 11 Mayıs 1949'da Sovyetler ablukayı kaldırmıştır (McCauley, 2008: 102). 12 Mayıs 1949'da Stalin ablukayı kaldırmaya karar verdiğinde şehrin siyasi bölünmüşlüğü kesin bir şekilde ortaya çıkmıştır. İki belediye yönetimi kurulmuş ve Sovyetler, Sosyal Demokrat ve Komünist Partileri birleştirmeye başlamıştır (Bercean, 2018: 15).

2.1.3. Vietnam Savaşı

Vietnam'daki savaş, Amerika Birleşik Devletleri tarihindeki en uzun ve en çekişmeli savaşlardan biri olmuştur. Bir yanda ABD ile Güney Vietnam hükümeti, diğer yanda Kuzey Vietnam ve Viet Cong arasındaki mücadele 1950'lerin ortalarından 1970'lerin ortalarına kadar sürmüş ve Laos ile Kamboçya'ya kadar yayılmıştır. ABD'nin Vietnam'a müdahalesinin doğuşu, İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından Doğu ile Batı arasında gelişen çatışmalara dayanmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri, Vietnam'a ilk kez 1950'de Fransa'nın Vietnam'daki sömürge varlığını savunma çabalarında destek vermeye başlarken dâhil olmuştur. Soğuk Savaş'ın ortaya çıkmasıyla birlikte ABD, komünizmin yayılması olarak algılanan duruma karşı koymak için bir çevreleme politikasına yönelmiştir. Fransızlara verilen destek, Güneydoğu Asya'da komünizmi kontrol altına almanın bir yolu olarak görülmekteydi. Amerikan'ın 2,6 milyar dolardan fazla askeri yardımına rağmen, Fransızlar sonunda komünistlerin hâkimiyetindeki Viet Minh tarafından mağlup edilmiştir. Bunu takip eden 1954 Cenevre Konferansı, Vietnam'ın 17. Paralel boyunca geçici olarak bölünmesiyle sonuçlanmış ve kuzeyde Ho Chi Minh'in Demokratik Vietnam Cumhuriyeti ve güneyde komünist olmayan Vietnam Devleti'nin hâkim olduğu iki Vietnam kurulmuştur (Willbanks, 2018: 1).

Vietnam, 1930'da Çinli Komünist Partisi'nin kuruluşundan bu yana parti çizgisini uygun şekilde takip eden, Marksist-Leninist ideallere sıkı sıkıya bağlı, gerçek anlamda "sosyalist" ülkelerden oluşan seçkin bir grup olarak sürekli olarak övülmektedir. Vietnam, Küba'nın yanı sıra Sovyetlerin meşru bir sosyalist devlet olarak tanımlayabileceği tek ülkedir. Bu durum, dünyanın bu bölgesinde komünizm için güvenilirlik kazanmaya çalışan bir ülke olarak kritik bir faktördür (Stoecker, 1989: 2).

Sovyetler ve Vietnamlılar, Vietnam ekonomisini geliştirmede çok büyük bir görevle karşı karşıya kalmışlardır. Kuzey Vietnam'ın ülkeyi zorla birleştirdiği 1975 yılında, Vietnam ekonomik açıdan tam bir çıkmaza girmiştir. Çok az endüstriyel üretim olması, neredeyse hiç enerji üretiminin olmaması, tarımsal üretimin tehlikeli derecede azalmış olması, yiyecek, sermaye ve eğitime son derece ihtiyaç duyulması önemli sorunlar olmuştur. Sovyetler Birliği, savaştan sonraki ilk yılda, halkın temel gıda ihtiyacını karşılamak için gereken 2-3 milyon tonluk gıda da dâhil olmak üzere, 1,2 milyar dolarlık yardım sağlamıştır. Vietnam'ın ilk beş yıllık plânı olan 1976-80'de Sovyetler

Birliği, plânın gerektirdiği 3,2 milyar doların yüzde altmışını taahhüt etmiştir. 1976'dan bu yana Sovyetler Vietnam'a ve ayrıca Laos ve Kamboçya'ya önemli miktarda yardım sağlamaya devam etmiştir (Nelson, 1983: 40).

2.1.4. Küba Füze Krizi

Sovyetler Birliği ile ABD'yi 1962 yılında Küba'da karşı karşıya getiren olayın nedeni, Sovyetler'in kıtalar arası balistik füzelerine karşılık, ABD'nin orta menzilli füzelerini Avrupa'ya yerleştirme kararı olmuştur. Dünyayı nükleer bir felakete sürükleyebilecek restleşmelerin yaşandığı dönemde ABD, Sovyetler Birliği'nin Küba topraklarına nükleer füzeler yerleştirdiğini öğrenmiş ve bu olay büyük bir krize dönüşmüştür (Ekmen, 2021: 92).

1962'nin başlarında Sovyetler Birliği Başbakanı Nikita S. Kruşçev, nükleer silahlar veya stratejik dağıtım sistemleri konusunda ABD'yle yarışmamış ve batılı ülkeleri Berlin'in dışına itmemiştir. Doğuda Çinliler, Sovyetlerin zayıflığı nedeniyle onu sürekli taciz etmişlerdir. Hayal kırıklığı ve stratejik dengesizliği değiştirmek için çılgınca bir fırsat arayışı içinde, yüzünü Küba'ya çevirmiştir. 1959'da Küba'da Fidel Castro, diktatör Fulgencio Batista'yı devirerek iktidara gelmiştir. Yüzbinlerce Kübalı adalarından kaçmış ve birçoğu ABD'ye yerleşmiştir. Castro, söylemlerinden ve eylemlerinden komünist olduğunu kanıtlamıştır. Sonuç olarak, 1960'ın sonlarında ABD Başkanı Dwight D. Eisenhower, Merkezi İstihbarat Teşkilatına, Kübalı sürgünleri asker olarak kullanarak Küba'nın işgalini planlama yetkisi vermiştir. Sonuçta Eisenhower, işgalle birlikte Küba halkının Castro'yu devirip ılımlı, ABD yanlısı bir yönetim devleti kuracağını ummuştur. Eisenhower'ın ikinci dönemi, plân uygulamaya koyulamadan sona ermiştir. Selefinden daha saldırgan olduğunu kanıtlamak isteyen yeni başkan John F. Kennedy, işgalin devam etmesini emretmiştir. Nisan 1961'in ortalarında Kübalı sürgünler Domuzlar Körfezi'ne çıkmış ve ezici bir yenilgiye uğramışlardır. Küba halkının onlara yardım etmek için ayağa kalkmaması bir yana, Castro'nun güçleri yaklaşık 200 kişiyi öldürmüş ve 1.200'e yakın işgalciyi esir almıştır (Garthoff, 1988: 66-67).

Domuzlar Körfezi fiyaskosunun ardından Kruşçev, Küba'ya yapılan askeri malzeme de dâhil olmak üzere Sovyet yardımını arttırmıştır. Ağustos 1962'de Sovyetler Birliği, Küba işbirliğiyle adada orta menzilli balistik füze sahaları inşa etmeye başlamıştır. Adadaki inşaattan şüphelenen Amerikan istihbarat topluluğu, somut kanıtlara

ihtiyaç duymuş ve fotoğraflı keşif çağrısında bulunmuştur. 11 Ekim 1962’de, Karargâh Stratejik Hava Komutanlığı, Teksas’taki Laughlin Hava Kuvvetleri Üssü’ndeki (AFB 4080), iki subaya haber verilmiştir. Bu uçuşlarda elde edilen fotoğraflar, Sovyet ve Küba mürettebatının yapım aşamasında olan ve tamamlandığında yaklaşık 5.000 mil menzilli nükleer silahlı füzeleri ve yaklaşık 3.000 mil menzilli füzeleri ateşleyebilecek fırlatma rampaları bulunduğunu doğrulamışlardır (Sporrer, 2019: 46-47).

Bu hazırlıkların ortasında Başkan Kennedy ve danışmanları izlenecek en mantıklı yolu tartışmışlar ve Başkan genel hedefleri şöyle özetlemiştir: “Tüm Sovyet füzelerini Küba’dan çıkarmak, nükleer bir savaştan kaçınmak, Berlin’deki Sovyet karşı hamlelerine hazırlanmak ve ulusal onuru korumak gerekmektedir.” Kendisine tavsiyelerde bulunmak üzere Başsavcı Robert F. Kennedy’nin de dâhil olduğu bir yürütme komitesi kurulmuştur. Komite, füze sahalarına nükleer saldırı düzenlemek, bu bölgelere konvansiyonel bir saldırı başlatmak ve ardından Küba’yı işgal etmek veya Sovyet malzemelerinin adaya ulaşmasını engellemek için deniz ablukası uygulamak gibi çeşitli seçenekleri incelemiştir. Sovyet tepkisinden duyulan korku, kısa sürede bu konudaki konuşmaları ortadan kaldırmıştır. Dünya için aşırı gerilim ve kaygıların yaşandığı bir dönem olmuştur. Küba Füze Krizi’nin nihai sonucu, birçok insanın, 16 Ekim 1962 ile 28 Ekim 1962 arasındaki kötü şöhretli on üç gün boyunca endişe verici şekilde artan düşmanlıkları barışçıl bir şekilde sona erdiren diplomatik deha Kennedy’nin takdir görmesini sağlamıştır. Egoların kişilik farklılıkları konusunda çatışma potansiyeli olmasına rağmen iki süper güç lideri, bu karşılaşmayı can kaybı olmadan ve itibarlarına çok az zarar vererek atlattırmayı başarmışlardır (Errickson, 1994: 1-2).

2.2. Soğuk Savaş’ın Son Dönemlerindeki İlişkiler

SSCB 1985’e kadar Sovyet diplomasisinin Stalinist ve neo-Stalinist olmak üzere iki ekolünü takip etmiştir (Yeşilbursa, 2019: 223). Gorbaçov 1985’te iktidara geldiğinde, çökmekte olan bir devlet yapısını değil, yavaş yavaş büyüyen bir ekonomiyi miras almıştır. Daha da önemlisi, ekonomik bozulma ekonomik reformların nedeni değil sonucu olmuştur. O dönemde ABD ekonomisinin büyüme hızı, neredeyse Sovyetler ekonomik büyüme hızıyla aynı düzeyde olmuştur (Özçelik, 2018: 8). Mikail Gorbaçov’un önderliğinde Sovyet dış politikasının hem teorisinde hem de pratiğinde yapılan radikal değişiklikler, tam anlamıyla gelişen bir dünya vizyonuna dayanan yeni bir konseptin

ortaya çıkmasına neden olmuştur. Gorbaçov, kendi deyimiyle “yeni politik düşüncesinde”, vurguyu uluslararası ilişkilerde sınıf mücadelesinin öneminden “karşılıklı güvenliğe” ve anlaşmazlıkların çözümünde siyasetin rolüne kaydırmış ayrıca çağdaş dünyanın karşılıklı bağımlılığının altını çizmiştir. Özellikle borç, açlık, kırlılık ve silahsızlanma gibi sorunların çözümü için ortak çaba gösterilmesi çağrısında bulunmuştur (Yeşilbursa, 2019: 215). ABD ve SSCB arasında yeni dönemde yaşanan gelişmeler doğrultusunda silahsızlanma adına ilk önemli adımlar atılmaya başlanmıştır. ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki silahsızlanma alanındaki görüşmeler 6 yıl aradan sonra yeniden başlamış ve 19-21 Kasım 1985 tarihinde Cenevre’de Reagan-Gorbaçov zirvesi gerçekleştirilmiştir. Zirve birçok önemli başlığı içeriğinde barındırmıştır. Bunlardan ilki ve belki de en önemlisi Nükleer ve Uzay Görüşmeleri olmuştur. Uzaydaki silahlanma yarışını önlemek ve yeryüzündeki silahlanma yarışını ortadan kaldırmak ayrıca nükleer silahlanmayı azaltmak ve stratejik istikrarı arttırmak için bu konudaki müzakere çalışmalarına hız verilmesinde karar kılmışlardır. Bir diğer önemli konu başlığı ise güvenlik olmuştur. Bu konuda da önemli güvenlik konuları tartışılmış ve iki tarafın da barışı korumak adına özel bir sorumluluk bilincine sahip olması gerekliliği vurgulanmıştır. Risk azaltma merkezleri bir diğer konu başlığını oluşturmuştur. Bu konu ile ilgili olarak da nükleer riski azaltmak için müzakerelerdeki konu ve gelişmeler dikkate alınarak uzman düzeyinde çalışmalar yapılması kabul edilmiştir (Salman, 2012: 94). Sovyetler ayrıca, kuvvetlerin Afganistan’dan çekilmesi, 1986 Avrupa Silahsızlanma Konferansı’nda ve 1987 Orta Menzilli Nükleer Kuvvetler’de yerinde denetimin kabul edilmesi gibi şaşırtıcı politika hamlelerini açıklamak için yeni siyasi düşünceye de atıfta bulunmuştur (Yeşilbursa, 2019: 215).

9 Kasım 1989’da Berlin Duvarı’nın yıkılmasıyla, iki Almanya arasında seyahat ve göç serbest olmuştur. Gorbaçov, Şubat 1990’da her iki Almanya’nın birleşmesi için yeşil ışık yakmıştır. ABD, SSCB, İngiltere ve Fransa arasında ve iki Almanya arasında 12 Eylül 1990’da, Moskova’da anlaşma imzalanmış ve bu anlaşma 3 Ekim 1990’da yürürlüğe girerek birleşik Almanya doğmuştur (Armaoğlu, 2012: 1096). 11 Sovyet Cumhuriyeti, 21 Aralık 1991’de Kazakistan’ın başkenti Alma Ata’da yapılan bir toplantıyla Alma-Ata Deklarasyonu’nu onaylamış ve bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Gorbaçov’un 25 Aralık’ta SSCB başkanlığından istifa ettiğini açıklamasıyla tarih içinde SSCB’nin ömrü sona ermiştir (Özcan, 2015: 15-16). Doğu Avrupa’da komünist

rejimlerin yıkılması ve dağılan Sovyetler Birliği'yle birlikte Soğuk Savaş dönemine hâkim olan iki kutuplu uluslararası sistem ortadan kalkmış, yerini özellikle askeri/siyasi açıdan bakıldığında temelde ABD'nin öncülüğünde tek kutuplu bir sisteme bırakmıştır (Sanders, 2008: 20).

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından uluslararası ilişkiler üzerinde ikili bir etki meydana gelmiştir. Bir yandan Sovyet ordusunun, Doğu Avrupa ve Üçüncü Dünya'dan çekilmesi Soğuk Savaş'ın son bulmasını ve daha önce Marksist diktatörlükler tarafından yönetilen birçok devlette demokratikleşmenin ilerlemesine olanak sağlamıştır. Ayrıca Üçüncü Dünya'daki birçok çatışmanın çözümünde önemli ilerlemelere yol açmıştır. Doğu Batı geriliminin azalması, bir kısmı Soğuk Savaş döneminde süper güçlerin ideolojik rekabetinden kaynaklanan devletlerarası çatışmaların da büyük oranda azalmasına vesile olmuştur. Hatta burada askeri güç olarak kullanılan gücün, uluslararası politikada da yerini aldığını iddia etmek mümkün hale gelmiş ve dünyanın pek çok yerinde savunma bütçelerinin radikal biçimde azaldığı doğrulanmıştır. Etnopolitik çatışmalar bir yana, uluslararası düzene yönelik, aslında büyük güçlerin, hatta Soğuk Savaş'ın galibi ABD'nin bile tam kontrolünün ötesinde başka tehditler de mevcut olmaya devam etmektedir (Yılmaz, 2008: 44-45). Soğuk Savaş'ın son dönemlerinde ABD ve SSCB arasındaki ilişkilerin gerginleştiği olaylar; SSCB'nin Afganistan'ı işgal etmesi ve Able Archer NATO tatbikatları olmuştur.

2.2.1. Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı İşgali

1950'lerde birçok analistin iddia ettiği gibi komünist ideolojiyi yaymak Sovyet dış politikasının temelini oluşturmaktaydı. Sovyetler Birliği dünyanın her yerinde komünist partileri hem askeri hem de ideolojik olarak desteklemekteydi (Tariq, 2023: 4). Afganistan'da iç siyasallığın sola kaydığı ve ulema sınıfı başata olmak üzere komünist gruplar ve aşırı muhafazakârlar arasında çatışmaların yaşandığı dönem, 1963-1973 yılları olmuştur (Ulfet, 2016: 18-19). Sovyet Rusya'nın nüfuzuna karşı Amerika'nın, Afganistan'da denge oluşturmak amacıyla gerçekleştirdiği bu girişimler, Afganistan'ın lehine sonuçlar doğurmuştur. Bu dönemde gerekse Amerika'nın gerekse de Sovyetler'in yardımını alan Afganistan, ülkenin kalkınması açısından kısa sürede çok yol kat etmiştir. Afganistan'da Afgan hükümeti de bu süreçte, Afganistan halkı içinde değerli olan ulema sınıfıyla iyi ilişkiler kurmaya çalışmış, kendi yapısını korumak amacıyla Sovyet

Rusya'nın Afganistan'daki nüfuzunu biraz azaltmış ve Sovyet Rusya ile Amerika arasında tabiri caizse denge kurmaya çalışmıştır. Fakat Afganlara, büyük fayda sağlayan bu denge siyaseti, 1970'li yılların başına kadar sürdürülebilmıştır (Saray, 1981: 189). Sovyetler Birliği, anti-komünistlere karşı savaşlarında komünist partileri desteklemek için Afganistan'a müdahale etmiştir (Tariq, 2023: 4).

Sovyetler Birliği, en yeni bağımlı devletin de hızla kötüleşen siyasi-askeri durumunu istikrara kavuşturmak amacıyla Aralık 1979'da Afganistan Demokratik Cumhuriyeti'ni işgal etmiştir. Afganistan'ın yeni gelişen komünist hükümeti, büyüyen Mücahit isyanını bastırarak meşruiyetten veya güçten yoksun kalmıştır. Başlangıçta plânlandığı gibi Mücahitlerle savaşan Afganistan Demokratik Cumhuriyeti güçlerine sadece güvenlik, lojistik ve savaş desteği sağlamak yerine, geleneksel olarak yapılandırılmış, eğitilmiş ve donatılmış Sovyet 40. Ordusu, dünyadaki en engebeli arazilerin bazılarında kararlı bir gerilla rakibine karşı liderliği üstlenmiştir. Mücahitler, Sovyetlerle konvansiyonel olarak çatışmaya girmenin tedbirsizliğini hemen anlamışlar ve dinlenmek, yeniden silahlanmak, yeniden donatmak, eğitmek, tıbbi yardım almak, takviye kuvvetleri toplamak ve organize etmek için hem iç hem de ulus ötesi sığınaklardan yararlanan bir gerilla kampanyasına girişmişlerdir. Sovyetler, sığınağı Mücahitlerin başarılı bir direniş yürütmesi için kritik bir gereklilik olarak doğru bir şekilde tanımlamış, ancak isyanı hiçbir zaman bu gereklilikten etkili bir şekilde mahrum etmemiştir (Dudik, 2009: 8-9).

Taktiksel yeniliklere ve kontrgerilla doktrininin özel gelişimine rağmen Sovyetler, dağlardaki Mücahitlerin sığınaklarını ortadan kaldırmak veya ulus ötesi yardım ve sığınakları yasaklamak için gerekli birlik gücünden yoksun kalmıştır. Afganistan'ın arazisi, Sovyetler Birliği'nin ülke içindeki fiziksel sığınakları veya sızma yollarını yeterince engellemek için hava engellemesine ve nispeten küçük kontrgerilla gücüne güvenmesi için çok engebeli ve zor olmuştur. Sovyetlerin iç sığınağı reddetme çabaları, Mücahitleri sınırı geçerek Pakistan'a ve daha az ölçüde de İran'a yöneltmiştir. Pakistan, sadece Mücahitler için güvenli bir sığınak sağlamakla kalmamış, aynı zamanda çatışma boyunca isyanı aktif olarak desteklemiştir (Cooper, 2012: 9).

ABD, Çin, İran, İngiltere, Fransa, İtalya, Suudi Arabistan, Mısır ve Birleşik Arap Emirlikleri BAE gibi diğer devletler, isyancılara para ve silah aktarmışlardır. Siyasi ve ekonomik kısıtlamalar, Sovyetler Birliği'nin savaşı komşu devletlere doğru

genişletmesini, M¼cãhitlerin ulus ¼tesi sığınağını ve dış desteğini reddetmesini b¼y¼k ¼l¼de engellemiştir. Savaş, Sovyetlerin yayılmasını engellemiş, ABD ile yapılan silah kontrol¼ m¼zakerelerini baltalamış, Sovyetler Birliği'ni uluslararası toplumda daha da izole etmiş ve kırılğan ekonomisini ¼nemli ¼l¼de zorlamıştır (Dudik, 2009: 10).

Afgan-Sovyet savaşı, CIA'nın Afgan M¼cãhitlerine Stringer u¼aksavar f¼zeleri sağlamasıyla yeni bir aşamaya girmiştir. Ayrıca ABD ve Britanya askeri istihbaratı Sovyetler Birliği'nin Orta Asya Cumhuriyetlerine silahlı kuvvetler g¼ndermiř, bu durum savaş senaryosunu Afgan M¼cãhitlerin lehine b¼y¼k ¼l¼de değişirmiştir. M¼cãhitlerin kullandığı u¼aksavar f¼zeleriyle Rus Hava Kuvvetleri her ge¼en g¼n savaş u¼aklarını kaybetmeye devam etmiştir. Bu kadar ekonomik ve askeri kayıpla Sovyetler şubat 1989'da Afganistan'dan ¼ekilmiřtir. Sovyetler Birliği bu ekonomik ve askeri kayba dayanamamış, 1991 yılında dağılmış ve on beş yeni demokratik devlet ortaya ¼ıkmıřtır. B¼ylece ABD, Sovyetler Birliği'ne ekonomik ve siyasi a¼ıdan zarar verme misyonunu yerine getirmeyi ve savaşı, Soğuk Savaş'taki g¼¼ ve n¼fuz rekabetinde Sovyetler Birliği'nin ¼n¼ne ge¼mek i¼in bir fırsat olarak kullanmayı başarmıştır (Tariq, 2023: 10-11).

2.2.2. Able Archer 83 NATO Tatbikatları

Ronald Reagan, 1981 yılında Sovyetler Birliği ile Soğuk Savaş sırasında Amerika Birleşik Devletleri'nin başkanı olmuştur. 1962'deki K¼ba F¼ze Krizi'ni takip eden yıllarda, Amerika Birleşik Devletleri ve SSCB, arasında bir yumuşama veya gerilimin azalması d¼nemine girmiştir. Sovyetlerin 1979'da Afganistan'ı işgal etmesi ve Avrupa'ya Sabre f¼zeleri yerleştirmesi, yumuşama d¼neminin bittiğini g¼stermiřtir. Başkan Jimmy Carter, Moskova Olimpiyatlarını boykot etmek ve Sovyetler Birliği'ne ambargo koymak gibi ilişkileri daha da k¼t¼leřtiren eylemlerde bulunmuştur. Reagan'ın g¼reve gelmesiyle yumuşama sona ermiştir. Reagan ilk basın toplantısında yumuşamaya karşı olduğunu belirtmiş ve Sovyetlerin "d¼nya devrimi ve tek d¼nya kom¼nist devleti y¼n¼ndeki kendi hedeflerini takip etmelerinin" "tek y¼nl¼ bir yol" olduğunu belirtmiştir (Jones 2016: 15).

Sovyet KGB (İstihbarat Birimi) liderliği ABD'nin bir tehdit olduğuna ve Reagan'ın ¼ng¼r¼lemez olduğuna ikna olmuştur. 1981'de ABD'nin ilk saldırısını tespit etmek i¼in Ryan Operasyonu'nu ger¼ekleřtirmiřlerdir. Reagan'ın kampanyası boyunca

ve ilk döneminin büyük bir bölümünde, Sovyetlerin karakterlerine ilişkin olumsuz bir değerlendirmeye ve Sovyet emperyalizmini zayıflatma arzusuna işaret eden göndermeler yapmıştır. 1983'te Ulusal Evanjelikler Birliği'nde yaptığı konuşmada Reagan, Sovyetler Birliği'nin “modern dünyadaki kötülüğün odağı” olduğunu ve komünizme karşı mücadelenin manevi bir mücadele, “ahlaki irade ve inanç sınavı” olduğunu söylemiştir. Ayrıca Sovyetlerle ilişkiyi “bir şişedeki iki örümceğin her ikisi de ölene kadar intihara meyilli bir kavgaya kilitlenmesine” benzetmiştir (Fraise ve Egeland, 2023: 156).

Kremlin'in zihninde beliren değişiklikler, aynı zamanda kazanımları tersine çevirme yönünde yeni bir arzuya da yol açmıştır. 1983'ten itibaren ABD ve SSCB, Orta Doğu'da vekâlet savaşları yürütmüş ve her iki ülke de karşıt devletlere silah ve diğer yardımları sağlamıştır. Hem Amerikan hem de Sovyet liderliği, yerel ve uluslararası izleyicilerin önünde birbirlerine karşı olumsuz söylemlerde bulunmuşlardır. 1983 baharında ABD kuvvetleri, sınırların yakınında hava ve deniz tatbikatları düzenleyerek Sovyetlerin tepki verme yeteneğini test etmiştir. Aynı yılın Ağustos ayında NATO Autumn Forge 83 tatbikatlarını gerçekleştirmeye başlamıştır. Autumn Forge 83 planları, askeri kargonun ve çok sayıda NATO askerinin Avrupa çapında gözle görülür hareketini yönlendirmiştir. Böylece, Eylül ayında Korean Airlines Flight 007 yanlışlıkla Sovyet hava sahasına girdiğinde, gergin Sovyet liderliği uçağın düşürülmesini emretmiştir. Reagan eylemi kınamış ve sert bir şekilde eleştirmiştir (Enck, 2021: 3-4).

Able Archer 83, Autumn Forge 83'ün bir parçası olan komuta merkezi tatbikati olmuştur. Bu test, 7 Kasım ile 11 Kasım 1983 arasındaki dönemde gerçekleştirilmiştir. Able Archer, nükleer bir saldırıyı simüle etmiş ve NATO iletişim sistemlerinin bir testi olmuştur. Bu süre zarfında açık radyoda nükleer saldırıdan bahsedilirken, sahte savaş başlıkları eğitim malzemesi olarak kullanılmıştır. Bu eylemler Sovyet liderliği için anlaşılır bir şekilde sıkıntılı olmuştur. Gerçek tehlike düzeyi tartışılmış, Sovyet çifte ajanı Oleg Gordievsky'ye göre dünya nükleer savaşa “korkutucu derecede yaklaşmıştır”. Doğu Alman casusu Rainer Rupp da tehlikenin yakın olduğunu dile getirmiş ve Able Archer sırasında Moskova yetkililerine Batı işgaline yönelik korkularını hafifletmek için bilgi sağladığını belirtmiştir. Sovyetler Birliği'nin eylemsizliğinin bir başka açıklaması da, istihbarat personelinin tehdidin önemsiz olduğunu değerlendirmesi olmuştur. Sovyet faaliyetlerindeki gözle görülür artış ABD istihbaratı tarafından da fark edilmiş, ancak

ABD daha fazla gerilimi artırmanın gerekli olmadığını değerlendirdiği için harekete geçmemiştir (Jones 2016: 38).

Able Archer olayının ardından Ronald Reagan'ın Sovyetler Birliği'ne yönelik politikası ve söylemi değişmiştir. Felaket potansiyeli ciddi boyutlara ulaşmış ve Reagan'ın nükleer silahları azaltmak için Sovyetlerle işbirliği yapmasına ivme kazandırılmıştır. Mihail Gorbaçov 1985'te Sovyetler Birliği Komünist Partisi Genel Sekreteri olduğunda Reagan onunla görüşmeye hazır olduğunu bildirmiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesinde siyasi ve ekonomik faktörlerin katkısı olsa da en büyük katkılarını, Reagan ve Gorbaçov'un eylemlerinden kaynaklandığı söylenbilir (Enck, 2021: 5).

3. ABD VE SSCB İLİŞKİLERİNİN LATİN AMERİKA ÜLKELERİNE ETKİSİ

Soğuk Savaş, gelişmekte olan ülkelerdeki şiddetli devlet içi çatışmalarla tezat oluşturan, gelişmiş dünyada barış ve siyasi istikrar ortamının yaşandığı istisnai bir dönem olmuştur. Latin Amerika ise bu istisnanın dışında kalmıştır. Her ne kadar Latin Amerika ülkeleri bağımsızlıklarını kazandıkları andan itibaren bu bölge yoğun toplumsal mücadelelerle karakterize edilmiş olsa da, Soğuk Savaş siyasi şiddetin belirgin bir şekilde alevlendiği bir dönem olmuştur. Dünya hegemonyasını sağlamak için yarışan iki süper güç arasındaki ideolojik anlaşmazlıklar, bölgedeki çatışmaların alevlenmesinde önemli rol oynamıştır (Domínguez, 1999: 33).

ABD 1930'lu yıllardan itibaren Latin Amerika bölgelerine yönelik politikalarını sertleştirmiş ve Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'nin ABD'ye karşı komünist rejimler kurarak ideolojisini yaymaya çalışması sebebiyle Latin Amerika ülkelerine yönelik müdahaleci bir politika izlemeye başlamıştır. Komünizmin Latin Amerika'da yayılmaya başlaması, ABD'nin iktisadî, siyasî-askeri ve kültürel alanlarda müdahalesine yol açmıştır. ABD Küba gibi Latin Amerika ülkelerinin bir kısmını problemli olarak nitelerken kendi güvenliğini de bu ülkelerden gelecek tehditlere karşı garantiye almak istemiştir. Latin Amerika'daki demokrasi karşıtı ülkeleri sorunun kaynağı olarak görmesinden dolayı bu devletlerin yönetimlerini ortadan kaldırmayı amaçlamış, bunun için de demokratik rejimler kurup bunları desteklemeyi hedeflemiştir. Bundan dolayı Soğuk Savaş boyunca Latin Amerika'da Sovyet komünizmine karşı mücadele edilmiş, iktidardaki birçok sol görüşlü hükümet ABD destekli darbelerle devrilmiştir (Keskin, 2016: 74).

Özetle, makro düzeyde, Latin Amerika'daki Soğuk Savaş'ın sıcak yılları, ABD ile SSCB arasında bölgeye yönelik ideolojik etkiyi kazanmak veya korumak için artan rekabetle karakterize edilmiştir. Mikro düzeyde ise, Soğuk Savaş'ın ideolojik rekabeti, Latin Amerika sol ve sağ toplumsal güçlerinin, güçlü ideolojik kutuplaşmasına dönüşmüştür. Bunun sonucunda kitlesel siyasi şiddetin tırmanması, hem devletlerin hem de muhalif grupların askeri kapasitelerinin ABD ve SSCB'den alınan ekonomik ve askeri destek yoluyla güçlendirilmesi gerçeğiyle sonuçlanmıştır (Pérez, 2011: 12).

3.1. Latin Amerika Ülkelerinin Durumu

19. yüzyıl ortalarında Güney Amerikalı entelektüeller tarafından siyasi bağımsızlıkları kazanıldıktan sonra birleştirici ortak kimlik aranmış, bu bağlamda Latin Amerika kavramı ortaya atılmıştır (Ermağan, 2017: 12). Latin Amerika, Amerika kıtasında Roman dillerinin konuşulduğu ülkeleri (Arjantin, Bolivya, Brezilya, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, El Salvador, Guatemala, Guyana, Kolombiya, Kosta Rika, Küba, Meksika, Paraguay, Peru, Şili, Uruguay ve Venezuela) kapsayan tarihsel ve kültürel bölge olup İspanyolca ve Portekizce konuşan kesimlerini belirtmek için kullanılan bir terimdir (Atamer, 2020: 72).

İkinci Dünya Savaşı ve özellikle de 1959 Küba Devrimi'nden sonra, Latin Amerika'daki yeni ilerici ve milliyetçi hareketler, sosyal adalet, ulusal kaynakların kontrolü, yabancıların sahip olduğu işletmelerin kamulaştırılması, daha fazla siyasi katılım, toprak reformu, sona ermesi yönünde baskıya, özgür eğitime ve ezilenler için eşitliğe yönelik tutkulu çağrılar yayınlanmıştır. Özellikle 1960'lar, halk hareketlerinin yeni haklar talep ettiği siyasi ve ekonomik gücün yeniden yapılandırılmasını talep ettiği çalkantılı bir dönem olmuştur. Pek çok işçi, köylü, din adamı, öğrenci ve öğretmen toplumsal değişim talep eden örgütlere katılmış ve çeşitli gerilla hareketleri de ortaya çıkmıştır. 1960'larda ve 1970'lerin başında Latin Amerika'da solcu ve milliyetçi liderler seçimleri kazandıkça ve yeni devrimci, ilerici hareketler güç kazandıkça, ABD güvenlik stratejistleri, ABD'nin yarıküredeki ekonomik ve siyasi çıkarlarına yönelik komünist kaynaklı bir tehditten korkmaya başlamışlardır. Yerel seçkinler de benzer şekilde geleneksel siyasi hâkimiyetlerinin ve zenginliklerinin risk altında olmasından endişe duymaya başlamışlardır. ABD'li yetkililer, devrim ve toplumsal değişim güçleriyle mücadele etmek için Amerikalılar arası güvenlik sistemini yeniden düzenlemişlerdir. Örneğin; bölgedeki ABD askeri varlığını genişletmişler, Latin Amerika ortaklarını yarım küredeki güvenlik kurumlarından oluşan yoğun bir matris içine dâhil etmişler ve isyan bastırma çabalarını başlatmışlardır. Soğuk Savaş, kontrgerilla rejimi, kıtanın askeri, polis ve istihbarat güçlerini, şiddetli antikomünizmle desteklenen bir "iç savunma ve kalkınma" misyonunda ABD liderliği altında birleştirmiştir (Child, 1980: 73).

Bazı Latin Amerika orduları, daha önce siyasi aktörlüğe soyunmuş, iktidarı ele geçirecek ve askeri rejimlere başkanlık edecek kadar ileri gitmişlerdir. Ayrıca yeni kıtasal güvenlik sistemi askerlerinin yeteneklerini modernize etmiş, silahlı kuvvetler için

merkezi bir siyasi rol ile sert baskıyı meşrulaştırmış ve sözde iç düşmanlara karşı hukuk dışı yöntemlerin kullanılması sağlamışlardır. ABD’li politika yapımcılar, sıklıkla yabancı mevkidaşlarını insan hakları veya demokratik ilkelerden çok antikomünizme bağlılıklarından dolayı ödüllendirmişlerdir. Bazı askeri sektörler, ABD etkisine direnirken, bazıları ise, zamanla bölgedeki silahlı kurumların isyan bastırma misyonunu benimsemişlerdir. 1960’larda, 70’lerde ve 80’lerin başında ABD destekli silahlı kuvvetler, solcu güçleri yok etmek ve fikirlerini kökten yok etmek için Latin Amerika’da darbeler gerçekleştirmişlerdir. Her ülkede kullanılan baskı biçimleri farklılık gösterse de, kontrgerillaların ortak temel hedefleri var olmuştur. Örneğin; mevcut ve potansiyel “iç düşmanları” ortadan kaldırmak, devletlerini ve toplumlarını askeri gücü pekiştirecek şekilde yeniden düzenlemek istemişlerdir (Calloni, 2006: 76).

Condor prototipi, 1974’ün başlarında, Uruguay darbesi (Haziran 1973) ve Şili darbesinden (Eylül 1973) sonra birleşik bir şekilde Amerikalılar arası sistem içinde oluşturulmuştur. Bu ülkelerden ve diğerler ülkelerden on binlerce insan, şiddetli baskılardan kaçmak için demokrasinin son ileri karakolu olan (Juan Perón döneminde) Arjantin’e kaçmışlardır. Şili, Bolivya, Uruguay, Brezilya ve Paraguay’daki askeri hükümetlerin yanı sıra CIA da, bu sürgünlerle ilgili son derece endişe duymuştur. Çünkü onların, bu rejimlere karşı yapılacak faaliyetlerden ve demokrasi yanlısı hareketlerden sempati duymalarını beklemişlerdir (McSherry, 2019: 55).

Kasım 1975’te “resmi olarak” kurumsallaşan Condor, Amerikalılar arası kontrgerilla rejiminde çok önemli bir işlevi yerine getirmiştir. Ordular kendi ülkelerinde büyük baskılar uygularken, ulus ötesi Condor sistemi bu diktatörlüklerden kaçan birey ve grupları siyasi örgütlenmelerini veya kamuoyunu etkilemelerini engellemek için susturmuştur. Condor’un da parçası olduğu anti-komünist misyon, nitekim demokratik hareketlerin yanı sıra radikal hareketleri ve bireyleri de ezmiştir. Latin Amerikalı seçkinler ve askeri komutanlar, çoğunlukla, Amerika Birleşik Devletleri tarafından teşvik edilen iç güvenlik doktrinlerini, karşı-yıkıcı misyonu ve konvansiyonel olmayan savaş yöntemlerini coşkuyla benimsemişlerdir. Condor’un bu çağda hem sistem hem de durum düzeyindeki analizleri dikkate alınmıştır (Cecilia ve Néstor, 2005: 61).

Soğuk Savaş sırasında kıta çapında bir devlet terörü dalgasına yol açan dört temel faktörden birinin, Condor Operasyonu olduğunu düşünülmektedir. Birincisi, Amerikalılar arası tesislerde ve ABD Gezici Eğitim Ekipleri tarafından enerjik bir şekilde

desteklenen, ortak bir Soğuk Savaş ideolojik çerçevesi ve isyan bastırma yönelimidir. İkincisi, varoluşsal düşman olarak algılananları ortadan kaldırmaya yönelik topyekûn mücadelenin meşru bir parçası olarak sert, yasa dışı yöntemlerin kabul edilmesidir. Üçüncüsü, bölgedeki Condor komutanlarının, egemenlik haklarını askıya alarak (sığınma ve insan hakları normlarını ihlal etse bile) sınırların ötesindeki düşmanları takip etmek amacıyla kendi topraklarında yabancı askeri ve istihbarat operasyonlarına izin verme istekliliğidir. Dördüncüsü ise, güçlü bir devletin güvenlik kurumlarını eğitmek, desteklemek, finanse etmek, silahlandırmak ve gizli bir ulus ötesi örgütün gelişimini kolaylaştırmak için sağladığı ivme ve kaynaklardır. Bu analize göre Condor, her ne kadar büyük ölçüde bölgedeki mevcut zenginlik ve güç yapılarını korumak için yaratılmış olsa da, Condor'un bir dizi olumsal faktörün ürünü olduğu öne sürülmektedir (McSherry, 2019: 56).

3.1.1. Politik Durum

İkinci Dünya Savaşı sonunun, Latin Amerika siyasi sistemlerinin çoğunda bir kırılma noktası olduğunu bilinmektedir. Müttefiklerin zaferi, demokrasinin faşizme karşı kazandığı bir zafer olarak görülmüş ve demokratik sistemlerin güçlenmesinin yanı sıra bölgedeki sol kesimlerin örgütlenme ve seferberlik kapasiteleri de artmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın sonu ile Soğuk Savaş'ın başlangıcını birbirine bağlayan yıllar, coşkulu ve kritik bir konjonktür oluşturmuştur. Demokrasi, halkın, özellikle de işçi sınıfının siyasete katılımı ve nüfusun daha yoksul kesimleri için sosyal ve ekonomik iyileştirmeler yapılmasına bağlılık anlamına gelen belirgin bir toplumsal nitelik kazanmıştır (Perez, 2011: 14).

Örneğin, İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda Venezuela'da Demokratik Eylem, Peru'da Amerikan Popüler Devrimci İttifakı Americana (APRA), Arjantin'de Peron'un Adaletçi Partisi ve Kurumsal Devrimci Parti (PRI) gibi bir dizi siyasi parti kurulmuştur. Meksika'da katılımı yaygınlaştırmaya, ekonomik ve sosyal reformları teşvik etmeye çalışan ülkeler, ilk kez iktidara gelmiş ya da en azından iktidardan pay almışlardır. Ek olarak, “Yıllarca süren zayıflık, izolasyon ve çoğunlukla yasadışılığın ardından, birçok Komünist parti, bu dönemde güçlerinin ve nüfuzlarının zirvesine ulaşmışlardır. 1939'da 100.000'den az olan toplam üye sayısı, 1947'de yarım milyona ulaşmıştır” (Bethell ve Roxborough, 1995: 300).

Soğuk Savaş döneminde, Latin Amerikalı liderlerin ve mevcut yapılar içindeki hareketlerin kullanabileceği koşullu seçimler yapma serbestliği oldukça kısıtlı olmuştur. ABD politika yapıcıları, Latin Amerika'daki ana varlıkları antikomünizm ve ABD yanlısı yönelim olan liderleri desteklemek ve ABD politika tercihlerine meydan okuyan liderleri görevden almak için bilinçli kararlar alınmıştır. Yarım küre yapılar, silahlı güçleri ve istihbarat güçlerini bölgede geniş yankı uyandıran anti-komünist bir misyonda bir araya getirmiştir. Dönemin askeri ve sivil-asker hükümetleri, şiddetli baskılar uygulamış ve toplumsal tabakalaşmayı ile eşitsizliği kötüleştirmişlerdir. Condor, Soğuk Savaş'ın çıkarlarının, fikirlerinin ve kurumlarının bu yakınlaşması içinde şekillenmiştir. Seçkinler, Washington'dan gelen tehditler ve teşvikler çerçevesinde, güçlerini korumanın ve muhalefeti ezmenin en etkili yolunun hukuk dışı şiddet olduğunu hesaplayarak stratejik seçimler yapmışlardır. Condor'un "stratejik faydaya" sahip olduğu yargısına varılmış yani faydaları, maliyetlerinden daha ağır basmıştır. Bu tür elit kararların alınması kaçınılmaz olsa da, Latin Amerikalı liderlerin askeri ve güvenlik konularındaki seçeneklerini şekillendiren güçlü güçler, iş başına geçmişlerdir (Klare ve Stein, 1974: 21).

Bu akıl yürütme çizgisi, Condor'un temsil ettiği spesifik organize şiddet türünün, ABD'nin bölgedeki hedeflerinin, yöntemlerinin, yarımküredeki kontrgerilla rejiminin, o zamanki güçler korelasyonu da dahil olmak üzere yapısal koşullarla çok ilgisi olan tesadüfi bir olgu olduğunu göstermektedir. Soğuk Savaş'ın hegemonik yapısı, elitlerin çoğunun, olayları yorumladığı bir prizmaya benzetilmektedir. Baskıcı hükümetlerin hedef aldığı militan hareketlerin çoğu, daha fazla demokrasi, daha fazla katılım ve daha fazla toplumsal eşitlik talep etse de, işçi grevleri, köylü protestoları ve öğrenci gösterilerinin tümü komünist yıkımın işaretleri olarak görülmüştür. Bunlar hükümetlerin karşılayabileceği meşru talepler olmuştur. Sorun, aslında iç çatışmaları "uluslararası hale getiren" kapsayıcı askeri-siyasi yapı ve ona eşlik eden ideolojik varsayımlar olmuştur. Bu tarihi blok 1980'lerden bu yana dönüşüme uğramıştır (Ehrenberg, vd., 2009: 83).

Condor Operasyonu tarafından temsil edilen devlet destekli şiddetin belirli biçimlerini anlamak, sistem ve devlet düzeylerini harmanlayan bir perspektifi ve yapılar ile olası seçimler arasındaki karşılıklı etkileşimin dinamik bir anlayışını benimsemeyi gerektirmektedir. Cardoso ve Faletto'nun iddia ettiği gibi, bu tür bir analiz "benzer yorumlarda sıklıkla bulunan iki yanılgıdan kaçınmaktadır: Birincisi, iç veya ulusal sosyo-politik durumun mekanik olarak dış tahakküm tarafından koşullandırıldığı inancı ikincisi

ise, her şeyin tarihsel olumsuzluktan kaynaklandığına dair karşıt fikir.” Soğuk Savaş sırasında Amerika Birleşik Devletleri, yarımkürenin hegemonu olarak, tarihi bir blok oluşturmayı ve Latin Amerika ülkelerinin ekonomik, politik ve askeri yönelimlerini güçlü bir şekilde etkilemeyi ve çoğu durumda onları ABD’nin tercihlerini kabul etmeye teşvik etmeyi başarmıştır. Cardoso ve Faletto’ya göre, Washington, Latin Amerikalı müttefiklerinin yardımıyla, yarıkürede mevcut zenginlik ve güç yapılarını sürdürmek için belirli tahakküm mekanizmalarını ve süreçlerini kullanmıştır (Klare ve Stein, 1974: 23).

Condor, yeni şiddet kalıpları üreten ve güçlü bir yeni yapıyı temsil etmiştir. Binlerce insan üzerinde geniş kapsamlı etki yaratmış, ancak Washington ve Latin Amerika hükümetleri arasında yeni bölünmeler ortaya çıkmasıyla, yeni uluslararası kurumların ve toplumsal güçlerin (hem yerel hem de uluslararası) açıkça baskıyı kınamalarıyla ve ona karşı harekete geçmeye başlamalarıyla Condor’un sonu gelmiştir. Condor sistemine dâhil olan aktörler, sonunda ayrılmayı tercih etmişlerdir. Açıkçası operasyonun maliyetleri, faydalarını gölgede bırakacak noktaya gelmiştir. Condor, 1980’lerin başında Güney Amerika’da etkin bir şekilde hareketsiz hale gelmiş; ancak Condor modeli, 1980’ler boyunca faaliyet gösterdiği Condor memurları tarafından Orta Amerika’ya nakledilmiştir (McSherry, 2019: 80-81).

Sonuç olarak ABD hükümeti, komünist fikirlerle özdeşleştirilebilecek her türden reformist hareketin durdurulması yönünde giderek artan bir baskı uygulamıştır. Komünizme karşı bu ideolojik haçlı seferi esas olarak iki şekilde ortaya çıkmıştır: Birincisi, ABD, sosyalist fikirlere yakınlığı nedeniyle veya radikal önlemleri benimsemek için çok zayıf olduğuna karar verdiği için kendi konseptine göre bir tehdit olarak gördüğü Latin Amerika hükümetlerinin devrilmesini desteklemiştir (Bethell, 1997: 103). Örneğin anti-komünist ateşin ortasında ABD, Guatemala, Bolivya, Şili, Arjantin, Brezilya ve Uruguay gibi ülkelerde şiddetli askeri darbeleri ve baskıcı rejimleri desteklemiştir (Perez, 2011: 11).

İkinci olarak, komünist gerillaların ortaya çıktığı ülkelerdeki kontrgerilla operasyonlarını güçlendirmek için ABD hükümeti, askeri güçlerin konuşlandırılması ve cömert askeri yardım yoluyla bölgedeki müttefiklerini desteklemiştir (Domínguez, 1999: 46). Böylece ABD, 1960’lı yıllardan bu yana El Salvador, Venezuela, Nikaragua, Kolombiya ve Peru gibi ülkelerin askeri kapasitelerini desteklemeyi amaçlamıştır. Bütün bunlar iç savaş türü siyasi şiddetin örneklerini oluşturmaktadır. Diğer taraftan, Küba

devriminden sonra, Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında Sovyetler Birliği'nin Latin Amerika'ya yönelik zayıf ilgisi, bir tür Marksist siyasi gündemden ilham alan isyancı gruplarla artan ittifaklara dönüşmüştür. Sovyetler Birliği bu bölgedeki komünist gerillalara askeri doktrinin yanı sıra maddi ve ideolojik destek de vermiştir (Kalyvas ve Balcells, 2010: 420). Sonuç olarak, bir süper güçten askeri destek alma beklentisi ile kırsal gerillanın önderlik ettiği Küba devriminin başarısı, Latin Amerika sol hareketlerinin radikalleşme sürecine katkıda bulunmuştur (Perez, 2011: 12).

3.1.2. Ekonomik Durum

İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda, Latin Amerika ekonomileri, 1945 ile 1954 yılları arasında yılda %5,8'lik hızlı ekonomik büyümenin ve ithalatın artmasına izin veren dış kısıtlamaların hafifletilmesinin etkisiyle, tamamen sanayileşme ve kentleşme sürecine girmiştir. Bu dönemlerde yılda %7,5 oranında genişleme sağlanmıştır. Bu, bölgede yeni yeni uyanan sanayileşme ideolojisinin güçlenmesine alan açılmıştır. Dahası, geleneksel ihracatın savaş sonrası normale döndükçe toparlanma eğiliminde olduğu fikri yayılmış ve bu, 1930'lara kadar hâkim olan liberal ideolojinin restorasyonunu teşvik etmiştir. Akademik açıdan bakıldığında bu, Ricardocu karşılaştırmalı avantajlara veya göreceli faktör donanımlarından kaynaklanan avantajlara dayanan uluslararası işbölümü teorisine dayanmaktadır. Liberal ideolojiye yanıt olarak, savaştan hemen sonraki dönemde sanayileşme yoluyla kalkınmanın savunulması, analitik olarak zayıf bir şekilde dile getirilme dezavantajına sahip olmuştur. Sanayileşmeyi savunanlar için bir çeşit "teorik boşluk" oluşmuş ve mevcut ekonomik teoriye yönelik şüphecilik, anlaşılması ve dönüştürülmesi gereken ekonomik ve sosyal gerçeklere uyarlanabilecek teorilerin eksikliği nedeniyle kafa karışıklığı yaratmıştır. Dolayısıyla ekonomik ve toplumsal tarih ile ideolojik ve analitik alanlardaki karşılığının inşası arasında bir dereceye kadar uyumsuzluk var olmuştur (Bielschowsky, 2016: 12-13).

ECLAC teorileştirmesi Latin Amerika'da bu rolü yerine getirmiştir. Bu, Keynesçi heterodoks hegemonyanın "ideolojik" uyanışında, Anglo-Sakson akademik dünyasında güçlü bir şekilde yerleşen yeni disiplinin bölgesel versiyonu, diğer bir deyişle kalkınma teorisinin bölgesel versiyonu olmuştur. ECLAC için 1950'ler büyük yaratıcılığın, cesaret ve etkileme kapasitesinin olduğu yıllar olmuştur. Latin Amerika'da prebisch ve entelektüel cesaret eşanlamlı olarak kabul edilmektedir. Onu ECLAC içinde veya yakın

çevresinde destekleyenler Celso Furtado, José Medina Echavarría, Regino Botti, Jorge Ahumada, Juan Noyola Vázquez, Aníbal Pinto, Osvaldo Sunkel ve Latin Amerika gerçekliği üzerine çalışan diğer tanınmış akademisyenler olmuştur. Mesajlar yenilikçi olmuş ve bunların yayılması için verimli bir zemin var olmuştur (Gala, Camargo ve Freitas, 2018: 6-7).

Tarihsel uygunluk açısından ECLAC ideolojisi, kıtadaki birçok hükümetin siyasi projeleriyle mükemmel bir uyum göstermiştir. Analitik cephede, genel mesaj yeni “kalkınma teorisinin” özüyle tamamen senkronize olmuş, az gelişmiş ülkeler bağımsız bir teorik formülasyonu veya en azından uyarlanmış bir formülasyonu garanti etmişlerdir. ECLAC Latin Amerika tartışılırken yalnızca temel bir referans haline gelmekle kalmamış, aynı zamanda çok sayıda kavramsal yeniliği tutarlı bir şekilde birleştiren kendi teorileştirmesini de geliştirmiştir. İdeolojik zemin her zaman destekleyici olmasa da akademik alanda öyle kabul edilmiş ve bir dereceye kadar uluslararası organizasyon devresinde de yer almıştır. Bu, Dünya Bankası’nın kalkınma perspektifine yönelik sempatik tavrını da içermiş; bu durum, Anne Krueger’in, Holis Chenery’nin ekonomik danışmanlık kolunun yöneticisi olarak yerini aldığı 1970’lerin sonuna kadar da devam etmiştir. Bununla birlikte, Pollock’un (1978) tanımladığı gibi, Prebisch ve ECLAC’ın fikirleri, Soğuk Savaş’ın McCarthycilik dönemi boyunca ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından büyük bir şüpheyle karşılanmıştır (Pollock, Kerner ve Love, 2001: 9-10).

Latin Amerika ve Karayipler Ekonomik Komisyonu, 1947’de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından onaylanan bir karar sonucunda 1948’de kurulmuştur. Bu, Latin Amerika’nın, bölgenin Marshall Planı’ndan hariç tutulmasına ilişkin şikâyetleri ve eksikleri nedeniyle ortaya çıkmıştır. Bölgenin yıpranmış üretim aygıtlarının değiştirilmesini zorlaştıran “kıt dolara” erişim bunu gerekli kılmıştır. Bu geçici “teşvik”e rağmen, yeni örgütün hâlihazırda var olan çok sayıdaki özelliksiz ve bürokratikleşmiş uluslararası kuruluşlardan bir diğeri olmaya mahkûm olduğuna dair yaygın bir algı var olmuştur (Thomas, 1995: 268-269).

1950’lerin ikinci yarısındaki Latin Amerika’nın tarihi, ECLAC düşüncesinin ve genel olarak Latin Amerika’nın 1960’lardaki gelişimi üzerinde radikal bir etkiye sahip olan üç unsuru içermiştir. İlk olarak, çoğu ülkede büyüme, her ne kadar kalıcı olsa da (1955 ile 1959 arasında yılda %5,7), esasen aynı dönemde yılda sadece %2,1 ve yılda sadece %0,3 büyüyen ithalat kısıtlamalarından kaynaklanan makroekonomik

istikrarsızlığın ortasında meydana gelmiştir. 1960 ve 1964 yılları arasında sıkı dış kısıtlamalar bağlamında, birçok ülke yüksek enflasyon baskılarıyla karşı karşıya kalmıştır. İkincisi, sanayileşme süreci kendisini tarihsel bir eğilim olarak kabul ettirmeye devam etmiş, ancak bunun sonucunda ortaya çıkan kentleşme, nüfusun giderek yoksullaşmasına ve şehirlerde gecekondulu mahallelerinin gelişmesine yol açmıştır. Bu durum, modern üretim faaliyetlerinin kırsal kesimden gelen işgücünü absorbe etme konusundaki yetersizliğinin belirtisi olmuştur. Aynı zamanda demokrasi pekişmiş ve artan hoşnutsuzluk, günlük siyasi ve sendikal faaliyetler yoluyla ifade edilen toplumsal baskıları körüklemiştir. Üçüncüsü, 1959 Küba Devrimi, Amerika Birleşik Devletleri'nin bu tür baskılara ve Latin Amerika'da yayılan siyasi harekete karşı tutumu üzerinde derin bir etkiye sahip olmuştur. Diplomatik alanda Küba'ya yönelik tepki, McCarthyizm döneminin şüpheli tavrından tamamen uzaklaşarak, Amerikan Devletleri Örgütü'nün (OAS) yönettiği "İlerleme İçin İttifak" programında ifade edilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri ve bölge ülkelerinin büyük çoğunluğu tarafından imzalanan ünlü Punta del Este Tüzüğü'nde açıklandığı gibi, yeni Kuzey Amerika duruşunun siyasi tonu açık bir "sosyal demokrat" yönelime sahip olmuştur (Bielschowsky, 2016: 21-22).

1970'lerde geçerlilik kazanan ve kökenleri 1960'lara dayanan tematik çalışma, ihracatı teşvik etmek için sanayileşmeyi yeniden yönlendirmeyi amaçlamıştır. Daha 1960'ların başında, Prebisch (1961) sanayileşme sürecinin ve yetersiz ihracat yöneliminin çarpıklıklarını ve verimsizliklerini kesin olarak fark etmiştir. Aşırı korumacılıkla ve bazı önemli tarım ürünlerine uygulanan aşırı gümrük vergileriyle çevrelenen sanayileşme, bir maliyet yapısı yaratmıştır. Bu durum, imalatçıların dünyanın geri kalanına ihraç edilmesini son derece zorlaştırmıştır. Eleştirmenlerin söylediğinin aksine, erken bir aşamadan itibaren, ticaret ve sanayi politikalarının yeniden yönlendirilmesi yoluyla ihracatın genişletilmesine yönelik teşvik, ekonomik kalkınmanın bir parçasını oluşturmuştur. ECLAC geleneğine sadık kalarak, 1960'larda ve 1970'lerde uyarıyı yinelemenin temel motivasyonu, dış kırılganlık konusundaki endişelerden kaynaklanmıştır. Kaynak tahsisinde "verimlilik" konusunda da endişelerin olduğu görülmüş ancak o dönemde asıl sorun döviz sıkıntısı olmuştur (Pollock, Kerner ve Love, 2001: 11-12).

1960'ların ortasından 1973-1974'teki küresel ekonomik patlamanın sonuna kadar Latin Amerika, mükemmel bir ihracat performansı (yıllık %7,1 büyüme) birlikte hızlı

bir büyüme (yılıda ortalama %6,7) yaşamıştır. Aynı zamanda bol miktarda uluslararası likiditeye sahip olmuş, bu da ihracat kazançlarının üzerinde döviz katkısı sağlamıştır. Bu durum, sanayileşme sürecini desteklemek üzere bölgenin ithalatının yılda ortalama %13,5 oranında artırmasına olanak sağlamıştır. Latin Amerika'nın 1973'teki "petrol krizini" takip eden küresel durgunluğa tepkisi, büyümeyi sürdürmek için veya bazı durumlarda ekonomiyi istikrara kavuşturmak için borçlanmak (başlangıçtaki borçluluğu artırarak) olmuştur (Thomas, 1995: 269).

Küresel ekonominin koşulları göz önüne alındığında, Latin Amerika'nın büyüme oranları 1974-1980 yılları arasında ortalama %5,1 ile nispeten yüksek kalmıştır. Borçlanmanın yaygın olmasına rağmen Latin Amerika ülkeleri o dönemde çok farklı stratejiler izlemişlerdir. Örneğin; Brezilya ve Meksika, koruma ve yoğun devlet katılımı yoluyla ihracatı çeşitlendirerek sanayileşme stratejisini sürdürmüştür. Buna karşın, Güney Koni ülkeleri (Arjantin, Şili ve Uruguay) bu stratejiyi terk ederek dış ticaret ve finansmanlarını mal ve hizmetlerin serbest dolaşımına yönelik olarak tamamen serbestleştirmişlerdir. Bu süreç, ağır borçlanmanın yol açtığı keskin döviz kurunun yeniden değerlendirilmesi nedeniyle ucuzlayan ithal tüketim mallarının, çığ gibi büyümesi anlamına gelmiştir. 1980'lerdeki kriz, sonunda kalkınma odaklı üretimi arka plana itmiş ve asıl entelektüel çaba, alacaklı bankalar ve IMF'nin gerektirdiği uyum tarzına karşı tarihsel olarak empoze edilen muhalefet alanına kaymıştır. Açıkça görüldüğü gibi, sürdürülemez büyüme koşullarında, uzun vadeli tartışmalara yönelik alan ve ilgi sınırlı kalmıştır. Borç, düzenleme ve istikrarla ilgili acil konulara öncelik verilmiştir (Somel, 2000: 67).

1985-1990 yıllarının başında en büyük krizle karşı karşıya kalan iki Latin Amerika ülkesi olan Şili ve Meksika için sonraki yıllar giderek artan bir rahatlama dönemi olmuştur. Ancak bölge ülkelerinin büyük çoğunluğu krizden ancak 1989-1990'da Brady Plânı çerçevesinde borçların yeniden müzakere edilmesinin ardından ve her şeyden önce 1991'den itibaren faiz oranlarındaki radikal düşüşün ardından gelen yeni uluslararası finansman aracılığıyla çıkabilmişlerdir. 1990'larda bölge ülkelerine yeniden büyük miktarda yabancı sermaye girişi sağlanmış ve bu durum önceki dış boğulmayı kökten değiştirmiştir (Bielschowsky, 2016: 34).

3.1.3. Askeri Durum

Soğuk Savaş, bölgedeki pek çok ülkede zulüm, baskı ve iç savaş dönemi neden olmuş, askeri darbeler kurumsallaşmıştır. İlk kurumsal darbe 1962'de Peru'da gerçekleşmiş, ancak en önemlisi 1964'te Brezilya'daki askeri darbe olmuştur. Bu son darbe, ulusal elitlerle ve ABD hükümet temsilcileriyle açık istişareler sonrasında planlanmıştır. Brezilya örneği, askeri ya da sivil-asker hükümetlerdeki askeri kabine üyelerinin bir dizi iç terfi yoluyla ayarlandığı, sağcı askeri ordu liderlerinin oluşturduğu ve daha sonra “ulusal güvenlik rejimleri” olarak anılan bir dizi Latin Amerika diktatörlüğünün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu rejimlerin birçoğu, kendi toplumlarıyla savaş halinde olmuş, içerideki düşmanlara zulmetmiş ve bazı durumlarda açıkça iç savaşa girişmişlerdir. Arjantinli ordu komutanlarına göre ideolojileri, “egzotik teorilerin” ürünü olan ateşli bir anti-komünizm olarak belirlenmiştir. Gerçek (gerilla hareketi üyeleri) veya hayali (sendikaların ve köylü derneklerinin liderleri, solcu yazarlar ve öğrenciler, gazeteciler ve rahipler) “yıkıcı” veya “terörist” düşmanlara karşı isyan bastırma savaşları yürütmüşlerdir. Arjantin, Brezilya, Şili ve Uruguay ve özellikle Orta Amerika örneğinde, isyan bastırma kampanyaları kirli savaş biçimini almış, yaygın işkence, suikastlar ve ortadan kaybolmaları içeren, hatta (Guatemala örneğinde) soykırıma varan devlet terörü ortaya çıkmıştır. Brezilya ve Güney Koni ülkelerinde baskı, yalnızca bilinen düşmanlarla başa çıkmak için değil, aynı zamanda topluma korku aşılama için de uygulanmıştır. Orta Amerika'daki açık iç savaş da aynı temel çatışma modelini izlemiş ve çok daha fazla sayıda kurbanı yol açmıştır (Kruijt, 2019: 6-7).

Diktatörlüklerin askeri gücü, üç bileşene dayanmaktaydı: Ulusal istihbarat ve güvenlik güçleri sistemi üzerindeki kontrol, ordunun polis güçleri üzerindeki üstünlüğü ve daha önce bahsedilen uzak bölgelerdeki yerel ve bölgesel kalkınmaya yönelik askeri misyonlar. Bu üç faktörden güvenlik ve istihbarat üzerindeki kontrol daha önemli olmuştur. Yıkıma karşı iç savaşlar, bir dizi paralel servis (askeri istihbarat, güvenlik organları, polis, para askeri gruplar ve ölüm mangaları ve bunların kombinasyonları) tarafından yürütülmüştür. İsyen bastırma operasyonlarının omurgası olan istihbarat ve güvenlik sistemleri o kadar genişlemiştir ki, paramiliter birimlerle olan resmi ve gayri resmi bağlarını ayırt etmek zorlaşmıştır (Esparza, 2010: 19). Paramiliter güçlerin caydırıcı yardımcı olarak ve yerel yaptırım olarak kullanılması tuhaf durumlar yaratmıştır. Arjantin'deki AAA (Arjantin Anti-Komünist İttifakı veya Üçlü A), El

Salvador'daki iki paralel paramiliter güç ve özellikle Guatemala'daki Öz Savunma Devriyeleri (PAC'ler) gibi yarı hükümet kanunsuzlar, ülkelerini terörize etmişlerdir. Guatemala'daki isyan bastırma kampanyalarının zirvesinde ordu, dokuz milyonluk ulusal nüfus içinde bir milyondan fazla yerli "sivil devriye üyesini", yani tüm yerli yetişkin erkek nüfusun muhtemelen yarısını zorla bünyesine katmıştır (Kruijt, 2008: 31).

Ayrıca gerilla savaşı yürüten ülkelerin seçilmiş başkanları, paramiliter oluşumlardan bolca yararlanmışlardır. 1980'lerin sonlarında ve 1990'larda, Fujimori hükümetinin Maoist gerilla grubu Parlayan Yol'a karşı gerçekleştirdiği isyan bastırma operasyonları sırasında, Peru Ordusu sonunda yerel komutanlığın yetkisi altında faaliyet gösteren yaklaşık 400.000 yerli paramiliter birliği silahlandırmıştır. Onların varlığı, bu gerilla grubuna karşı kazanılan zafer açısından belirleyici bir faktör olmuştur (Fumerton, 2002).

Kolombiya Ordusu, uzun yıllar boyunca özel ordularla, bölgesel paramiliter güçlerle yakın bağlarını sürdürmüş ve bunlar sonunda Autodefensas Unidas de Colombia (AUC) çatı örgütü altında birleşmiştir. Kolombiya Centro de la Memoria Histórica'nın en son raporu, katliam kurbanlarının %70'inin ordunun ve paramiliter güçlerin kampanyalarından kaynaklandığını belirtmiştir. Soğuk Savaş sırasında askeri sağ ABD tarafından desteklenmiş, Amerika Birleşik Devletleri, Amerika'da askeri müdahale yoluyla bir siyasi polislik geleneği oluşturmuştur. Becker'in veri tabanına göre, 1890 ile 2009 yılları arasında Amerikalılar düzenli birlikler, Özel Kuvvetler, gizli operasyon operatörleri ve paramiliter güçlerle 62 kez müdahalede bulunmuştur. Condor Operasyonu, bir istihbarat, ölüm mangası ve Arjantin, Bolivya, Brezilya, Şili, Paraguay ve Uruguay'ın istihbarat servisleri arasındaki kirli savaş işbirliği yapısı olarak bilinmektedir. Arjantin'in, Amerika Birleşik Devletleri devralmadan önce Orta Amerika'daki istihbarat ve kirli savaş desteğindeki rolü daha az belgelenmiştir (Kruijt, 2019: 7-8).

Honduras darbesi belki de seçilmiş bir başkanın en açık ve şiddetli şekilde görevden alınmasıdır. Zengin bir toprak sahibi olan Zelaya, hükümet döneminde, Bolivya'daki diğer ALBA ülkeleri dizisinin bir üyesi olmak için Küba ve Venezüella siyasetiyle ittifak fikriyle flört eden solcu bir "kentsel ve kırsal yoksulların sözcüsüne" dönüşmüştür. Ekvator, Nikaragua ve birkaç küçük Karayip ada devletinin düşmanları, başkanlık sarayında "komünizmi" keşfetmişlerdir. Kardinal ve emekli ordu generalleri,

radio ve televizyonda komünizmin tehlikeleri hakkında yorum yapmaya davet edilmişlerdir Sağcı muhalifler ve askeri liderlik, düzeltici bir darbenin uygunluğu konusunda müzakerelere başlamıştır. Askeri personel 10 milyon ABD doları tutarında bağış istemiş; ancak Honduras seçkinleri kısa sürede ancak 5 milyon ABD doları nakit toplayabilmişler ve generaller de bunu memnuniyetle kabul etmişlerdir. Darbe, tam anlamıyla askeri açıdan bir başarı olmuş, ancak siyasi açıdan felaketle sonuçlanmıştır. Amerikan Devletleri Örgütü'nün tüm üye ülkeleri, duruma dehşetle tepki göstermişlerdir. Atanan geçici hükümet bölgesel bir parya haline gelmiş ve yeni seçimler düzenlemek zorunda kalmıştır (Salomón, 2010: 240-241).

Askerler kaçınılmaz olarak siyasi sağa eğilimli olmamışlardır. Yirminci yüzyılın tamamı boyunca devrimci teğmenler ve yüzbaşılar var olmuştur. 1920'lerde Brezilya, Şili ve Ekvador'da daha sonraki yıllarda "Askeri Gençlik" olarak nitelendirilen genç subaylar tarafından isyanlar patlak vermiştir. Daha sonraki yıllarda Orta Amerika'daki Askeri Gençlik de reformist gündemlerle isyanlara katılmıştır. Guatemala'da milliyetçi ve antiemperyalist bir gündeme sahip genç teğmenler askeri diktatörlüğü devirmişler ve başarısızlığının ardından bu ülkedeki ilk gerilla gruplarını örgütlemişlerdir. 1982 ve 1983'te genç subaylar, 1972 ve 1979'da El Salvador'da iç savaş öncesinde yaşanan son iki askeri darbenin arkasındaki aktörler olarak bilinen iki acımasız diktatörün, General Lucas García ve Ríos Montt'un devrilmesinde etkili olmuşlardır (Álvarez, 2017: 231-232).

Siyasi halefleri Peru'daki Generaller Velasco Alvarado ve Panama'daki Torrijos, 1968'de kurumsal darbelere öncülük etmişlerdir. Askeri reformizm Panama ve Peru ile sınırlı kalmamıştır. Diğer ordu komutanları da aynı yolu izlemişler ve daha mütevazı da olsa benzer programları benimsemişlerdir. Örneğin; 1971'de Bolivya'da Generaller Obando ve Torres ve Ekvador'da General Rodriguez Lara 1972'de emekli olduklarında, reformcu ordunun bir kısmı ilerici eski subaylar için bir STK (hükümet dışı örgüt) kurmuşlardır. Son yıllarda birçok Latin Amerika ülkesinin askeri birlikleri, Birleşmiş Milletler'in (BM) yetkisi altında faaliyet gösteren yabancı barış misyonlarına katılmışlardır. Bu misyonlar günümüze kadar devam etmiştir. 2004'ten itibaren Brezilya ve Şili, Haiti'deki BM İstikrar Misyonu'na (MINUSTAH) başkanlık etmişlerdir. Arjantin, Brezilya, Şili ve Peru özel barışı koruma okulları kurmuşlardır (Kruijt, 2019: 10-11).

4. SOĞUK SAVAŞ SÜRECİNDE KÜBA DEVRİMİ

Körfez'in anahtarı olarak nitelendirilen Küba, kuzeyinde Amerika Birleşik Devletleri, güneyinde Jamaika, batısında Meksika ve doğusunda Dominik Cumhuriyeti ile Haiti'nin yer aldığı, konumu itibariyle Meksika Körfezi'nin girişinde ya da başka bir deyişle Antil Denizi ya da Karayip'te yer alan ve 1600 irili ufaklı adadan oluşan bir takımadadır (Khalilov, 2014: 5). Küba, ABD tarafından düzenlenen bir işgal girişimini, donanma ambargosunu, yüzlerce terörist saldırıyı, yarım yüzyıllık boykotu başarıyla atlatan ve sosyalist ekonomisiyle muazzam siyasal engeller ve zorluklara rağmen olağanüstü bir devrimi başarmış yegâne ülkelerden birisi olarak bilinmektedir. Küba, SSCB'nin, Doğu Avrupa'daki kolektivist rejimlerin çöküşü ve Çin ile Hindi-Çini'nin kapitalizme geçip, yeni bir kalkınma modeli inşa etmesinin karşısında ayakta durabilmiş ve ücretsiz, evrensel, kaliteli sağlık hizmetleri, anaokulundan üniversiteye kadar parasız eğitim gibi alanlarda çok ileri ve işlevli bir sosyal refah programı geliştirmeyi başarmıştır. Ayrıca Küba, ABD'nin boykot ve baskılarına rağmen iç politikanın yanı sıra dış politikada da tüm dünyayla başarılı ekonomik ve diplomatik ilişkiler geliştirmiştir (Petras ve Abaya, 2015: 98).

4.1. Küba Devletinin Tarihçesi

Kristof Kolomb 1492'de Küba'yı keşfettiğinde adada Tainolar, Ciboneyler ve Guanajatabeyler olmak üzere üç farklı yerli halk yaşam sürmekteydi. En iyi tahminler, o dönemde 50.000 ile 300.000 arasında yerli halkın yaşadığı yönündeki tahminler olmuştur. Sonraki yetmiş yıl içinde adadaki yerli halkların çoğu, büyük ölçüde İspanyol zulmü ile ölmüşken, bazıları da çiçek hastalığı, tifüs, grip ve kızamık gibi hastalıklar nedeniyle ölmüştür. Sağ kalanlar ise, birbirleriyle evlenerek El Cobre (Santiago yakınında), Guanabacoa (Havana yakınında) ve Pueblo Viejo (Bayamo yakınında) gibi birkaç Hint köyünde halen varlıklarını sürdürmektedirler (Staten, 2003: 11). Sayıları en az olan ve mağaralarda yaşayan Guanajatabeyes halkı, adadaki ilk yerli halk olarak bilinmektedir. Ayrıca Guanajatabeyes halkı, meyve, yiyecek toplayan ve esas olarak deniz yumuşakçalar ile beslenen bir topluluk olarak bilinmektedir. Adanın batı kesiminde yaşamış olan Guanajatabeyes halkı, İspanyollarla nadiren temasa geçmiştir. Ciboney halkı, Güney Amerika'dan Batı Hint Adaları'na yayılan Arawak grubunun bir parçası

olarak bilinmektedir. Ciboney halkı, avcılık, balık tutma ve biraz da tarımla uğraşmış ve kendilerinden daha gelişmiş Taino'ların hizmetkârları olmuşlardır. En büyük yerli grup, 1400'lerde Batı Hint Adaları'ndan Küba'ya gelmiş olan Tainolar halkı olmuştur. Şefler, şeflere danışmanlık yapan küçük bir orta sınıf ve halk olmak üzere üç farklı sınıftan oluşan Tainolar, yoğun olarak tarımla uğraşmış, bohio adı verilen saman, palmiye sazlarından yapılmış evlerde yaşamışlardır (Chomsky, 2015: 15).

Her ne kadar adada kullanılan İspanyolca diline pek çok Hintçe kelime girmiş olsa da yerli halkların, Küba'nın siyasi, ekonomik ve sosyal gelişimi üzerinde çok az etkisi olmuştur. On dokuzuncu yüzyılın ortalarına kadar Küba'nın kültürel kimliği öncelikle İspanyol sömürgeciliği, Afrikalı kölelerin ithalatı ve şeker dayalı ekonomi tarafından şekillenmiştir. Nasıl ki pek çok İspanyol Amerikan kolonisi 1820'de bağımsızlık için savaşmış, bağımsızlık elde etmişse ve Britanya Karayipleri'nde 1830'larda kölelik kaldırılmışsa, eğitilmiş Kübalılar da yüzyılın ortalarına doğru kölelik ile sömürgeleştirme arasındaki ilişkileri çeşitli şekillerde sorgulamaya başlamışlardır. ABD'de kölelik konusundaki ulus ötesi tartışma ve ardından gelen iç savaş (1861-65), ABD sürgünündeki Küba topluluğunun özgürlük ve bağımsızlık fikirlerini derinden etkilemiş ve İspanya'ya karşı Küba On Yıl Savaşları'nın (1868-1878) habercisi olmuştur (Poyo, 1978: 289).

Gerekse ABD'deki İç Savaş, gerekse de Küba'daki On Yıl Savaşları, köleliğin varlığını geçersiz kılmıştır. Küba'da 1880'lerde kölelik yavaş yavaş kaldırılmış ve bağımsızlık mücadelesi, kaybedilen On Yıl Savaşları'nın devamı haline gelmiştir. Hayatının üçte ikisini, yeniden yapılanma sonrası dönemde, siyahların ayrımcılığa uğradığı, haklarından mahrum bırakıldığı ve linç edildiği Yıldızlı Çağ Amerika'sında yaşayan José Martí, ırksal eşitlik üzerine inşa edilmiş bir Küba ulusunu savunmuştur. Beyaz elitlerin bağımsızlığını kazandığı ve köleliği ve ırksal eşitsizliği sürdürerek yeni ülkenin kurumlarını şekillendirdiği ABD'den ve kölelerin bağımsızlığını kazandığı ve beyaz çiftçi sınıfının ayrılmaya zorlandığı Haiti'den farklı olarak ideal Küba ulusu, ırksız ve sosyal açıdan eşitlikçi bir ülke olarak bilinmektedir. Martí'nin ırksız argümanı, yeni Küba devletinin tüm vatandaşlarına olağanüstü bir resmi eşitlik sağlamıştır. Erken cumhuriyetin renkli liderleri, ırksız bir ulus idealiyle dramatik bir şekilde çatışan ırksal eşitliği sağlamak için çeşitli stratejiler uygulamışlardır (Lorini ve Basosi, 2009: 15).

İspanyol sömürgeciler ve Amerikalılar tarafından 19. yüzyıldan itibaren işgal edilen Küba, 20. yüzyılın başlarında ise, adada hâkimiyeti ele geçiren ABD ve ABD'nin

kontrolündeki diktatörler sayesinde Küba'yı yaklaşık 60 yıl kendine bir yatırım alanı olarak kullanmıştır. Küba halkının sürekli yoksul bir yaşam sürmesine neden olan durumların başında özel mülkiyete dönük tarımın yapılamaması, tarıma elverişli toprakların büyük bölümünün yabancı sermaye yatırımcılarına ait olması ve tarım ekonomisinin sebep olduğu dönemsel işsizlik, olmuştur. Laik ve mücadeleci toplum yapısı, homojen etnik yapı, doğal zenginlikler gibi avantajların uzunca bir süre ülkeye egemen olan güçler tarafından iyi kullanılmaması, Küba'yı diğer Latin Amerika ülkelerine göre daha fazla kalkınma avantajına sokmuştur (Varlı, 2020: 5). Ulus olmanın kültür birliği ve ortak yaşam şekli olduğu göz önüne alındığında Küba'nın diğer siyah toplumlara göre daha özgür ve Küba'da siyahların dış etkilerden uzak olarak yaşadıkları varsayılmaktadır. Coğrafi konumu itibariyle bir ada ülkesi olan Küba, devamlı sömürgecilerin istilasına uğramış olmasına rağmen beyaz toplumlar, Küba üzerinde kitlesel etkiler yaratamamışlardır. Bundan dolayı 19. yüzyıl itibariyle Küba halkı belirli bir ulus olmayı ve özgürlük bilinciyle hareket etmeyi başarmıştır (Lewis, 1971: 29).

4.2. Küba Devrimi

Küba Devrimi, Soğuk Savaşın en yoğun yaşandığı 1950'lerde sosyalizm yanlısı bir grup isyancının ABD kontrolündeki General Fulgencio Batista diktatörlüğüne karşı verdiği meşhur silahlı mücadeledir. Küba halkının diktatörlük rejimine karşı verdiği bu mücadelenin Küba'da da önemli siyasi ve toplumsal etkileri olmuştur. Başta Güney Amerika ve bazı Afrika ülkeleri olmak üzere birçok ülkenin ulusal kurtuluş mücadelesinin gelişimine etki etmiştir. Batista diktatörlüğüne karşı Küba devrimine öncülük eden Fidel Castro'nun bu başarısı, Castro'yu dünya çapında popüler hale getirmiş ve 1968'de gençlik sahnesindeki gençlerin örnek aldığı bir devrim ikonuna dönüştürmüştür (Koca, 2020: 43-44).

4.2.1. Batista'nın Düşüşü (1952-1959)

Yasalar doğrultusunda Küba'da 1 Haziran 1952 yılında genel seçimlerin yapılması planlanmış ve Küba Halk Partisi (Ortodoks), Roberto Agramonte'yi, Birleşik Eylem Partisi, Fulgencio Batista'yı, Küba (Gerçek) Devrimci Partisi ise bir mühendis olan Carlos Hevia'yı, aday olarak göstermiştir. Batista, geçmiş dönemlerde oligarşik çıkarların, emperyalizmin ve militarizmin temsilcisi olması sebebiyle sevilmeyen ve

değişim açısından hiçbir umut vermeyen bir aday olarak görülmüştür (Prevost, 2007: 20). Dolayısıyla ABD açısından General Batista en cazip aday olarak görülmüş, seçimde halkın zafer umudunu kırarak, emperyalizm ve oligarşik yapının düzenini koruyabilecek kişinin sadece Batista olabileceği düşünülmüştür. Böylelikle Batista, başa geçme hırsı ile en gerici askeri kesimlerin, Küba oligarşisinin ve ABD'nin hizmetkârlığını üstlenmiştir. Kazanmak konusunda en ufak bir şansı olmadığını bilen Batista, 10 Mart 1952 sabahı bir askeri darbe gerçekleştirerek iktidara gelmiş ve Küba halkının vahşice yönetileceği bir terör devleti dönemi böylelikle başlamıştır (Khalilov, 2014: 29).

Birçok Kübalı, Batista'nın iktidarı ele geçirmesi konusunda kararsız kalmış, çete şiddetine son verilmesini istemiş ve 1953'te seçim yapılması vaadine inanmıştır. ABD tarafından desteklenen yozlaşmış ve baskıcı bir hükümet, kendi halkını yabancılaştırmış ve ABD'den ayrılan bir Küba kimliğinin ve milliyetçiliğinin büyümesini teşvik etmiştir. Ancak tüm bunlara rağmen Küba'da bir devrim yapmak için fitili yakmak ve tüm bu malzemeleri bir araya getirmek için doğru zamanda doğru yerde bulunan karizmatik bir liderin yani Fidel Castro'nun ortaya çıkmasını gerekli kılmıştır (Staten, 2003: 72). Darbeden birkaç saat sonra, genç avukat Fidel Castro bir manifesto yayınlamıştır. Manifesto, darbe liderlerinin niyet ve amaçlarını açıkça ortaya koymuş ve Küba'da devlet terörünün hüküm süreceği bir döneme girildiği öngörüsünde bulunmuştur. Manifestoda Kübalılar diktatörlüğe karşı mücadeleye çağırılmış ve uyarılmıştır. Manifestoda: *"Bir kez daha bir tiranla karşı karşıyayız; ama Mella ve Guiteras gibi insanlar da ortaya çıkacaktır. Anayurtta baskı var ama bir kez daha özgürlük günü gelecektir"* diye belirtilmiştir (Navarro, 2011: 163).

1952'nin sonlarında ve 1953'ün başlarında ordu içinde Batista'yı devirmeye yönelik birkaç küçük komplo keşfedilmiştir. Batista'ya karşı muhalefet, Havana Üniversitesi'ndeki öğrenciler arasında da ortaya çıkmış ve o dönemde ara sıra ve koordinasyonsuz olmasına rağmen gösteriler ve isyanlar başlamıştır. Medyaya yönelik artan baskı ve sansür nedeniyle birçok öğrenci, Batista'yı iktidardan uzaklaştırmanın tek geçerli yolunun şiddet olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca Batista'yı devirmenin ABD ile çatışmaya yol açacağını da anlamışlardır. Abel Santamaria'nın Havana'daki ofisinde hazırlanan plân, karnaval sırasında 26 Temmuz sabahı erken saatlerde Santiago'daki Moncada Kışlası'na ve Bayamo Kışlası'na saldırmak iken saldırının amacı, Castro'nun gelecekte hareketini silahlandırmasını sağlayacak silahları ele geçirmek ve köklü bir

devrimci faaliyet geleneğine sahip olan Oriente Eyaleti'nde bir halk ayaklanmasını tetiklemek olmuştur (Khalilov, 2014: 31).

Yapılan saldırı başarısız olunca Castro ve arkadaşları yakalanmış ve büyük işkenceler altında bir hapis cezası geçirmişlerdir. Hapishanede bir yıl yedi ay kalan Fidel Castro ve arkadaşları, Batista'nın, halkın güvenini kazanmak için çıkardığı af yasası neticesinde, 15 Mayıs 1955'te serbest bırakılmışlardır. Castro, hapishaneden çıkarken taraftarlarını bir kahraman gibi selamlamış ve daha cezaevinin çıkış kapısında, Küba'da kalıp, mücadelesini burada sürdüreceğini ilan etmiştir (Skierka, 2007: 58). Castro, Bohemia dergisine ve başta La Calle olmak üzere çeşitli gazetelere makaleler yazmış, basına açıklamalarda bulunmuş ve kamusal toplantılara ve radyo programlarına katılmaya çalışmıştır. 12 Haziran 1955'te Fidel başını kendisinin çektiği bir grup devrimci ile birlikte 26 Temmuz Hareketi (M-26-7) adıyla kendi politik örgütünü kurmuştur (Navarro, 2011: 182-183). Hükümete karşı yaptığı manifestolar ve bombalı bir saldırıda yer aldığı gerekçesiyle yakalanmasına karar verilmiştir. Tutuklanacağı haberlerini alan Castro, iltica etmek için Meksika Büyükelçiliğine başvurmuş ve başvurusu kabul edilince Küba'yı terk etmiştir (Coltman, 2005: 115).

Aksilikler, zaman kaybı ve kaynakların tükenmesine rağmen Fidel'in kararlılığı, inancı ve teşkilat kapasitesi sayesinde grup, yeni evler ve kamplar kurulmuştur. Daha fazla silah elde edinilmiş ve yoğun önlemler alınmıştır. 1956 yılı boyunca, Kasım'a kadar, Fidel Meksika'daki bütün hazırlıkları yönetirken, bir yandan da diğer ülkelerdeki sürgünlerle ilgilenmiş ve Küba'da olup bitenleri takip etmiştir. Fidel'in özellikle Küba basınıyla yaptığı mülakatlar ve yazdığı makalelerle ortaya koyduğu siyasi ve ideolojik eserleri etkileyici olmuştur. Bunların büyük çoğunluğu, her zaman bütün olarak olmasa da, popüler Bohemia dergisinde yayınlanmıştır (Khalilov, 2014: 31). Castro, makam ve iltimas peşindeki burjuva partilerinin siyasi entrikalarını kınamış, kendisi ve yoldaşları hakkında başlatılan karalama kampanyasının bütün iddialarını çürütmüş ve o yıl içinde silahlı bir halk ayaklanması başlatma konusundaki kesin kararını yinelemiştir. Batista rejimini destekleyenlere ve tavırlarıyla suç ortağı haline gelenlere karşı acımasız bir dil kullanırken, kendisinin mücadele taktiklerini tam benimsemeseler dahi samimi bir şekilde Batista rejiminin devrilmesini görmek isteyen Kübalılar arasında birliği cesaretlendirmiştir (Navarro, 2011: 193-194).

Küba'daki bazı gruplar tarafından da desteklenen Castro ve seksen iki arkadaşı, Granma adlı küçük bir yata binerek 25 Kasım'da Meksika'dan ayrılmıştır. Öğretim üyeleri ve yöneticiler Havana Üniversitesi'ndeki dersleri iptal ederken, Pais ve 26 Temmuz Hareketi, 30 Kasım'da Oriente Eyaletinde bir ayaklanma başlatmışlardır. Söz konusu ayaklanmalarda çeşitli askeri tesislere saldırılmış, trenler raydan çıkarılmış, elektrik hatları kesilmiş vb. çeşitli sabotaj eylemlerine girişilmiştir. Castro ve takipçileri, 2 Aralık'ta Niquero yakınlarına vardıklarında Oriente'deki ayaklanma Batista'nın güçleri tarafından, bastırılmıştır. Castro ve adamları, 5 Aralık'ta Alegria de Pio'daki bir şeker kamışı tarlasına ulaşmış ve burada Batista'nın birlikleri onları şaşırtmıştır. Pusudan yalnızca Castro ve 11 kişi kaçabilmiş, bazı yerel köylülerin yardımıyla sonraki birkaç gün boyunca yakalanmaktan kurtularak Sierra Maestra dağlarına doğru ilerlemişlerdir (Jorge, 2009: 122).

Castro radio kanalları sayesinde yaptığı hükümet karşıtı bildirimler sayesinde giderek halkın gözünde kahramanlığını pekiştirmeyi başarmış, örgütüne katılımlar artmış ve 1957 yılı boyunca Castro'nun dağlardaki kuvveti büyümeye devam etmiştir (Khalilov, 2014: 55). 1957'nin sonuna gelindiğinde ABD büyükelçisi Earl Smith ve Amerikan iş dünyası siyasi krizin sona ermesini istemişlerdir. Katolik Kilisesi, ulusal birlik hükümetinin kurulması çağrısında bulunmuş, fakat Castro'nun Mart 1958'de isyancıları ikinci bir cephe kurmak üzere Oriente'nin kuzey kıyısındaki Sierra de Cristal'e götürmesiyle savaş daha da genişlemiştir. William Wieland, Roy Rubottom ve Robert Murphy dâhil olmak üzere ABD Dışişleri Bakanlığı'nın birkaç etkili üyesi, Batista'yı desteklememiş ve onun baskıcı rejimine ABD silahlarının sağlanmasından rahatsızlık duymuşlardır. 13 Mart 1958'de ABD, Küba'ya silah sevkiyatını askıya alarak silah ambargosu uygulamıştır. Pek çok Kübalı bunu ABD politikasındaki bir değişiklik olarak görmüş ve bu durum Batista hükümetinin ve silahlı kuvvetlerin moralini açıkça etkilemiştir (Staten, 2003: 79).

Batista daha sonra Mayıs ayında Castro'nun gerillalarına karşı büyük bir saldırı başlatmıştır. Deniz birimleri dağları bombalarken, uçaklar da gerilla faaliyeti olduğundan şüphelenilen bölgeleri bombalamıştır. Ancak Batista'nın saldırısı ağustos ayına gelindiğinde başarısız olmuştur. Castro 443 mahkûmu yakalayıp Uluslararası Kızılhaç'a teslim etmiş ve Batista'nın askerlerinden ihtiyaç duyulan mühimmat, silah ve tanklar da alınmıştır. Ekim ve Kasım aylarında Guevara ve Camilo Cienfuegos, Las Villas'ta ek

gerilla cepheleri kurmuşlardır. Katolik Kilisesi, iş dünyası ve diğerlerinin Batista'ya barışçıl bir çözüm bulması için baskı yapmasıyla mücadelenin sonu yaklaşmıştır. Kasım ayında yapılan seçimlerde kendini Batista'nın halefi olarak atayan Andre'den Rivero Agüero'nun hileli seçimler yoluyla kazandığı zafer neticesinde Kübalıların çoğu, Batista hükümetine yalnızca şiddetin son verebileceği sonucuna varmışlardır (Navarro, 2011: 202).

Gerillalar, Batista'nın morali bozulan birliklerine karşı birbiri ardına askeri zaferler kazanırken olaylar hızla ilerlemiş ve Castro Santiago'yu kuşatmaya başlamıştır. 28 Aralık'ta Guevara, Santa Clara'ya doğru ilerlerken Batista'nın birliklerinden oluşan bir trenin tamamını ele geçirmiş ve Santa Clara 30 Aralık'ta düşmüştür. 31 Aralık akşamı Batista'ya Santiago'nun Castro ve gerillalarının eline geçmek üzere olduğu söylenmiştir. 1 Ocak 1959'da Batista ve en yakın arkadaşları Dominik Cumhuriyeti'ne kaçmış, o günün akşamı Castro Santiago'ya girmiş ve genel grev çağrısında bulunmuştur. Ertesi gün Guevara ve Cienfuegos Havana'ya girmiş ve Castro'nun adanın üzerinden Havana'ya doğru yapacağı muzaffer geçit töreni için sahne hazırlanarak Küba tarihinde yeni bir sayfanın açılması sağlanmıştır (Staten, 2003: 79).

4.2.2. 1959'dan 1970'e Devrim ve Soğuk Savaş

Büyük devrimci gruplar (26 Temmuz Hareketi, isyancı ordu ve Sivil Direniş (kentsel yeraltı)) liderlik için Castro'yu benimserlerken, Ocak 1959'da Castro günün adamı olmuştur. Orta sınıf reformcular, Halkçı Sosyalist Parti (Partido Socialista Popular; PSP), sanayiciler ve şeker dışı tarım çıkarları da Castro'ya yönelmişlerdir. Küba halkının Castro'ya olan hayranlığı ve muazzam halk desteği, Castro'ya ekonomiyi radikalleştirme ve adadaki güçlü ekonomik çıkarlara, özellikle de şeker endüstrisine ve büyük ABD şirketlerine meydan okuma gücü vermiştir. Her ne kadar yeni hükümet içinde devrime yön verme mücadelesi olsa da, Castro'nun sürece hâkim olacağı herkes için açık bir görüş olmuştur. Manuel Urrutia, Ocak 1959'da Küba'nın sembolik başkanı olmuşken, ulusal, eyalet ve kentsel yönetimlerdeki eski Fulgencio Batista destekçilerinin tümü görevden alınmıştır (Grineviç, 1995: 194). Batista'nın askeri ve sivil liderlerinin çoğuna halka açık gösteri duruşmaları yapılmış, yüzlerce kişi idam edilmiş ve hükümet onların mallarına el koymuştur. 7 Şubat'ta, temelde tüm siyasi yetkiyi kabineye veren Cumhuriyet Temel Kanunu çıkarılmıştır. Bir hafta içinde Başbakan Miro Cardona, Castro lehine istifa

etmiştir. Kabine komünistlerden, komünist olmayanlardan, reformculardan ve devrimcilerden oluşmaktaydı. Başlangıçtaki hedefleri ekonomiyi çeşitlendirmek, Küba'daki yaygın ABD varlığını ve etkisini zayıflatmak ve adadaki muazzam ekonomik eşitsizliği azaltmak olmuştur. Castro yapılacak devrimle, geçmişten radikal bir kopuş sözü vermiş, ancak yeni hükümetin ilk reform programı radikal olmamıştır. Çünkü tarım reformu, sanayileşme ve istihdamın genişletilmesi gibi yapılanma hareketleri çoğunlukla 1940'larda önerilmiş yapılanma hareketleri olarak güncellenmiştir. Kabinedeki ılımlılar ve komünist olmayanlar, örneğin Columbia Üniversitesi mezunu Felipe Pazos ve Utah Üniversitesi mezunu Manuel Ray, reformların tasarlanmasında önemli bir rol oynamışlardır (Hugh, 1971: 1201). İlk reformların kabul edilmesiyle birlikte Castro'ya ve isyancı orduya verilen halk desteği artmıştır. Ocak ayından Nisan ayına kadar hemen hemen her iş sözleşmesi yeniden müzakere edilmiştir. Mart ayında kiralar yüzde 30 ila 50 oranında düşürülmüş, ancak ayda 150 pesodan az kira geliri kazanan ev sahipleri kapsam dışı bırakılmıştır. Kentsel bölgelerde boş arsa sahibi olan herkes, onu ya devlete (Ulusal Tasarruf ve Konut Enstitüsü) ya da ev inşa etmek isteyen herkese satmak zorunda kalmıştır. Aynı ay Castro, Pinar del Río'da araziyi bizzat köylülere devrettiği büyük bir arazi dağıtım projesine başlarken, yerel sanayiye yabancı rekabetten korumak için de tarifeler artırılmıştır (Staten, 2003: 91).

17 Mayıs 1959'da kabine Birinci Tarım Reformu Yasasını kabul etmiş, Kanun esas olarak 1940 anayasasının 90. Maddesine dayandırılmış ve Ulusal Tarım Reformu Enstitüsü'nü (Instituto Nacional de Reforma Agraria; INRA) oluşturulmuştur. Arazi varlıklarına 1000 dönümlük bir sınır koyulmuş, sınırın ötesindeki tüm araziler hükümete ait olmuş ve INRA tarafından kontrol edilmiştir. Kamulaştırılan araziler ya INRA tarafından işletilmek üzere kooperatiflere dönüştürüldü ya da bazı araziler kişilere dağıtılmıştır. Kamulaştırılan arazide ilk hak sahipleri ortakçılar ve kiracılar olurken, sahiplerin zararları, yüzde 4,5 faizli yirmi yıllık devlet tahvili ile ödenmiştir. Bu arazi sınırı, verimi ulusal ortalamanın yüzde 50'sinden fazla olan büyükbaş hayvan çiftlikleri ile şeker ve pirinç tarlaları için geçerlilik kazanmamıştır. Bu durumlarda arazi sahipliği sınırı 3333 dönüm olarak belirlenmiş, dolayısıyla yasa, Küba'daki tüm çiftliklerin, plantasyonların veya çiftliklerin yalnızca yaklaşık yüzde 10'u için geçerli olmuştur (Taibo, 2008: 316).

Hükümetin ulusal çıkarlara uygun olduğunu düşünmesi halinde, yabancı şirketler de bu sınırdan daha fazla araziye sahip olabilmekteydi. Şeker fabrikası sahipleri, hisselerinin tamamı kayıtlı olmadığı ve Kübalılara ait olmadığı sürece şeker tarlalarını artık yönetememişlerdir. Arazi yalnızca Kübalılar tarafından satın alınabilmektedir. Kamulaştırmaların çoğunu gerçekleştiren isyancı ordusu, INRA ve Ulusal Şeker İşçileri Federasyonu (Federaci'on Nacional de Trabajadores Azucareros), devrimci hükümet yönetimi altında kırsal işçilerin çıkarlarını destekleyen ve koruyan temel kurumlar haline gelmiştir. Vergi politikaları, yabancı yatırımlar ve öncelikle ABD yatırımları karşısında Küba'yı, ekonominin şeker sektörleri karşısında şeker dışı sektörü, büyük işletmeler karşısında küçük işletmeleri ve Havana üzerindeki eyaletleri destekleyecek şekilde değiştirilmiştir. İthal edilen tüm lüks ürünlere yüzde 30 ila 100 oranında değer esaslı ek ücretler uygulanmış, daha küçük şeker fabrikalarına ve pirinç yetiştiricilerine daha büyük ihracat kotaları getirilmiştir. Batista döneminin muazzam yolsuzluklarına bir tepki olarak hükümetten hırsızlık yapmak ölümcül bir suç haline gelmiş, yaygın sinüs sistemi artık sona ermiş, fuhuş, kumar ve Küba'nın geleneksel horoz dövüşü uygulaması bile yasa dışı ilan edilmiştir (Khalilov, 2014: 105).

ABD ile ilişkiler oldukça hızlı bir şekilde bozulmaya başlamış, ABD hükümeti, Batista destekçilerinin yargısız yargılamalarına, infazlarına büyük ölçüde yerleşik yasal garantilerin ve yasal sürecin bulunmaması nedeniyle karşı çıkarken. ABD şirketleri de ücret artışlarına, emek ve toprak reformlarına karşı çıkmışlardır. Bu direniş ABD'ye karşı kamuoyunu alevlendirmiş, Mart 1959'da ABD'ye ait Küba Telefon Şirketine el konulması bir meydan okuma sembolü haline gelmiştir. Mayıs ayındaki tarım reformları ABD'nin Castro ve devrimine yönelik şüphelerinin artmasına katkıda bulunmuş, bu durum, ABD'nin daha fazla muhalefetine yol açmış, çünkü birçok güçlü ABD çıkarıcısı, Küba hükümetine toprak kaptırması ve yeterli tazminat almadıklarını savunmuşlardır (Staten, 2003: 92).

Castro Nisan ayında ABD'yi ziyaret etmiş ve Küba'nın ekonomik yardıma ihtiyacı olmasına rağmen yardım istememiştir. Çünkü Castro, devrimci ilkelerini bir kenara bırakan, boyun eğen ve ABD'ye bağımlı hale gelen bir başka Kübalı lider olmak istememiştir. Bu ziyaretin ardından Başkan Yardımcısı Richard Nixon, Dışişleri Bakanlığı ve Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA), ABD'nin Küba ile dostane ilişkiler kuramayacağı sonucuna varmış ve devrimci hükümeti devirme çabalarının desteklenip

geliştirilmesi gerektiğini anlamışlardır. Sonraki yıl, Castro ve onun isyancı ordusu karşı-devrimci gruplarla ve Güney Florida'daki hava üslerini kullanarak suikast girişimlerine girişen, karşı-devrimci gruplara silah sağlayan, mahsulleri yakan, şeker fabrikalarını bombalayan ve Küba'ya giden gemilere saldıran Miami merkezli Kübalı sürgünlerle savaşmak zorunda kalmışlardır. ABD'nin bu grupları reddetme ve faaliyetlerini engellemedeki başarısızlığı, Castro'nun ABD'nin bu eylemlerde suç ortaklığını iddia etmesi için yeterli bir kanıt olmuştur. CIA, beş yıl içinde Castro'ya suikast düzenlemek için tasarlanmış en az sekiz farklı plan geliştirmiştir.

Küba'daki tarım reformlarına karşı çeşitli gruplar arasında muhalefet ortaya çıkarken, şeker fabrikası sahipleri ve büyükbaş hayvan yetiştiricileri, tarım reformu yasasına karşı bir medya kampanyası başlatmışlardır. Medya kampanyasında karpuz görseli kullanılarak, ne kadar derin keserseniz (Küba hükümeti) o kadar kırmızı (komünist) olacak fikri empoze edilmeye çalışılmıştır. Şeker fabrikası sahipleri, şeker kamışı yetiştiricileri, pirinç tarlası sahipleri ve sanayiciler, işçilerin ücret artışlarına karşı çıkmışlardır. Sendika temsilcileriyle görüşmeyi reddetmek, sendikaların yasallığını sorgulamak, çalışan sayısını azaltmak, işçilerin krediye erişimini sınırlamak ve lokavta başvurmak, işçilerin talep ettiği ücret artışlarına karşı mücadelede kullanılan taktikler olmuştur. Çalışma Bakanlığı, 1959'un başlarında 5.000'den fazla işçi yönetimi anlaşmazlığına arabuluculuk yapmış, bu arabuluculuklar, genellikle işçilerin talepleri lehine sonuçlanmış ve ücret artışları, 1959'da ortalama yüzde 14,3 olmuştur (Pe'rez-Stable, 1999: 68).

Soğuk Savaş sırasında devrimci Küba'nın hayatta kalması, Sovyetler Birliği ile daha yakın bağların geliştirilmesini gerektirmiştir. Şubat 1960'ta Sovyet başbakan yardımcısı Anastas Mikoyan'ın gelişi, ABD'deki birçok kişinin Küba devriminin açıkça komünist olduğu yönündeki şüphelerini doğrulamıştır. Sovyetler Birliği ve Küba, Küba'nın Sovyet ham petrolü karşılığında yılda 1 milyon ton şeker dağıtacağı beş yıllık bir ticaret anlaşması imzalamış ve Sovyetler, endüstriyel ekipman satın alabilmesi için Küba'ya 100 milyon dolar kredi vermiştir. 4 Mart 1960'da Fransa'dan alınan silahlarla dolu La Courbre gemisi Havana Limanı'nda patlamış, Castro, CIA'yı suçlamıştır. Castro o gün meydan okuyan bir Amerikan karşıtı konuşma yaparak konuşmasını devrimin en önemli sloganı haline gelecek olan “patria o muerte!” (“vatan ya da ölüm”) cümlesiyle

ile bitirmiştir. İki hafta sonra Başkan Dwight Eisenhower, Castro hükümetini devirmek için tasarlanmış gizli bir operasyonun geliştirilmesini onaylamıştır (Coltman, 2005: 195).

Eisenhower yönetimi, Guatemala'daki 400 ila 500 Kübalı sürgüne gerilla savaşı eğitimi sağlamak için 13 milyon dolar ayırmış, ABD, Eylül ayında Amerikan Devletleri Örgütü'ne (OAS) Küba'yı azarlaması için baskı yapmış ve bu durumlar karşısında Küba, Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ile bağlarını güçlendirmiştir. Sonraki ay Küba hükümeti tüm sanayi ve ticareti kamulaştırmış ve ABD, Küba'ya ihracata ambargo uyguladığını duyurmuştur. Aralık ayında Çin 1 milyon ton Küba şekerini almayı kabul ederken, Sovyetler Birliği ertesi yıl 2,7 milyon ton almayı kabul etmiş ve Sovyet lideri Nikita Kruşçev, Küba'yı "kışkırtılmamış saldırılara" karşı koruma isteğini dile getirmiştir. Küba ekonomisi 1959 ve 1960'ta oldukça iyi performans göstermiş şeker üretimi sayesinde 1960'ın sonunda ticaret fazlası ortaya çıkmış ve 1960 ortalarında milli gelirin yüzde 15'i mülk sahiplerinden ücretlilere aktararak servet yeniden dağıtılmıştır (Khalilov, 2014: 129; Taibo, 2008: 358).

Nisan 1961'deki Domuzlar Körfezi istilasası (Playa Giro'n), Küba devriminin ilk yıllarındaki en önemli olayı temsil etmiş, bu olay, Castro'nun gücünü pekiştirmesine ve adadaki neredeyse tüm muhalefeti ortadan kaldırmasına olanak sağlamıştır. Bu, Castro'ya ve Küba halkına, ABD'nin nihai hedefinin Küba devrimini yok etmek olduğunu kanıtlamıştır. Ayrıca bu durum, isteksiz Sovyetler Birliği'ni, Küba ile bir ilişki kurmanın çok faydalı olabileceği ve çok az risk içerebileceği konusunda ikna etmiş ve sonunda Küba topraklarına nükleer füzelerin yerleştirilmesi karar verilmiştir (Suchlicki, 1986: 165).

Kübalılar talep etmese de Sovyetler, Ekim 1962'de Küba'ya orta menzilli nükleer füzeler yerleştirmeye başlamış, Kübalılar, Küba'ya füze yerleştireceklerini dünyaya duyurmaları konusunda onları teşvik etmiş, ancak Sovyetler, bunları gizlice yerleştirmeye karar vermiştir. Füzelerin bulunmasının ardından ABD, ada çevresinde bir deniz ablukası (ABD buna karantina olarak adlandırdı çünkü abluka uluslararası hukuka göre bir savaş eylemidir) uygulamıştır. Kübalılar tamamen bir ABD işgali ve hava saldırısı beklemiş, başlangıçtaki çatışmaları kaybedip dağlara çekilerek ABD'ye karşı uzun süreli bir gerilla savaşı başlatmayı ummuşlardır. Ölümüne savaşmaya hazırlanmış ve Sovyet askerlerinin onlarla birlikte savaşıp öleceğini düşünmüşlerdir. ABD'nin Küba'ya karşı nükleer silah kullanması veya adayı ele geçirmek üzere olması halinde Sovyetlerin, nükleer silahları

ABD'ye karşı kullanacağı beklentisi içerisinde olmuşlardır (Ekmen, 2021: 96). Ancak Kennedy ile Kruşçev arasında, ABD'nin adayı işgal etmeme taahhüdü karşılığında füzelerin Küba'dan kaldırılmasına ilişkin anlaşma Kübalıları şaşkına çevirmiş ve bu durum, Kübalıları küçük düşürmüştür. Kübalılar, Sovyetler tarafından ihanete uğradıklarını hissetmiş, ancak füzelerin kaldırılmasını durdurmak için yapabilecekleri hiçbir olmadığını da anlamışlardır. Sovyetler ile Küba arasındaki ilişkiler, Sovyetlerin Çekoslovakya'yı işgal etmesiyle Ağustos 1968'e kadar gergin geçmiştir (Staten, 2003: 100).

Ağustos 1968'de Sovyetler Birliği Çekoslovakya'yı işgal etmiş ve liberalleşme girişimlerini bastırmıştır. Castro, iki ülke arasında daha yakın ve daha işbirlikçi bir ilişki yaratmak amacıyla Sovyet işgalini desteklediğini söylemiş ve Sovyetler Birliği ile daha fazla dayanışma göstermeye başlamıştır. Castro, 1969'da Sovyetler Birliği'nde düzenlenen Dünya Komünist Partiler Konferansı'na Kübalı bir temsilcinin gözlemci olarak katılmasına izin vermiştir. Konferansın amacı, Çinli Komünistlere karşı dayanışmayı göstermek olmuştur. Üst düzey Sovyet yetkilileri, Küba'yı ziyaret ederken, Sovyet donanması, Küba limanlarına uğramaya başlamıştır. Castro ve kardeşi Rau'l, Sovyetler Birliği'ni ve Doğu Avrupa'yı uzun süre ziyaret etmişlerdir. 1967 ve 1968'deki zayıf şeker hasadı Küba'nın Sovyet ekonomik yardımına olan ihtiyacını artırmış yalnız Sovyetler Birliği, Ocak 1968'de petrol sevkiyatında gecikme olduğunu duyurmuştur. Adanın petrole ihtiyacı duyması, Kübalılara Sovyetler Birliği'ne olan bağımlılıklarını hatırlatmış ve Nixon'un 1968'deki başkanlık seçimi de Castro'nun Sovyetler Birliği ile daha yakın, daha işbirlikçi bir ilişkiye girmesine yol açmıştır. Bu faktörler, 1970'teki başarısız ekonomik stratejiyle birleştiğinde, Küba'nın hem iç hem de dış politikasında değişime zemin hazırlamıştır (Pe'rez-Stable, 1999: 116).

4.2.3. 1970'lerde Ekonomik Değişim

Radikal deneyin başarısızlığa uğraması ve Sovyetler Birliği ile daha yakın ilişkilere geçilmesinin ardından, devrimci sosyalist toplumda gündelik yaşamın gerçekleri ortaya çıkmış, Küba, daha pragmatik bir kalkınma stratejisine yönelmek zorunda kalmıştır. 1970'den 1980'lerin ortalarına kadar Küba devrimi, Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'dakine biraz daha yakın, daha kurumsallaşmış bir sosyalizm modelini benimsemeye yönelmiştir. Ancak Castro yönetimindeki Küba'nın bu modeli asla taklit

edememiş, Küba Komünist Partisi'nin (Partido Comunista de Cuba; PCC) toplumdaki rolünü kurumsallaştırma veya resmileştirme girişimi, asla tamamlanamamıştır (Keen ve Haynes, 2000: 448).

Küba ekonomisi, Sovyet modeline göre çok daha âdemi merkezîyetçi olmuş ve Castro artık işçilerin, radikal deneyi karakterize eden ahlaki, idealist ve devrimci teşviklere ek olarak üretimi artırmak için maddî teşviklere de sahip olması gerektiğini vurgulamıştır. Şekerin ekonomisine hâkim olmaya devam etmesiyle Küba, kamyon, kimyasal gübre, böcek ilacı, makine, yakıt (petrol) ve gıda gibi gerekli ithalatlarda Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'ne oldukça bağımlı hale gelmiştir (Staten, 2003: 109).

Castro, 26 Temmuz 1970'te 10 milyon tonluk hasadın başarısız olduğunu duyurmuş ve bunun sorumluluğunu kişisel olarak üstlenmiştir. Küba'nın ithalatını ve borçlarını ödeyebilmesi için işçi verimliliğinin artırılması, hükümet harcamalarının azaltılması ve hükümet gelirlerinin (özellikle uluslararası kabul görmüş para birimlerinde) artırılması gerektiği öngörülmüş, hükümet, ülkenin ekonomik stratejisinde bir dizi değişiklik uygulamıştır. Düşük işçi verimliliği, devamsızlık ve ayak sürüme, artan üretime, kotaların karşılanmasına ve fazla mesaiye dayalı olarak daha fazla maddî teşvik (ücretler ve ikramiyeler) sağlanarak düzeltmelerin yapılması plânlanmıştır. Hükümet, işçileri daha üretken olmaya teşvik etmek amacıyla tüketim mallarının (televizyon ve buzdolabı) bulunabilirliğini arttırmış, devlet tarafından işletilen işletmelerde piyasayla ilgili reformlar uygulamaya konulmuştur. İşçileri işe alma ve işten çıkarma, kârlarının bir kısmını ödenmemiş işçilere ikramiye ödemek için kullanma, adadaki özel sektörden girdi satın alma ve parça parça işçi çalıştırma konusunda onlara daha fazla yetki verilmiştir (Eckstein, 1994: 45).

Çiftçi pazarlarına izin verilmiş, böylece kooperatif ve özel çiftçiler, fazla ürünlerini arz ve üretime dayalı fiyatlarla yerel olarak satabilmişlerdir. Devlet ayrıca arz ve talep esasına göre yerel olarak mal satmaya başlamıştır. Yoksullar için bir sosyal güvenlik ağı sağlamak amacıyla karneye bağlanmış malların sübvansiyonlu fiyatlarla satıldığı devlet mağazaları hâlâ muhafaza edilmektedir. Serbest meslek sahibi bireyler, marangozluk, sıhhi tesisat, cihaz ve oto tamiri ve konut inşaatı gibi belirli hizmetleri sağlayabilmişlerdir (Ağdemir, 2015: 109). Castro, artan konut taleplerini karşılamak için 1970'lerin başında mini tugay sistemini oluşturmuş ve her mini tugayı iş taahhütlerinden muaf tutulan yaklaşık otuz beş işçiden meydana gelmiştir. Bu işçiler, sadece bireyler için

prefabrik evler inşa etmekle kalmamış, aynı zamanda kreşler, okullar ve tıbbi klinikler gibi toplumsal projeler de inşa etmişlerdir. Bu mini tugaylara işçi sağlayan iş merkezleri veya işletmeler, inşa edilen evlerin yüzde 40'ını kontrol etmiş ve bunları “sosyal sorumluluk ve liyakat” esasına göre dağıtmışlardır. Ailenin gelir düzeyi, bu birimler için ödenecek maliyeti veya kirayı belirlemiştir. Programda, bu konut birimlerinin ailelerin değişen ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde değiştirilmesinin zor olması ve bu evlerin nerede inşa edileceğinin ulusal hükümet tarafından kontrol edilmesi de dâhil olmak üzere pek çok sorun ortaya çıkmıştır. Ancak tüm Latin ülkelerinde konut konusunda devlet tarafından finanse edilen ilk proaktif yaklaşımın temsil ediliyor olması programın önemli olduğunu göstermiştir (Staten, 2003: 110).

Castro, 1972’de Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği’nin ticaret bloğu olan Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi’ne (Comecon) katılarak Küba’nın ticari bağlarını genişletmiş, ayrıca Batı’daki ülkelerle daha fazla ticaret yapmaya başlamıştır. 5 Ekonomik üretim çarpıcı biçimde artmış, 1971 ile 1975 arasında sanayi üretiminin değeri yüzde 35’e çıkarken, ekonomi, 1966 ile 1970 arasındaki yüzde 3,9’a kıyasla yıllık yüzde 10 ila 14 oranında büyümüştür (Keen ve Haynes, 2000: 448). Batı ülkeleri ile şeker ticaretinden elde edilen döviz kazancı (uluslararası kabul edilen para birimi) 1975’te neredeyse 720 milyon dolara ulaşmıştır (Eckstein, 1994: 52). Küba bu dönemde Batılı bankalardan borçlanmaya başlamış, Sovyetler Birliği’nin tercihli ticaret politikalarından da yararlanmış. Sovyetler Birliği, Küba’nın şekerini dünya piyasa fiyatlarının üzerinde satın almaya devam etmiş ve Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü’nün sağladığı fiyattan daha düşük bir fiyata Küba’ya petrol sağlamıştır. Bu durum, Küba’nın 1970’lerin başlarında ABD ve Batı Avrupa ülkeleri için ciddi ekonomik sorunlara neden olan petrol şoklarından korunmasına yardımcı olmuştur. Olumsuz tarafı ise bu ilişkinin, Küba ekonomisinin çeşitlendirilmesi açısından caydırıcı bir rol oynaması olmuştur. Şeker, Sovyetler Birliği’nin sunduğu kârlı fiyat nedeniyle Küba ekonomisinin temel dayanağı olmaya devam etmiş, Sovyetler Birliği ayrıca Küba’ya düşük faizli, uzun vadeli krediler sağlamış ve acil borçlarının ödenmesinde erteleme imkânı sunmuştur (Staten, 2003: 111).

Ekonomideki muazzam büyüme çoğu Kübalının daha iyi bir yaşama dair beklentilerinin artmasına neden olmuş, ancak 1977’ye gelindiğinde dünya pazarında şekerin pound başına fiyatı dramatik bir şekilde 8 sente düşmüş ve Küba ekonomisinin büyümesi önemli ölçüde yavaşlamıştır. Küba’nın şekerden daha az gelir elde etmesi ve

Batı ülkelerine olan borçlarının artması nedeniyle Castro, Batılı ülkelere yapılan ithalatın azaltılmasını da içeren kemer sıkma tedbirleri uygulamak zorunda kalmıştır (Yiğit, Güner ve Subaşı, 2007: 8). Comecon ülkeleriyle olan olumlu ticari ilişkiler, Küba'ya şeker fiyatlarındaki düşüşe karşı bir miktar koruma sağlamıştır. Sovyetler Birliği ve Comecon ülkelerinin Küba'dan yalnızca birkaç ürün satın alması ve dünya pazarından daha yüksek fiyatlar ödemeye devam etmesi, adanın ekonomisini çeşitlendirmek ve ithalata bağımlılığını azaltmak için tasarlanmış politikalar uygulamak yerine şekere bağımlı olmaya devam etmesine neden olmuştur. Ekonomideki yavaşlamayla birlikte kentsel alanlarda mini tugay programıyla inşa edilen evlerin sayısı keskin bir şekilde azalmış, ekonomiye dair memnuniyetsizlikler artarken, hükümet, sübvansiyonlu mallardan oluşan ekonomik güvenlik ağını herkese sağlayarak yoksullara yönelik taahhüdünü sürdürmüştür (Prevost, 2007: 27).

4.2.4. 1970'lerde Küba'nın Kurumsallaşma Süreci

Castro, hükümetin yetki sınırlarını daha net çizerek devrimi kurumsallaştırmaya çalışmıştır. PCC siyasi kararlar almış, devlet politikalarını yönetmiş ve Küba İşçi Konfederasyonu (Confederacion de Trabajadores de Cuba; CTC) gibi kitle örgütleri halkın katılımını sağlamıştır. Küba'nın ilk sosyalist anayasası 1975'teki Birinci PCC Kongresi'nde kabul edilmiş ve referandumla onaylanmıştır. Seçilen belediye meclislerinin bölgesel meclislere ve Ulusal Meclise üye seçtiği Halk İktidarı sistemini yaratmıştır. Belediye meclislerine çöp, okul, sokak bakımı, klinikler, bakkallar, tiyatrolar ve küçük sanayiler gibi çeşitli yerel hizmetlere ilişkin politikaları denetleme yetkisi verilmiştir. Akademisyen William Leogrande'a göre belediye meclisleri bu konularda halkın katılımına izin verme konusunda oldukça başarılı olmuştur. Bölgesel ve ulusal meclislerin gücü sınırlı kalmış ve çoğunlukla PCC Siyasi Bürosu bünyesinde hâlihazırda alınmış olan önemli kararlara bir onay damgası haline gelmiştir (Staten, 2003: 111).

1960'larda işlemeyen PCC liderlik organları (Siyasi Büro, Sekreterlik ve Merkez Komite) düzenli olarak toplanmaya başlamıştır. 1960'larda esas olarak ordu ve İçişleri Bakanlığı üyelerinden oluşan Merkez Komite, Küba toplumunun çoğu kesimini temsil etmeye başlamıştır. PCC'nin üye sayısı 1969'da 55.000 iken, Küba'nın Birinci PCC Kongresi'nin yapıldığı 1975'te 211.642 kişi olmuştur. Komünist Gençlik, parti üyeliğine

giden başlıca yol haline gelmiş ve 1980’de üye sayısı 434.943’e ulaşmıştır (Pe´rez-Stable, 1999: 146).

CTC periyodik toplantılar düzenlemiş, yerel sendikaların sayısında bir artış olmuş ve 1970’ler boyunca gizli oylamanın kullanıldığı seçimler yoluyla yerel sendika liderliklerinde büyük bir değişim yaşanmıştır. Daha fazla işçinin sendikalara katılmasını teşvik etmek amacıyla ekonomi yönetim kurullarında temsil edilmeler gerçekleştirilmiş, yerel üretim hedeflerinin geliştirilmesine ve sağlık ile güvenlik konularının ele alınmasına yardımcı olmuşlardır. İşçi üretimini artırmak sendikaların öncelikli hedefi olarak görülmüş, maddi teşvikler (zamlar ve ikramiyeler) artan üretime ve üretilen malların kalitesine bağlı olmuş, sendikalar, PCC ve Halkın İktidar sisteminin karar alma süreçlerinde sürekli temsil edilmiştir. Küba Kadınları Federasyonu (Federacı’on de Mujeres Cubanas; FMC) 1974 ve 1980’de kongreler düzenlemiş, 1975’te Castro, PCC, Halk Gücü sistemi ve Komünist Parti’deki kadınların sayısını artırmak için tasarlanmış bir olumlu ayrımcılık politikası başlatmıştır. 1970’lerin sonuna gelindiğinde bu kurumların her kademesindeki üyelik artışı gerçekleşmiş, kadınların işgücündeki payı artmış, ancak yönetim pozisyonlarına ulaşmada yine de ayrımcılığa maruz kalmışlardır (Erisman, 1985: 73).

1970’lerin ortalarından sonuna kadar Küba’nın uluslararası politikada bir güç olarak yükselişine çeşitli faktörler katkıda bulunmuştur. On yılın ilk yarısı boyunca Küba’nın Devrimci Silahlı Kuvvetleri (Fuerzas Armadas Revolucionarias; FAR) büyük değişikliklere uğramıştır. 1960’larda aktif askeri personelin çoğu, tarım işçisinden oluşmaktaydı ve eğitim açısından yetersiz oldukları görülmüştür. Küba ordusu uzmanı Richard Millett’e göre, hükümete olan bu maliyetleri azaltmak amacıyla, FAR’ın aktif askeri personelinin sayısı 1970’te 230.000 iken, 1975’te bu oran 117.000’e düşürülmüş ve büyük ölçüde Sovyetler Birliği’nin etkisiyle önemli ölçüde geliştirilmiştir. Adanın ABD öncülüğünde işgal edilmesi tehdidi, Vietnam Savaşı’nın sona ermesiyle ve Sovyetler Birliği ile ABD arasında yumuşamanın gelmesiyle FAR’ın misyonu çok daha enternasyonalist bir hale gelmiştir (Staten, 2003: 113).

Küba’nın Latin Amerika’daki izolasyonu da sona ermiş, Meksika, Castro’yla ilişkisini hiçbir zaman kesmemiş ve diğer sekiz Latin Amerika ülkesi, 1972 ile 1975 yılları arasında diplomatik bağlarını yeniden kurmuşlardır (Yılmaz, 2021: 55). Amerika Devletleri Örgütü, 1975’te Küba’ya yönelik yaptırımların kaldırılması yönünde oy

kullanmıştır. 1975'in sonlarında Küba birlikleri, Afrika'daki Portekiz imparatorluğunun çökmeye başlamasıyla başlayan Angola iç savaşına müdahale etmiştir. Küba birlikleri, Angola'nın Kurtuluşu için Halk Hareketi'ni desteklemiş, Güney Afrika ve ABD destekli grupların yenilgiye uğratılmasında belirleyici olmuştur. Mengistu Haile Mariam'ın Etiyopya hükümetini destekleyen Küba birlikleri, 1977'de Somali'nin bu ülkeyi işgalini bitirmede kararlı olduklarını kanıtlamış ve neredeyse her beş Kübalı askerden biri 1978'de çoğu Afrika'da olmak üzere yurt dışında görev yapmıştır (Erisman, 1985: 73).

Temmuz 1979'da, Castro'nun Latin Amerika'da ikinci bir devrim vizyonu, Sandinista'nın Nikaragua'da ABD destekli Somoza diktatörlüğüne karşı kazandığı zaferle nihayet gerçekleşmiştir. Küba'nın Anastasio Somoza ile mücadeleleri sırasında Sandinistalara verdiği destek, Afrika'daki çabalarıyla karşılaştırıldığında çok az görülmüş ve Castro, yeni Sandinista hükümetine ABD ile çatışmalardan kaçınmasını ve ticari ortaklarını çeşitlendirmesini tavsiye etmiştir. Küba'nın devriminin ilk birkaç yılında maruz kaldığı vasıflı ve profesyonel insanların kitlesel göçünü önlemek için ekonomik politika değişikliklerini çok yavaş yapması yönünde çağrıda bulunmuştur. Aynı yılın Eylül ayında Havana'da Altıncı Bağlantısızlar Zirvesi düzenlenmiş ve Küba, Nihai Bildiri'nin Amerikan karşıtı tonunun geliştirilmesinde birincil liderlik rolünü üstlenmiştir. Küba, 1970'lerin sonlarında küresel siyasi nüfuz açısından gücünün zirvesinde olmuş ve FAR, gelişmekte olan dünyada önemli bir askeri güç haline gelmiştir (Guzman, 2011: 41-42).

Bu dönemin Küba enternasyonalizminin Batılı ülkelerde pek dikkate alınmayan başka bir bileşeni daha mevcut olmuştur. Bu bileşen, binlerce Kübalı doktor, öğretmen, inşaat işçisi, ziraat uzmanı ve diğer kalkınma projesi uzmanlarını (sulama, madencilik, balıkçılık, büyükbaş hayvan yetiştirme ve şeker üretiminde) Afrika'ya ve gelişmekte olan dünyanın diğer bölgelerine göndermek olmuştur. 1978'de Küba'nın yurt dışında 12.000'den fazla ekonomik ve teknik yardım uzmanı mevcutken, bu sayı, 1979'da 14.000'den fazla olmuştur. Bu faaliyetler Küba'ya dünyanın gelişmekte olan ülkeleri arasında, özellikle Afrika'dakiler arasında büyük bir prestij ve saygı kazandırmıştır (Staten, 2003: 113).

4.2.5. 1970'lerde Küba, ABD ve SSCB

Ağustos 1970'te bir ABD keşif uçağı, güney kıyı kenti Cienfuegos'ta bir Sovyet denizaltı üssünün inşasını fotoğraflamış ve Başkan Richard Nixon, bunu Batı

Yarımküre’de saldırı silah sistemlerinin kullanılmasını yasaklayan füze krizi anlaşmasının ihlali olarak görmüştür. Kübalılar, bir kez daha bu konuda çok az söz hakkı olmasına rağmen, inşaatın durdurulması için Sovyetler Birliği ile başarılı bir şekilde pazarlık yapmış, füze krizinde olduğu gibi Küba, süper güç siyasetinde de küçük bir oyuncu olarak kalmıştır. Amerika Birleşik Devletleri’nde Sovyetler Birliği ile Küba arasındaki ilişkiyi, Kübalıların yalnızca Sovyetler Birliği’nin emirlerini takip ettiği bir ilişki olarak görmek yaygın olmuştur. Fakat bu, sadece basit değil aynı zamanda tarihsel olarak da yanlış bir düşünce olmuştur. Çünkü Küba ve Sovyetler Birliği, daha karmaşık ve birbirine bağımlı bir ilişkiyi paylaşmışlardır (Roe, 1991: 5).

Küba’nın dış politikası 1960’ların çoğunda Sovyetler Birliği’yle açıkça anlaşmazlık içindeydi; Sovyetler Birliği, Castro’nun Latin Amerika’da devrimci savaşlar yürütme çabalarını desteklememekteydi. Sonunda gelişen ilişki, her ülkenin kendi ulusal hedeflerine ulaşmada destek aldığı karşılıklı yarara dayalı bir ilişki olmuştur. Bu, 1970’lerin on yılı boyunca oldukça belirgin hale gelmiştir. Küba ekonomik kalkınma yardımı, teknoloji, imtiyazlı ticaret ortaklıkları ve ordusunu geliştirme araçlarına kavuşmuştur. Küba enternasyonalizmi bir Küba hedefi ve Küba kararlarının sonucu olmuştur. Angola’ya müdahale Castro’nun aldığı bir karar iken, Afrika’ya ve dünyanın diğer gelişmekte olan ülkelere kalkınma yardımı ise Küba’nın kararı olmuştur. Küba ile olan ilişkisi nedeniyle Sovyetler Birliği, tarihsel olarak ABD’nin etki alanı içinde olan Karayipler’de varlık kazanmıştır. Belki daha da önemlisi, Küba’nın NAM’daki liderlik rolü, bu ülkeler arasında kazandığı prestij ve saygı nedeniyle Sovyetler Birliği de, dünyanın birçok gelişmekte olan ülkesine girmeyi başarmıştır. Kübalı dış politika uzmanı H. Michael Erisman, Küba’nın kendisini Sovyetler Birliği ile dünyanın gelişmekte olan ülkeleri arasında siyasi bir aracı olarak kurduğunu savunmuştur (Stewart, 2005: 363).

Nixon’a güvenmeyen ve onu Domuzlar Körfezi istilasının mimarı olarak gören Castro, Nixon’un Ağustos 1974’teki istifasından oldukça memnun kalmış, bu, ABD ile Küba arasında aynı yılın sonlarında ve tüm yıl boyunca bir dizi toplantının yolunu açmış ve bu toplantılar iki ülke arasındaki gerilimi geçici olarak azaltmıştır. Kübalılar, öncelikle ele geçirilen mülklerin ödenmesi, göç, Guanta’namo Körfezi’ndeki ABD askeri üssü, ticaret ambargosu, ilişkilerin normalleştirilmesi, gözetleme uçuşları ve radyo müdahalesi gibi yalnızca ABD’yi ilgilendiren belirli konulara odaklanmayı tercih etmiştir. Amerika Birleşik Devletleri’nin eğilimi, ikili ilişkilerdeki değişiklikleri Küba’nın Sovyetler Birliği

ile bağıları ve Küba'nın Afrika'daki politikaları gibi diğer konularla ilişkilendirmek yönünde olmuştur. Başkan Gerald Ford, Kübalıların 1975'in sonlarında Angola'ya asker göndermeye karar vermesiyle adayla olan tüm görüşmeleri sona erdirmiştir (Staten, 2003: 115).

Latin Amerika'ya kişisel ilgisi olan Başkan Jimmy Carter, Watergate, Vietnam ve Ford'un Nixon'u affının sonra seçilmiş, Küba birliklerinin Angola'daki varlığından memnun olmasa da Carter, Castro'ya tekliflerde bulunmaya başlamıştır. Nisan 1977'de Amerika Birleşik Devletleri ve Küba, Florida Boğazları'ndaki balıkçılık hakları ve deniz sınırlarıyla ilgili anlaşmalar imzalamışlardır. Carter, Eylül ayında Havana'da bir ABD Çıkarları Bölümü oluşturmuş ve ABD vatandaşlarının adaya seyahatine ilişkin bazı kısıtlamaları kaldırmıştır. Siyasi mahkûmların serbest bırakılması için Castro ile müzakerelere başlamış, ancak Carter'ın adayla ilişkileri normalleştirme hamleleri, Ocak 1978'de 20.000 Küba askerinin Etiyopya'ya gönderilmesiyle bozulmuştur. Castro, ABD ile iletişim hatlarını korumak amacıyla Eylül ayında Kübalı gruplarla topluluğu sürgüne göndermek ve siyasi mahkûmları serbest bırakmak üzerine diyalog kurma isteğini duyurmuştur. Ayrıca binlerce Kübalı sürgünün turist olarak adaya dönmesine ve ailelerini ve akrabalarını ziyaret etmesine izin vermiştir. Bu hamleler, Carter'ın ve ABD'nin Küba'ya yönelik politikası üzerinde en fazla etkiye sahip olan grubun insan hakları gündemine hitap etmesi için tasarlanmıştır. Bu hamlelerin sonuçlarından biri, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Kübalı Amerikan topluluğu içinde büyüyen bir bölünme olmuştur. Bazıları, diyaloga karşı çıkarken, bazıları ise siyasi mahkûmların serbest bırakılmasına yol açacağını düşündükleri için bunu desteklemiştir. Castro'yla diyaloga katılanların çoğu militan Küba Amerikan toplumundan ölüm tehditleri alırken, diğerleri işyerlerinin boykot edilmesiyle karşı karşıya kalmış ve hatta bazılarının işyerleri bile bombalanmıştır (Garcia, 1996: 52).

1979'un sonuna gelindiğinde Carter'ın Küba'ya daha fazla teklifte bulunması imkânsız hale gelmiş, Sandinistalar, Temmuz ayında Nikaragua'da iktidara gelirken ABD'deki bazı kişiler, Orta Amerika'daki sözde komünist zaferden Carter'ı sorumlu tutmuşlardır. Bu durum, El Salvador'da büyüyen isyancı isyanla birleştiğinde Carter'ın komünizme karşı zayıf ve kararsız görünmesine neden olmuştur. Amerikalıların İranlılar tarafından rehin alınması, başkanın dış ilişkilerde zayıf görünmesine katkıda bulunmuş, bu zayıflık, yalnızca komünizme karşı değil, aynı zamanda Carter'ın Panama Kanalı

anlaşmalarına ve Sovyetlerin Afganistan'ı işgaline karşı da muhafazakâr ve sert bir duruş sergileyen başkan adayını Ronald Reagan tarafından istismar edilmiştir. Carter, siyasi açıdan Reagan'ın seçimdeki meydan okumalarıyla başa çıkabilmek için dış politikada daha sert bir çizgi izlemek zorunda kalmıştır (Staten, 2003: 116).

4.2.6. Soğuk Savaşın Son Eşiğinde Küba

Devrimi PCC, Halk İktidarı meclisleri ve CTC aracılığıyla kurumsallaştırma çabalarına rağmen, Castro'nun kişisel ve karizmatik yönetimi hâlâ Küba'nın devrimci hükümetine meşruiyet sağlayan en önemli faktör olarak görülmüştür. Bu durum, en sadık ve güvenilir danışmanlarından oluşan ve özel olarak seçilmiş bir PCC organı olan Commandante en Jefe Danışma Komisyonu'nun var olduğu gerçeğinde açıkça ortaya koyulmuştur. Düzeltmenin Castro'nun fikri olduğu gerçeği açıkça görülürken, PCC'nin kararda çok az rolü olmuş ve yalnızca Castro'nun politikalarını onaylamakla yetinmiştir. Son derece popüler bir generalin idam edilebileceği gerçeği, Castro'nun devrim açısından kişisel öneminin devam eden önemini de ortaya çıkarmıştır. Castro dâhil hiç kimse Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'nde komünizmin aniden sona ereceğini tahmin etmese de, bu ülkelerle tercihli ilişkilerde herhangi bir değişikliğin kendi devrimini tehdit edebileceğini bildiği açıkça hissedilmiştir (Pe'rez-Stable, 1999: 144).

Berlin Duvarı'nın ve Doğu Avrupa ile Sovyetler Birliği'ndeki komünizmin yıkılmasıyla Castro, Küba'yı tarihinde ilk kez gerçekten bağımsız bulmuştur. Ancak bu bağımsızlık, devrimini 1959'dan bu yana hiçbir olayda olmadığı kadar tehdit etmiştir. Castro, ülke içinde başka sorunlarla da karşılaşmış, bütçe kesintileri ve durgunluk içindeki bir adaya yani evlerine dönen askerler nedeniyle uluslararası misyonu çöken bir zamanların gururlu ordusuyla karşı karşıya kalmıştır. Küba nüfusunun çoğunluğu, 1959'dan sonra doğmuşken, kendisi yaşlanan bir devrimci liderliğin yükü altında kalmış ve buna ek olarak, 1986'da PCC Merkez Komitesi'nde üyelerin neredeyse yüzde 50'sinin yeni seçilmesiyle büyük bir değişim yaşanmıştır (Prevost, 2007: 28-29).

1980'lerin ortalarına gelindiğinde, Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ile ilişkilerde yaşanan gerginlikler, borç sorunları, Büyük Buhran'dan bu yana en düşük şeker fiyatları, yolsuzluk ve köylü pazarlarının büyümesiyle bağlantılı artan ekonomik eşitsizlik ile birleşince, Castro'nun başka bir strateji benimsemesi gerekmiştir. Çünkü Pe'rez-Stable'a göre "1960'lardaki radikal deneyi" çağrıştıracak şekilde Castro halen,

Soğuk Savaş sona ererken devrimci ilkeler ile piyasa odaklı pragmatizmin doğru karışımını ve dengesini bulmaya çalışmıştır. Ancak Soğuk Savaş'ın son eşiğinde Küba, gelişmekte olan dünyada en yüksek yaşam standartlarından birini oluşturmuş ve çocuklara sağladığı yaşam kalitesinde diğer tüm Latin Amerika ülkelerine öncülük etmiştir. Bebek ölüm oranı dünyadaki en düşük oranlar arasında gösterilmiş ve Latin Amerika'daki diğer ülkelere kıyasla bütçesinin daha yüksek bir yüzdesini eğitime harcamıştır. Kiralar kontrol edilerek, gelirin yüzde 10'u ile sınırlı kalmış, karneye bağlı gıda fiyatları kontrol edilmiş ve Kübalıların yüzde 80'i ev sahibi olmuştur (Keen ve Haynes, 2000: 448).

Devrimci ve pragmatist Castro son dönemlere kadar adadaki siyasi karar alma mekanizmasının kontrolünü elinde tutmuştur. Onun meydan okuması, yaşlanan liderlerin bir kısmını “emekliye ayırmak” ve genç nesle hitap etmek olmuştur. Yaşlı karizmatik devrimci ve Makyavelist lider Castro, Soğuk Savaş sonrası da dünyanın zorluklarıyla yüzleşmek zorunda kalmıştır (Staten, 2003: 122).

5. SONUÇ

Soğuk Savaş, yaklaşık 1946'dan 1991'e kadar Komünist Dünya (öncelikle Sovyetler Birliği ve onun uydu devletleri ve müttefikleri) ile Batı dünyasının güçleri (öncelikle) arasındaki siyasi çatışma, askeri gerilim, vekâlet savaşları ve ekonomik rekabetin devam ettiği durum olarak nitelendirilebilir. Her iki tarafın da nükleer silahlara sahip olması ve bunların kullanılmasının karşılıklı olarak kesin imhayı garantileyeceğinden, baş askeri kuvvetler hiçbir zaman birbirleriyle büyük bir savaşa girmemiş ve nükleer caydırıcılık savaşı “soğuk” tutmuştur. Çatışma, askeri koalisyonlar, stratejik konvansiyonel kuvvet konuşlandırmaları, savunmasız görülen devletlere kapsamlı yardım, vekâlet savaşları, casusluk, propaganda, konvansiyonel ve nükleer silah yarışları, tarafsız uluslara çağrı, spor etkinliklerindeki rekabet ve uzay teknolojisi gibi teknolojik yarışmalar yoluyla ifade edilmiştir. Her iki tarafın da sergiledikleri düşmanca davranışlar, nükleer bir değişimde karşılıklı yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalan birçok krize yol açmış, kaza veya yanlışlıkla daha da kötüleşen nükleer savaş riskini hafifletmek için, her iki taraf da siyasi gerilimleri hafifletmek ve doğrudan askeri saldırıyı caydırmak için yumuşama arayışına girmiştir.

Soğuk Savaş'ın en önemli durumlarından bir tanesi de kuşkusuz Küba Devrimi olmuştur. 1860'ların sonlarından beri Küba, gerçek anlamda bağımsız bir ülke olma çabasında olmuş, 1898'de İspanyol sömürgeciliği yerini ABD hegemonyasına bırakırken 1960'larda ABD hegemonyası yerini Sovyetler Birliği'nin bağımlılığına bırakmıştır. 1990'ların başında Doğu Avrupa'daki ve Sovyetler Birliği'ndeki komünist rejimlerin çöküşüyle birlikte Küba, tarihinde ilk kez kendisini gerçek anlamda bağımsız bir ülke olarak bulmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda ve Soğuk Savaş'ın başlangıcı itibarıyla Fidel Castro, Küba'nın tek başına ayakta duramayacağını, yeni ekonomik ve siyasi politikaların uygulanması gerektiğini kısa sürede anlamıştır. Bu yeni politikalar, Küba'nın sorunlarına yönelik oldukça pragmatik bir yaklaşımı yansıtmış, fakat Castro, pek çok kişi tarafından, yalnızca kendi Marksist-Leninist ideoloji versiyonuna dayanarak kararlar veren bir ideolog olmakla suçlanmıştır.

ABD'nin amansız baskılarına rağmen Fidel Castro ve Küba devrimi, Küba milliyetçiliğinden, bağımsızlık arzusunun derin kaynaklarından yararlanarak ve Küba'da Kübalıların çoğunluğunun yaşam koşullarını iyileştiren bir toplum inşa edebilmelerinden dolayı kırk yılı aşkın bir süre hayatta kalmışlardır. Başlangıçta ideolojik olarak bir

sosyalist olmayan Fidel Castro, başından beri bağlı kaldığı ilkeler doğrultusunda Küba'nın bağımsızlığı ve sosyal adaleti sağlamak için sosyalizmi benimsemiştir. Bir lider olarak Castro, geçen yüzyılın sosyalist liderlerinde genel olarak bulunmayan esneklik ve hataları kabul etme özelliklerine sahipti. 1960'ların daha idealist yaklaşımları istenilen sonuçları alamayınca, Castro sosyalist Comecon'da yer almayı kabul etmiş ve bunun sonucunda 1970'lerde ve 1980'lerde Küba, evrensel eğitim ve sağlık hizmetleriyle oldukça başarılı ve adil bir sistem kurmuştur. SSCB çöktüğünde çoğu analist Küba'nın sosyalist projesinin hızla sona ereceğini öngörmüş ancak sistem yine adapte olmuştur. Turizmdeki karşılaştırmalı avantajından dramatik bir şekilde yararlanarak ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Kübalı Amerikalılardan yüz milyonlarca dolarlık havale alınmasını yasallaştırarak, Küba ekonomisi 1990'lar boyunca hayatta kalmış ve yeni yüzyılda ekonomik ve politik olarak her zamankinden daha bağımsız hale gelmiştir.

1990'ların başındaki Miami Herald, Castro'nun çoğu Kübalı arasında hala çok popüler olduğunu ve çoğunun, ücretsiz eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik gibi devrimin üç sütununu desteklediğini bildirmiştir. Küba'nın insan hakları ihlallerini eleştiren BM İnsan Hakları Komisyonu üyeleri bile hükümetin ülke dışındaki birçok insanın inandığından çok daha fazla desteğe sahip olduğunu kabul etmiştir. Castro, devrimi yaşayan Kübalılardan ve devrimin etkilerinden en fazla yararlanan kırsal kesimdeki insanlardan destek almıştır. Kübalılar, hatta devrimi alenen destekleyenler bile, özelde sıklıkla ifade ve siyasi faaliyetleri üzerindeki kısıtlamaları eleştirmektedirler. Birçoğu günlük mücadeleden ve geleceği inşa etmeye verilen önemden bıkmış, ancak aynı zamanda, ABD ana karasına ulaşmaları halinde siyasi sığınma garantisi güçlü bir mıknatıs olmasına rağmen Kübalıların çoğu adayı terk etmemiştir. Çoğu, kendileri ve çocukları için daha iyi bir gelecek yaratmak için mücadele etmekte ve çalışmaya devam etmektedir.

Kapsamı, tarihi ve siyasi yönü ile önemli bir gelişme olan Küba Devrimi, tam manası ile ABD ve SSCB ilişkilerinin bir kırılma alanı olmuştur. ABD'nin arka bahçesi olarak tanımladığı bir bölgede gerçekleşen ve ideolojik olarak, tam manası ile ABD karşıtı bir çizgide hayata geçen Küba Devrimi gerek gerçekleştiği dönemde gerekse de günümüze gelindiğinde önemini korumaktadır. Bu temelde Küba Devrimi'ni, yerel bir siyasi hareket olarak okumak yerine, küresel ölçekli bir siyasi gelişme olarak okumamız gerekmektedir. Siyasal mirası hala canlı olan Küba Devrimi'nin, ABD ve Rusya Federasyonu ilişkilerinde dahi, büyük bir önemi olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abernethy, D. B. (2000). *The Dynamics of Global Dominance: European Overseas Empires, 1415-1980*. New Haven and London: Yale University Press.
- Acar, C. (2007). *Soğuk Savaş/Süper Güçlerin Hakimiyet Kavgası*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Ağdemir, Z. (2015). Küba Ekonomisinin ve Kamu Maliyesinin Genel Görünümü. *Mülkiye Dergisi*, 39(4), 109-146.
- Akkor, M. (2017). II. Dünya Savaşı'nın Sonu ve Truman Doktrini'nin Ortaya Çıkışı. *VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 1-17.
- Álvarez, A. M. (2017). The Long Wave: The revolutionary left in Guatemala, Nicaragua and El Salvador. A. M. Álvarez, & A. R. Tristán (Ed.), *Revolutionary Violence and the New Left: Transnational Perspectives* içinde (s. 223–245.). Abingdon: Routledge.
- Armaoğlu, F. (2010). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Armaoğlu, F. (2012). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Aslım, İ. (2018). United States and Legacy of the Cold War Politics in the Contemporary Middle East. *Sosyal Bilimler Dergisi*, XI(1), 85-101.
- Ataç, K. K. (2019). Soğuk Savaş. *Güvenlik Yazıları Serisi*, 35, 1-9.
- Atamer, C. Ç. (2020). *Latin Amerika da Entegrasyon Çabaları, Avrupa Birliği ile Karşılaştırmalı Bir Analiz* (Yüksek Lisans Tezi). Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayan, K. B. (2007). *Rus Dış Politikasında Sovyet Mirası*. Ankara: T.C Ankara Üniversitesi.
- Balassa, B. (1992). Economic Integration in Eastern Europe. *Structural Change and Economic Dynamics*, 3(1), 3-15.
- Bercean, I. N. (2018). *The Berlin Blockade: 1948-1949*. Babeş Bolyai University.
- Bessonova, M. (2010). Soviet Perspective on the Cold War and American Foreign Policy. L. Trepanier, S. Domaradzki, & J. Stanke (Ed.), *Comparative Perspectives on the Cold War* içinde (s. 41-58.). Krakow: Krakow Society for Education: AFM Publishing House.
- Bethell, L. (1997). *Historia de América Latina: Política y Sociedad desde 1930*. USA: Cambridge University Press.
- Bethell, L., & Roxborough, I. (1995). The Impact of the Cold War on Latin America. P. D. Leffler (Ed.), *Origins of the Cold War: An International History* içinde Routledge.
- Bielschowsky, R. (2016). *ECLAC Thinking Selected Texts (1948-1998)*. United Nations: Web-Only Publication.
- Bilge, A. S. (1992). *Güç ve Komşuluk: Türk-Sovyet Birliği İlişkileri (1920-1964)*. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.

- Black, J. L. (1988). The Stalinist Image of Canada: The Cominform and Soviet Press, 1947-1955. *Labour/Le Travailleur*, 21, 153-172.
- Bland, B. (1998). *The Cominform Fights Revisionism*. Encyclopedia of Anti-Revisionism On-Line.
- Calloni, S. (2006). *The CIA Acted in Operation Condor Against the Leftists of Latin America: Former Agent*. Mexico: La Jornada.
- Cecilia, M., & Néstor, R. (2005). *For a Nuanced Perspective, See the Introduction to When States Kill: Latin America, the U.S., and Technologies of Terror*. Austin: University of Texas Press.
- Child, J. (1980). *Unequal Alliance: The Inter-American Military System, 1938-1978*. Boulder: Westview Press.
- Chomsky, A. (2015). A History of the Cuban Revolution. J. Buchenau (Ed), *Themes and Interpretations in Latin American History* içinde (15-231.). India: John Wiley & Sons, Inc.
- Čížik, T., & Novák, P. (2015). *North Atlantic Treaty Organization*. <https://www.researchgate.net>.
- Coltman, L. (2005). *Yaşayan Devrimci Fidel Castro*. (Çeviren: Şebnem Kırmacı), Ankara: Elips Kitap.
- Cooper, A. (2012). *The Afghan-Soviet War: The U.S. and its Covert Cold War* (Honors Theses). Union College.
- Çağrı, E. (1996). "Avrupa'nın İntiharı" ve İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Temel Sorunlar. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 11(1), 259-273.
- Demir, Y. K. (2006). *Soğuk Savaş Sırasında Amerikan Propagandası -Türkiye Örneği-* (Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale: T.C Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Domínguez, J. (1999). US- Latin American Relations During the Cold War and Aftermath. V. Bulder-Thomas, & J. Durkerley (Ed), *The United States and Latin America: The new Agenda* içinde, (1-47.). USA: Harvard University Press.
- Dudik, C. E. (2009). *The Soviet-Afghan War: A Superpower's Inability to Deny Insurgent Sanctuary* (Master Thesis). United States: Marine Corps University.
- Dumitriu, R., & Stefanescu, R. (2015). Economic Development of Comecon Countries. *Vanguard Scientific Instruments Management*, 12(1), 1-20.
- Eckstein, S. E. (1994). *Back from the Future*. Princeton: Princeton University Press.
- Ehrenberg, J., McSherry, J. P., Sánchez, J. R., & Sayej, C. M. (2009). *The Iraq Papers*. Berkeley: Oxford University Press.
- Ekmen, B. (2021). Zorlayıcı Diplomasi Bağlamında Küba Füze Krizi'nin Analizi. *Journal of Diplomatic Research*, 3(1), 91-108.
- Embel, E. (2019). Varşova Paktı. *Güvenlik Yazıları Serisi*, 9, 1-8.
- Enck, S. (2021). *Able Archer 83, Near Nuclear Catastrophe*. www.msudenver.edu.tr.

- Erdoğdu, H. (2004). *Avrupa'nun Geleceğinde Türkiye'nin Önemi ve NATO İttifakı*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Ereker, F. A. (2019). Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü-NATO. *Güvenlik Yazıları Serisi*, 28, 1-8.
- Erisman, H. M. (1985). *Cuba's International Relations*. Boulder: Westview.
- Ermağan, İ. (2017). *Dünya Siyasetinde Latin Amerika*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Errickson, J. A. (1994). *The Cuban Missile Crisis of 1962: Miscalculations, Escalation, and Near Nuclear Confrontation* (Master Thesis). USA: Florida University.
- Esenbel, M. (2000). *Türkiye'nin Batı İttifaka Yönelişi*. İstanbul: İSİS.
- Esparza, M. (2010). State Violence and Genocide in Latin America. M. Esparza, H. R. Huttenbach, & D. Feierstein (Ed.), *The Cold War Years* içinde (18-44.). Abingdon: Routledge.
- Fraise, T., & Egeland, K. (2023). Able Archer: How Close of a Call was It? *Bulletin of the Atomic Scientists*, 79(3), 155-160.
- Fumerton, M. (2002). *From Victims to Heroes: Peasant Counter-Rebellion and Civil War in Ayacucho, Peru, 1980–2000*. Amsterdam: Rozenberg.
- Gaddis, J. L. (1982). *Strategies of Containment*. Oxford: Oxford University Press.
- Gala, P., Camargo, J., & Freitas, E. (2018). The Economic Commission for Latin America and the Caribbean (ECLAC) was Right: Scale-Free Complex Networks and Core-Periphery Patterns in World Trade. *Cambridge Journal of Economics*, 42(3), 633-651.
- Garcia, M. C. (1996). *Havana USA*. Berkeley: University of California Press.
- Garthoff, R. L. (1988). Cuban Missile Crisis: The Soviet Story. *Foreign Policy*, 72, 61-80.
- Garthoff, R. L. (1994). *The Great Transition: American-Soviet Relations and the End of the Cold War*. Baltimore: Brookings Institution.
- Gilley, B. (2018). The Case for Colonialism. *Acad. Quest.*, 31, 167-185.
- Grineviç, E. A. (1995). *Küba: Devrimin Geçtiği Yol*. (Çeviren Mazlum Reyhan), Ankara: Bilim ve Sosyalizm Yayınları.
- Guzman, A. I. (2011). *Far Away from the Revolution: Understanding the Cuban Revolutionary Armed Forces Mission Changes* (Master's Thesis). California: Naval Postgraduate School.
- Hasanov, İ., & Katman, F. (2019). Soğuk Savaş Döneminde ABD ve SSCB'nin Politik İstihbarat Yöntemlerinin Karşılaştırması. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 6(2), 1138-1150.
- Hitchcock, W. I. (2004). *The Struggle for Europe*. New York: Anchor Books.
- Hugh, T. (1971). *Cuba; the Pursuit of Freedom*. New York: Harper and Row.
- Jones, N. (2016). *Able Archer 83: The Secret History of the NATO Exercise that Almost Triggered Nuclear War*. New York: The New Press.

- Jorge, G. C. (2009). *Yoldaş*. İstanbul: İkon Kitap.
- Kahn, M. G. (1988). *Book Analysis: The Report United States and the Origins of the Cold War, 1941-1947*. Air Command and Staff College Air University.
- Kalyvas, S., & Balcells, L. (2010). International System and Technologies of Rebellion: How the End of the Cold War Shaped International Conflict. *American Political Science Review*, 104(3), 415-429.
- Karadeli, C. (2020). Soğuk Savaş'ın İlk Aşamasında Doğu Avrupa: Sosyalizm ve Başkaldırı. *Uluslararası Kriz ve Siyaset araştırmaları Dergisi*, 4(1), 43-73.
- Kavukçu, M. (2008). *Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerinin Avrupa Birliği'ne Entegrasyonu: Çek Cumhuriyeti Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Keen, B., & Haynes, K. (2000). *A History of Latin America*. Boston: Houghton Mifflin.
- Keskin, C. (2009). *Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Rusya'nın Güvenlik Politikaları Bununun ABD-AB ve Türkiye'ye Etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: T.C Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Keskin, M. (2016). ABD'nin Müdahaleci Dış Politikası: Latin Amerika Örneği. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 4(1), 70-88.
- Khalilov, E. (2014). *Küba Devrimi ve Dönemin Türk Edebiyatında ve Basınında Yansımaları (1953-1962 Arası)* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: T.C Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kissinger, H. (2002). *Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?* İstanbul: ODTÜ Yayıncılık.
- Klare, M., & Stein, N. (1974). *Police Terrorism in Latin America: Secret U.S. Bomb School Exposed*. NACLA Latin America and Empire Report 8, no. 1.
- Koca, M. (2020). Küba Devrimi ve Devrimin Türk Basınına Yansıması: Milliyet Gazetesi Örneği. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 43-66.
- Kramer, M. (2009). NATO, the Warsaw Pact, and the Nature of International Alliances: Theoretical Expectations and the Empirical Record. *Krakowskie Studia Miğdzynarodowe*, VI(3), 115-123.
- Kruijt, D. (2008). *Guerrillas: War and peace in Central America*. London: Zed Books.
- Kruijt, D. (2019). Military Involvement in Latin American Politics. *Scientia Militaria, South African Journal of Military Studies*, 47(1), 1-20.
- Lankov, A. (2007). *Crisis in North Korea: The Failure of De-Stalinization, 1956*. Hawaii: University of Hawaii Press.
- LaSala, S. C. (2016). *A Reluctant Call to Arms: The Origins and Development of the Truman Doctrine (Master Thesis)*. Oklahoma: University of Central Oklahoma.
- Leffler, M. P., & Westad, O. A. (2010). *The Cambridge History of the Cold War*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Lewis, G. K. (1971). The Politics of the Caribbean. T. Szulc (Ed.), *The United States and the Caribbean* içinde, (5-35), Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

- Lindley-French, J. (2007). *The North Atlantic Treaty Organization. The Enduring Alliance*. London and New York: Routledge.
- Lorini, A., & Basosi, D. (2009). Cuba in the World, the World in Cuba. A. Lorini, & D. Basosi (Ed.), *Cuba in the World, the World in Cuba : Essays on Cuban History, Politics and Culture* içinde (13-18). Firenze: Firenze University Press.
- Max, K. B. (2014). The Birth of the Cold War. *UCLA Historical Journal*, 25(1), 39-52.
- McCauley, M. (2008). *Origins of the Cold War*. London: Pearson Education.
- McSherry, J. P. (2019). Operation Condor as an International System of State Violence and Terror: A Historical-Structural Analysis. P. Policzer (Ed.), *The Politics of Violence in Latin America* içinde, (53-85). University of Calgary Press.
- Miller, R. G. (1998). *To Save A City: The Berlin Airlift 1948-1949*. USA: ANSI Std.
- Navarro, J. C. (2011). *Küba Tarihi: Bir Hakin Biyografisi*. (Çevirenler: Gözde Kök, Ali Somel), İstanbul: Yazılama Yayınevi.
- Nelson, B. R. (1983). *Vietnam and the Soviet Union: Implications for Europe and American Foreign Policy Options* (Master Thesis). California: Naval Postgraduate School.
- Oğultürk, M. C. (2005). *Soğuk Savaş Sonrası Yeni Avrupa Güvenliği ve NATO'nun Transformasyonu*. (Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli: T.C Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ojserkis, R. (2014). *The United States & The Beginning of the Cold War Arms Race The Truman Administration's Arms Build-Up of 1950-1951* (PhD Thesis). London: International History at the London School of Economics and Political Science.
- Okşaş, M. (2009). *Soğuk Savaş Sonrası ABD-Rusya İlişkileri* (Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli: T.C Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Oral, S. (1998). *Siyasi Tarih (1918-1994)*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Orallı, L. E. (2021). Doğu Bloku'nun Yıkılması ve Avrupa Bütünleşmesinde Ortak Avrupa Evi Tezi. *TESAM Akademi Dergisi*, 8(2), 343-369.
- Özcan, A. A. (2015). *Soğuk Savaş Dönemi: Başlangıcı, Gelişimi, Sonu*. <https://avys.omu.edu.tr>.
- Özçelik, S. (2018). The Cold War Re-Visited: Explaining and Understanding of the End of the Cold War in Light of Neo-Realism. *The Turkish Yearbook of International Relations*, 49, 1-20.
- Pe´rez-Stable, M. (1999). *The Cuban Revolution*. New York: Oxford University Press.
- Pérez, C. G. (2011). *Political Violence and Inequality in Latin America During The Cold War* (Master Thesis). Barcelona: Institut Barcelona Estudis Internacionals.
- Petras, J., & Abaya, R. E. (2015). Küba: Devam Eden Devrim ve Güncel Çelişkiler. *Yeni Fikir*, 5(13), 97-110.
- Pollock, D., Kerner, D., & Love, J. L. (2001). Raúl Prebisch on ECLAC's Achievements and Deficiencies: An Unpublished Interview. *CEPAL Review*, 75, 9-22.

- Poyo, G. E. (1978). Key West and the Cuban Test and the Cuban Ten Years War. *Florida Historical Quarterly*, 57(3), 289-307.
- Prevost, G. (2007). Fidel Castro and the Cuban Revolution, 24. *Headwaters*, (4), 19-33.
- Price, H. B. (1955). *The Marshall Plan and Its Meaning*. London: Oxford University Press.
- Roe, L. C. (1991). *U.S. and Cuban Relations: Prospects for the Future* (Master's Thesis). Carlisle Barracks: United States Army War College.
- Salman, M. (2012). *Nükleer Silahlanmanın ABD Dış Politikasına Etkileri: Ronald Reagan Dönemi (1981-1989)* (Yüksek Lisans Tezi). Edirne: T.C Trakya Üniversitesi.
- Salomón, L. (2010). Political System, Armed Forces and Interruption of Constitutional Order. R. Seguridad (Ed.), *A Comparative Atlas of Defence in Latin America and the Caribbean* içinde, (240–241.). Buenos Aires.
- Sander, O. (1998). *Siyasi Tarih 1918-1994*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Sanders, M. E. (2008). *Alliance Politics in Unipolarity* (Master Thesis). Fairfax: George Mason University.
- Saray, M. (1981). *Dünden Bugüne Afganistan*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Shen, Z. (2013). *Mao Zedong, Stalin, and Korean War*. Guangzhou: Guangdong People's Publishing House.
- Shen, Z. (2015). The Soviet Union and the Construction of the North Korean Regime, *Russian, East European & Central Asia Studies*, 3(4), 20-32.
- Shen, Z. (2017). *The Last "Celestial Empire": Mao Zedong, Kim II Sung and Sino-North Korean Relations*. Hong Kong: The Chinese University of Hong Kong Press.
- Skierka, V. (2007). *Fidel Castro, Biyografi*. (Çeviren: Ali Çakıroğlu), İstanbul: Hitkitap.
- Somel, C. (2000). Bağımlılık Kuramı ve Güney Kore Deneyimi. A. Tonak (Ed.), *Küreselleşme, Emperyalizm, Yerelcilik ve İşçi Sınıfı* içinde, (69-114). Ankara: İmge Kitapevi.
- Spanier, J. (1992). *American Foreign Policy since World War II*. Washington: A Division of Congressional Quarterly Inc.
- Sporrer, D. (2019). *ABD Nükleer Silah Politikalarının Soğuk Savaş ve Sonrası Dönemde Karşılaştırılması* (Yüksek Lisans Tezi). Bursa: T.C Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Staten, C. L. (2003). *The History of Cuba*. United States: Greenwood Press.
- Stewart, R. W. (2005). *The United States Army In A Global Era 1917–2003*. Washington: Center Of Military History-United States Army.
- Stoecker, S. W. (1989). *Clients and Commitments: Soviet-Vietnamese Relations, 1978-1988*. USA: The RAND Corporation.
- Suchlicki, J. (1986). *Cuba: From Columbus to Castro*. Washington: Pergamon-Brassey's.

- Taibo, P. I. (2008). *Namı-ı Diğer Che*. (Çeviren: Gürol Koca), İstanbul: Everest Yayınları.
- Tariq, A. (2023). *Soviet-Afghan War: Implications for Pakistan*. Islamabad: International Islamic University.
- Tarnoff, C. (2018). The Marshall Plan: Design, Accomplishments, and Significance. *Congressional Research Service*, 1-28.
- Thomas, V. B. (1995). *The Economic History of Latin America Since Independence*. New York: Cambridge University Press.
- Turan, S. (2021). *Küba Krizi, Diplomasi Tarihi-II*. Bursa: Dora Yayınları.
- Ulfet, A. (2016). *Afganistan'da Sovyet İşgali ve Ulema*. Ankara: T.C Ankara Üniversitesi.
- Varlı, B. (2020). *1962 Küba Füze Krizi Ve Uluslararası Alandaki Yansımaları* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Weathersby, K. (1993). *Soviet Aims in Korea and the Origins of the Korean War, 1945-1950: New Evidence from Russian Archives*. Washington: Woodrow Wilson International Center for Scholars.
- Westad, O. A. (2007). *The Global Cold War Third World Interventions and the Making of Our Times*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Willbanks, J. H. (2018). *Vietnam: The Course of a Conflict*. USA: Army University Press.
- Xue, R. (2022). Discuss the Role of Soviet Union in the Outbreak of Korean War. *ICHESS, ASSEHR*, 720, 2278-2285.
- Yeşilbursa, B. K. (2019). Understanding Soviet Foreign Policy (1917-1991). *Journal of International Eastern European Studies*, 1(1), 215-234.
- Yiğenoğlu, K. (2016). İkinci Dünya Savaşından Günümüze Değişen Güç Dengeleri ve ABD'nin Pasifik Bölgesi Stratejisi: Trans-Pasifik Ortaklığı Örneği. *Akademik Bakış Dergisi*, 58, 327-341.
- Yiğit, M., Güner, Ü., & Subaşı, D. B. (2007). Küreselleşme ve Tarım Politikaları Bağlamında Küba Ekonomisi. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, (13), 1-17.
- Yılmaz, M. E. (2008). "The New World Order": An Outline of the Post-Cold War Era. *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, 7(4), 44-58.
- Yılmaz, Ö. (2021). Küba'da Modernleşme ve Basın. *SAÜ İletişim*, 1(1), 50-69.
- Zhou, B. (1991). *Northeast Anti-Japanese Guerrilla Diary*. Beijing: People's Publishing House.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : UZUN Günay
Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Lisans	Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler	2021
Yüksek Lisans	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalı	2024

Yabancı Dil

İngilizce

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2011'den beri	Kamu Personeli Van Y.Y. Üniversite	Programcı

Hobiler

Kitap Okumak, Sinema ve Tiyatroya Gitmek, Gezmek, Kültürel Faaliyetlerde Bulunmak.

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU

Tez Başlığı / Konusu:

28/03/2024

ABD ve SSCB İlişkilerinin Keskin Kavşağında Küba Devrimi

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam x+70 sayfalık kısmına ilişkin, 11/03/2024 tarihinde tez danışmanım tarafından turnitin intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 13 (onüç) dir.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

28/03/2024
Günay UZUN
İmza

Adı Soyadı: Günay UZUN
Öğrenci No: 22920022005
Anabilim Dalı: Uluslararası Politik Ekonomi
Programı: Uluslararası Politik Ekonomi
Statüsü: Y. Lisans Doktora

DANIŞMAN
Doç. Dr. Abdullah Erol

...../...../2024

ENSTİTÜ ONAYI
U Y G U N D U R

...../...../2024
Prof. Dr. Bekir KOÇLAR
Enstitü Müdürü